

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Opvattingen over aids in Theatre for Development: aidsvoorlichting in Noord Tanzania

Huijgen, M.J.E.

Citation

Huijgen, M. J. E. (2024, December 12). *Opvattingen over aids in Theatre for Development: aidsvoorlichting in Noord Tanzania. LOT dissertation series*. LOT, Amsterdam. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4172168>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4172168>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Geraadpleegde literatuur

- Abeid, Mehta (2003). *Mtego Kabambe*. Dar es Salaam: Mathews Bookstore & Stationers.
- Achieng'Lilian, Magonya (2017). Cross-cultural Variations of the HIV-AIDS Death Pictorial Metaphor. *Linguistics and Literature Studies* 5(5), 375-389.
- Ahlberg, Beth Maina (1994). Is there a distinct African Sexuality? A Critical Response to Caldwell. *Africa*, 64,(2), 220-242.
- Ahlberg, Beth Maina, Mwangi, R., Poggensee, G., Feldmeier, H. & Krantz I. (2003). 'Better infection than hunger'. A study of illness perceptions with special focus on urinary schistosomiasis in Northern Tanzania. *African Sociological Review*, 7(1), 18-34.
- Airhihenbuwa, Collins, Obregon R. (2000). A Critical Assessment of Theories/Models Used in Health Communication of HIV/AIDS. *Journal of Health Communication: International Perspectives*, 5:S1, 5-15.
- Akeroyd, Anne V. (2004). Coercion, constraints, and cultural entrapments: A further look at gendered and occupational factors pertinent to the transmission of HIV in Africa. In Ezekiel Kalipeni, S. Craddock, J.R. Oppong & J. Ghosh, eds., *HIV & Aids in Africa: beyond epidemiology*. Oxford: Blackwell Publishing, pp. 89-104.
- Allegaert, P. & Sliggers, B. *De exotische mens: andere culturen als amusement*. Tiel: Lannoo.
- Ashford, Adam (2001). *Aids, witchcraft and the problem of power in post-apartheid South-Africa*. School of social Science.
- Askew, Kelly (2002). *Performing the Nation: Swahili music and cultural politics in Tanzania*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Baba Malaika (1997). *Modern Swahili-Modern English- The friendly Dictionary*. Arusha: Kase Stores Ltd.
- Barton, Donald (2004). *An affair with Africa : Tanganyika remembered*. Hertford: Authors Online.
- Barwani-Sheikh, Sauda & Samson, R.(1995). Sprichwörter und ihr Gebrauch. In Gudrun Mieke & Wilhelm Möhlig, eds., *Swahili-Handbuch*. Köhl: Rüdiger Köppe Verlag, pp. 347-356.
- Barz, Gregory (2011). Singing for Live: Songs of Hope, Healing, and HIV/AIDS in Uganda In Gregory Bartz and Judah M. Cohen, eds., *The Culture of Aids in Africa*. New York: Oxford University Press, pp. 20-35.

- Bastien, Sheri (2009). Access, agency and ambiguity: communication about AIDS among young people in Northern Tanzania. *Culture, Health & Sexuality: An International Journal for Research, Intervention and Care*, 11(8), 751-765.
- Beck, Rose Marie (2006). Popular media for HIV/AIDS prevention? Comparing two comics: Kingo and the Sara Communication Initiative. *Journal of Modern African Studies*, 44(4), 513-541.
- Bertoncini-Zubkova, Elena, Gromov, M., Khamis S., Wamitila, W. (2009). *Outline of Swahili Literature*. Leiden: Brill.
- Bjerk, Paul (2017). *Julius Nyerere*. Athens: Ohio University Press.
- Bloor, Meriel & Bloor, Thomas (2007). *The Practice of Critical Discourse Analysis. An introduction*. London: Hodder Education.
- Blystad, Astrid (2004). On HIV, Sex and Respect: Local-Global Discourse Encounters among the Datoga of Tanzania. *African Sociological Review*, 8(1), 47-66.
- Boal, Augusto (1993). *Theatre of the Oppressed*. U.S.: Theatre Communications Group Inc.
- Bos, Cornelis A. (2003). Metafoor bij Aristoteles. *Philosophia Reformata*, 68(2), 123-136.
- Breitinger, Eckhard (1994). Theatre and Performance in Afrika: Intercultural Perspectives. *Bayreuth African Studies*, no. 31. Bayreuth: Bayreuth University/Institute for African Studies.
- Caldwell John C. & Caldwell, P. (1987). The cultural context of high fertility in sub-Saharan Africa. *Population and Development Review*, 13(3), 409-437. DOI:<https://doi.org/10.2307/1973133>.
- Chilton, Paul (1994). "La plaie qu'il convient de fermer...": Les métaphores du discours raciste. *Journal de Pragmatics*, 21(6), 583-619.
- Cutler, Cecelia (2007). Hip-Hop Language in Sociolinguistics and Beyond. *Language and Linguistics*, 1(5), 519-538.
- Dilger, H. (2000). "Aids ist ein Unfall": Metaphern und Bildlichkeit in Aids-Diskursen Tansanias. *Afrika Spectrum* 35(2), 165-182.
- Dilger, H. (2003). Sexuality, AIDS and the lures of modernity: reflection and morality among young people in rural Tanzania. *Medical Anthropology*, 22 (1), 23-52.
- Durieux, Hugo (2014). Against and Beyond Fortress Europe. *Academia.edu*.
- Downing, Laura, & Katamba, F. (1996). *The Tonal Phonology of Jita*. München: Lincom Europe
- Dilger, H. (2003). Sexuality, AIDS and the lures of modernity: reflexivity and morality among young people in rural Tanzania. *Medical Anthropology*, 22(1), 23-52.

- Emanatian, Michelle (1996). Everyday metaphors of lust and sex in Chagga. *Ethos* 24 (2), 195-236.
- Englert, Birgit (2003). Bongo Flava (Still) Hidden “Underground” Rap from Morogoro, Tanzania. *Stichproben. Wiener Zeitschrift für Afrikastudien*, (5)3, 73-94.
- Englert, Birgit (2008). *Kuchanganyachanganya*- topic and language choices in Tanzanian youth culture. *Journal of African Cultural Studies*, 20(1), 45-55.
- Epskamp, Kees (1989). *Theatre in Search of Social Change. The relative Significance of Different Theatrical Approaches*. Den Haag: CESO paperback no.7.
- Epskamp, Kees (1992). *Learning by Performing Arts. From indigenous to endogenous Cultural Development*. Den Haag: CESO Paperback no 16.
- Epskamp, Kees (2006). *Theatre for Development*. London: Zed Books.
- Fairclough, Norman. (1995). *Critical Discourse Analysis. The Critical Study of Language*. London: Longman Group.
- Fairclough, Norman (2001). *Language and Power*, 2nd edition. Harlow: Pearson Education
- Fairclough, Norman (2003). *Analysing Discourse. Textual analysis for social research*. London and New York: Routledge.
- Fairclough, Norman (2008). The Discourse of New Labour: Critical Discourse Analysis. In Margaret Wetherell, S.Taylor, & S. Yates. *Discourse as Data. A Guide for Analysis*. London. Sage Publications, pp.229-267.
- Fairclough, Norman (2009). A dialectical-relational approach to critical discourse analysis in social research. In Ruth Wodak & Michael Meyer, eds., *Methods of Critical Discourse Analysis*. London. Sage Publications, pp. 162-187.
- Fasihi: *Makala za Semina ya Kimataifa ya Waandishi wa Kiswahili* 111. Dar es Salaam: Chuo Kikuu, 2003.
- Fauconnier, G. & Turner, M. (2003). Conceptual Blending, Form and Meaning. *Recherches en Communication*, 19(19), 57-86.
- Flusberg, Stephen, J., Matlock, T. & Thibodeau, P.H. (2018). War metaphors in public discourse. *Metaphor and Symbol*, 33(1), 1-18.
- Fourshey, C.C. (2012). Karibu stranger, come heal thy host: Hospitality as historical subject in Southwestern Tanzania. 1600-1900. *African Historical Review* 44(2), 18-54.
- Frank, Marion (1995). *AIDS Education through Theatre: Case studies from Uganda*. Bayreuth: University of Bayreuth.
- Freire, Paulo (1970). *Pedagogy of the oppressed*. London: Penguin Classics.

- Freire, Paulo (2007). *Education for Critical Consciousness*. London: Continuum.
- Gesthuizen Thomas & Haas Peter-Jan (2000) Ndani ya Bongo. Kiswahili rap keeping it real. In F. Gunderson F. & G. Barz (eds), *Mashindano! Competitive Music Performance in East Africa*. Dar es Salaam: Mkuki na Nyota.
- Gibbs, Raymond W. (1985). On the process of understanding idioms. *Journal of Psycholinguistic Research* 14, 465–472
<https://doi.org/10.1007/BF01666721>
- Gibbs, Raymond W. (1987) Mutual knowledge and the psychology of conversational inference, *Journal of Pragmatics*, 11(1987):561-588
- Gibbs Jr, Raymond W. (1996). Why many concepts are metaphorical. *Cognition* 61(3), 30-319.
- Goldschmidt, Tijs (1994). *Darwins hofvijver: een drama in het Victoriameer*. Amsterdam: Bert Bakker.
- Graebner, Werner (1995). Mambo-Moderne Textformen und rezente Sprachentwicklung in Dar es Salaam. In Gudrun Mieke & W. Möhlig, eds., *Swahili Handbuch*. Köln: Rüdiger Köppe Verlag, pp. 263-278.
- Graebner, Werner (1997). Whose Music? The songs of Remmy Ongola & Orchestra Super Matimila. In Karin Barber ed., *African Popular Culture*. Bloomington & Indianapolis: Indiana University Press, pp. 110-118.
- Haram, Liv (2004/05). “Eyes have no curtains”: the moral economy of secrecy in managing love affairs among adolescents in northern Tanzania in the time of AIDS. *Africa Today*, 51(4), 57-73.
- Hart, Christopher (2008). Critical discourse analysis and metaphor: toward a theoretical Framework. *Critical Discourse Studies* 5(2), 91-106.
- Higgins, Christina (2010). Discursive constructions of responsibility in HIV/AIDS prevention: Re-entextualization practices in Tanzania. In C. Higgins & B. Norton, eds., *Language and HIV/AIDS*. Bristol: Multilingual Matters, pp.133-145.
- Hill, Deborah & Ameka, Felix K. (eds) (2022). *Languages, linguistics and development practices*. Cham (Switzerland): Pgrave Macmillan
- Hooper, Edward (1999). *The River: A Journey to the Source of HIV and AIDS*. London: Little, Brown and Compagny.
- Huijgen-Koolen, Ria (2006). *Hapana siri ya watu wawili. There is no secret between two people. A study of conceptions of Aids in rural Tanzania*. Leiden: Master thesis.
- Hussein, Ebrahim (1969). ‘An Annotated Bibliography of Swahili Theatre’ *Swahili* 39(1), 49-60.

- Hussein, Ebrahim (1983). Hatua Mbalibali za Kubuni na Kutunga Tamthilia kufuatana na *Misingi* ya Ki-Aristotle. *Fasihi*. Dar es Salaam: Taasisi ya Uchunguzi wa Kiswahili, 197-206.
- Iliffe, John (2006). *The African Aids Epidemic: A history*. Oxford: James Currey Ltd.
- Kalichman, S.C. & Simbayi, L. (2004). Traditional beliefs about the cause of AIDS and Aids-related stigma in South Africa. *Aids Care: Psychological and Socio-medical Aspects of AIDS/HIV*, 16(5), 572-580.
- Kamanzi, Adalbertus (2012). *Unequal Catch: Gender and fisheries on the Lake Victoria landing sites in Tanzania*. Leiden: African Studies Centre.
- Katz, Albert N.(1996). On Interpreting Statements as Metaphor or Irony: Contextual Heuristics and Cognitive Consequences. In Jeffery Scott, Mio & Albert Katz, eds., *Metaphor Implications and Applications*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, pp.1-23.
- Kayombo, Edmund J., Uiso, F.C., Mbwambo, Z.H., Mahunnah, R.L., Moshi, M.J., & Mgonda, J.H. (2007). Experience of initiating collaboration of traditional healers in managing HIV and AIDS in Tanzania. *Journal of Ethnobiology and Ethnomedicine*, 3, 1-9.
- Kerr, David (1988). Theatre and social issues in Malawi. Performers, audiences, aesthetics. *New Theatre Quarterly*, 4(14), 173-180.
- Kerr, David (1995). *African Popular Theatre: from pre-colonial times to the present day*. London: J. Currey.
- Kerr, David (1998). *Dance, Media Entertainment & Popular Theatre in South East Africa*. Bayreuth: Bayreuth African Studies. 43.
- Kezilahabi, Euphrase (1971). *Rosa Mistika*. Dar es Salaam. Dar es Salaam UP.
- Kezilahabi, Euphrase (2008). The house of Everydayness: Swahili Poetry in Tanzanian Newspapers. In Anja Oed & U. Reuster-Jahn, eds., *Beyond the Language Issue. The Production, Mediation and Reception of Creative Writing in African Languages*. Köln: Rüdiger Köppe Verlag, pp. 191-201.
- Khamis, Said (2005). "Clash of interests and conceptualization of taarab in East Africa." *Swahili Forum*, 12, 133-159.
- Kiessling, Roland & Mous, Maarten (2004). Urban Youth Languages in Africa. *Anthropological Linguistics* 46(3), 303-341.
- Kiessling, Roland & Mous, Maarten (2006). 'Vous nous avez donné le français, mais nous sommes pas obligés de l'utiliser comme vous le voulez'. *Youth Languages in Africa*. Hamburg/Leiden. Peter Lang p. 385-401.

- Klerk, Josien de (2011). *Being old in times of AIDS*. Aging, caring and relating in northwest Tanzania. Leiden: African Studies Centre.
- Kobia, John M. (2008). Metaphors on HIV/AIDS discourse among Oluluya speakers of Western Kenya. *Critical Approaches to Discourse Analysis across Disciplines*, 2(2), 48-66.
- Koch, Jule (2008). *Karibuni Wananchi. Theatre for Development in Tanzania. Variations and Tendencies*. Bayreuth: P. Thielmann & E. Breitingen.
- Lakoff George & Johnson, Mark (1980). *Metaphors we live by*. Chicago, London: The University of Chicago Press.
- Liverpool, Joan, Alexander, R., Johnson, e.a. (2004). Western Medicine and Traditional Healers: Partners in the Fight against HIV/AIDS. *Journal of the National Health Association*. 96(6), 822-826.
- Lwihula, G., Dahlgren, L., Killewo, J. & Sandstrom, A. (1993). Aids epidemic in Kagera region, Tanzania – the experiences of local people. *Aids care*, 5(3), 347-367.
- Lyons, Maryinez (2004). Mobile Populations and HIV/AIDS in East Africa. In Ezekiel Kaplipeni; S. Craddock, J.R. Oppong & J. Ghosh, eds., *HIV and AIDS in Africa. Beyond Epidemiology*. Oxford: Blackwell Publishing, pp.175-191.
- Mabunda, Michael M. (2001). Perceptions of disease, illness and healing among selected black communities in the Northern Province, South Africa. *South Africa Journal Ethnology*, 24(1), 11-17.
- Massamba, D.P.B. (2003). Utunzi wa Ushairi wa Kiswahili. *Fasihi, Makala za Semina ya Kimataifa ya Waandishi wa Kiswahili*. Dar es Salaam: Chuo Kikuu cha Dar es Salaam, 54-96.
- Mbiti, John S. (1969). *African religions and philosophy*. Londen: Heinemann.
- Miehe, Gudrun (1995). Stilistische Merkmale der Swahili-Versdichtung. In Gudrun Miehe & Wilhelm Möhlig eds., *Swahili-Handbuch*. Köln: Rüdiger Köppe Verlag, pp.279-322.
- Miehe, Gudrun, Bromber, K., Khamis S., Grosserhode, R. (2002). *Kala Shairi German East Africa in Swahili Poems*. Köln: Rüdiger Köppe Verlag.
- Miller, William R. & Rollnick, Stephen (2012). *Motivational Interviewing: Helping People Change*. 3th edition. New York: Guilford Press.
- Mills E, Singh S, Wilson K, Peters E, Onia R, Kanfer I. (2006). The challenges of involving traditional healers in HIV/AIDS care. *International Journal of STD & Aids*, 17(6), 360-363.
- Mio Jeffery Scott & Katz, A. (1996). *Metaphor: Implications and Applications*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

- Mlama, P. (1983). Utunzi wa Tamthiliya katika Mazingira ya Tanzania. *Fasihi*, Dar es Salaam: Chuo Kikuu, 206-226.
- Mlama, P. (1991). *Culture and Development. The Popular Theatre Approach in Africa*. Uppsala: Nordiska Afrikainstitutet.
- Mlama, P. (1995). Oral art and contemporary cultural nationalism. In G. Furniss & L. Gunner, (eds.), *Power, Marginality and African Literature*. Johannesburg, Cambridge: Cambridge University Press, pp. 23-34.
- Moser, Karin S. (2000). Metaphor Analysis in Psychology-Method, Theory, and Fields of Application. *Forum Qualitative Sozialforschung/Forum: Qualitative Social Research* 1(2). DOI: <https://doi.org/10.17169/fqs-1.2.1090>.
- Mshana, Gerry, Plummer, M., Wamoyi J. e.a. (2006). 'She was bewitched and caught an illness similar to AIDS': AIDS and sexually transmitted infection causation beliefs in rural northern Tanzania. *Culture, Health & Sexuality: an International Journal for Research, Intervention and Care* 8(1), 45-58.
- Muhoro, P. Mwangi (2007). The Poetics of Gikuyu Mwombolo: Narrative as a Technique in HIV-AIDS Awareness Campaign in Rural Kenya. *Songs and Politics in Eastern Africa*, 78-9.
- Mutaers, Inge (2020). Corona is geen oorlog: Hoe militaire metaforen angst aanwakkeren. *Trouw*, 16 mei.
- Mutembei, Aldin, K. (2001). *Poetry and AIDS in Tanzania. Changing Metaphors and Metonymies in Haya Oral Traditions*. Leiden: Research School CNWS.
- Mutembei Aldin, K., Emmelin, M.A., Lugalla J.L. & Dahlgren, L.G. (2002). Communicating about AIDS-Changes in Understanding and Coping with Help of Language in Urban Kagera, Tanzania1. *Journal of Asian and African Studies*, 37(1), 1-16.
- Mutembei Aldin, K. (2011). Swahili AIDS Plays, a challenge to the Aristotelian Theory on Tragedy. In Gregory Barr & Judah Cohen, eds., *The Culture of AIDS in Africa. Hope and Healing Through Music and the Arts*. New York: Oxford University Press, pp.256-268.
- Mwenda, Kenneth, K. (2007). African customary law and customs: Changes in the culture of sexual cleansing of widows and to marrying of a deceased brother's widow. *Gondzaga Journal of International Law* 11.1
- Ngozi, Ibrahim (1990). *Ushuhuda wa mifupa*. Inter Press.
- Nyakoe, Damaris, Oloo P, Ongarora D. (2014). Conceptualization of the Seropositive using the journey metaphor in EkeGusii. *Hiv and AIDS*

- Discourse in Kisii County Kenya. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*. 4(8), 316.
- Nicolini, Cristina (2016). Uhakikiwa wa tamthilia za Kiswahili zihusuzo VVU/Ukimwi. *Swahili Forum* 23, 98-121.
- Njogu, Kimani & Hervé Maupeu (2007). *Songs and Politics in Eastern Africa*. Dar es Salaam: Mkuki na Nyota Publishers.
- Odhiambo, Christopher J. (2008). *Theatre for Development in Kenya. In search of an Effective Procedure and Methodology*. African Studies Serie 86. Bayreuth: P. Thielmann & E. Breitingen.
- Ogechi, N.O. (2005). On lexicalization in Sheng. *Nordic Journal of African Studies* 14(3), 334-355.
- Omari, Shani (2011a). 'Call me top in Dar': The role of pseudonyms in Bongo Flewa music. *Swahili Forum* 18, 69-86.
- Omari, Shani (2011b). Youth in Zanzibar: Their Cultural 'Struggle' through Bongo Flewa Music. *4th AEGIS European Conference on African Studies*, 15-18.
- Oppong, Joseph R. & Kalipeni, E. (2004). Perceptions and Misperceptions of AIDS in Africa. In Ezekiel Kalipeni, S. Craddock, J.R. Oppong & J. Ghosh, eds., *HIV and AIDS in Africa: beyond epidemiology*. Oxford: Blackwell Publishing, pp.47-58.
- Ortony, A. (1975). Why metaphors are necessary and not just nice. *Educational Theory*, 25(1), 45-53.
- Pamuk, Orhan (2022) *De nachten van de pest*. Amsterdam: De Bezige Bij.
- Perullo, Alex & Fenn, John (2003). Language ideologies, choices, and practices in Eastern African hip hop. *Global pop, local languages*, 19-51.
- Perullo, Alex (2004/2005). Hooligans and heroes: Youth Identity and Hip-Hop in Dar es Salaam, Tanzania. *Africa Today*, 51(4), 75-102.
- Plummer, Mary, Mshana, G., Wamoyi, J., e.a. (2006). 'The man who believed he had AIDS was cured': AIDS and sexually-transmitted infection treatment-seeking behaviour in rural Mwanza, Tanzania. *AIDS Care* 18(5), 460-466.
- Poku, Nana (2017). *The Political Economy of AIDS in Africa*. New York: Routledge.
- Prochaska, James O, & DiClemente, Carlo C. (1986) Toward a comprehensive model of change. In W. R. Miller e.a. eds. *Treating addictive behaviors. Process of change*. New York: Plenum Press, pp. 3-27.
- Raab, Klaus (2006). *Rapping the Nation. Die Aneignung von HipHop in Tanzania*. Berlin: Lit. Verlag.

- Ramuz, Charles, Ferdinand (2019). *De grote angst in de Bergen*. Amsterdam: Van Oorschot.
- Remes, Pieter Walter (1998). "Karibu geto langu/ Welcome in my ghetto". *Urban Youth, Popular Culture and Language in 1990s Tanzania*. PhD Thesis, Northwestern University.
- Reuster-Jahn, Uta & Kiessling, R. (2006). *Lugha ya Mitaani* in Tanzania- The poetics and sociology of a young urban style of speaking. *Swahili Forum* 13, 1-136.
- Reuster-Jahn, Uta (2007). Let us go Party! Discourse and Self-Portrayal in the *Bongo Flava*-Song *Mikasi*. *Swahili Forum* 14, 225-244.
- Reuster-Jahn, Uta (2008). *Bongo Flava* and the Electoral Campaign 2005 in Tanzania. *Stichproben. Wiener Zeitschrift für kritische Afrikastudien*. 14(8), 41-69.
- Roch, Anna and Hacke G. (2006). HipHop in Tanzania zwischen Message und Flava. *Sozialanthropologische Arbeitspapiere* Heft 101. Berlin: Schiller
- Rödlach, Alexander (2006). *Witches, Westerners and HIV. Aids & Cultures of Blame in Africa*. Walnut Creek, California: Left Coast Press.
- Roth, Philip (2010). *Nemesis*. United States: Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company.
- Saavreda Casco, J.A. S (2006). The Language of the Young people: Rap, Urban Culture and Protest in Tanzania. *Journal of Asian and African Studies*, 41(3), 229-249.
- Sabatier, R. & Tinken J. (1988). Blaming Others: prejudice, race and worldwide AIDS. *Blaming others: prejudice, race and worldwide AIDS*, vii-168.
- Schipper, Mineke (1999). *Imagining Insiders: Africa and the Question of Belonging*. London & New York: Casell.
- Schipper, Minneke (2004). *Trouw nooit een vrouw met te grote voeten. Wereldwijsheid over vrouwen*. Utrecht: Het Spectrum.
- Schoepf, Brooke Grundfest (1993). AIDS Action-research with women in Kinshasa, Zaire. *Social Science & Medicine*, 37(11), 1401-1413.
- Schoepf, Brooke Grundfest (2004). Aids, History and Struggles over Meaning. In Ezekiel Kaplipeni, S. Craddock, J. R. Oppong, & J. Ghosh, eds., *HIV & AIDS in Africa: beyond epidemiology*. Oxford: Blackwell, pp. 15-28.
- Schoepf, Brooke Grundfest. (2004). AIDS in Africa: Structure, agency and risk. In Ezekiel Kaplipeni, S. Craddock, J.R. Oppong & J. Ghosh, eds., *HIV & AIDS in Africa: beyond epidemiology*. Oxford: Blackwell Publishing, pp.121-133.

- Semino, Elena (2021). "Not soldiers but fire-fighters"- metaphors and COVID-19. *Health Communication* 36(1), 50-58.
- Smith, Ali (2022). *Gezelschap*. Amsterdam: Prometheus.
- Sontag, Susan (1991). *Illness as Metaphor and AIDS and its Metaphors*. New York. London: Penguin books.
- Stroeken, Koen (2005). This is not a haircut: Neoliberalism and revolt in Kiswahili rap. *Image & narrative* 11(2), 1-13.
- Stroeken, Koen (2005). Immunizing Strategies: Hip-Hop and Critique in Tanzania. *Africa* 75(4), 488-509.
- Strout, Elizabeth (2022). *Lucy aan zee*. Amsterdam/Antwerpen: Atlas Contact
- Stillwaggon, Eileen (2003). Racial Metaphors: Interpreting Sex and Aids in Africa. *Development and Change*. 34(5), 809-832.
- Suriano, Maria (2007). 'Mimi ni msanii, Kioo cha Jamii' Urban Youth Culture in Tanzania as seen through Bongo Flewa and Hip-Hop. *Swahili Forum* 14, 207-223.
- Suriano, Maria (2011). Hip-Hop and Bongo Flavour Music in Contemporary Tanzania: Youth' Experiences, Agency, Aspirations and Contradictions. *Africa Development*, 36(3,4).
- Todd, Zazie & Harrison, S.J. (2008). Metaphor Analysis. In Sharlene Nagy Hesse-Biber, P. Leavy, eds., *Handbook of emergent methods*. New York: Guilford Press. pp. 479-493.
- Topan, Farouk (1973, 1980). *Aliyeonya Pepo*. Dar es Salaam: Tanzania Publishing House.
- Thompson, Katrina Daly (2008). Keeping it real: reality and representation in Maasai Hip-Hop. *Journal of African Cultural Studies*, 20(1), 33-44.
- TUKI (2001). *Kamusi ya Kiswahili-Kiingereza*, Swahili-English Dictionary. Dar es Salaam: Taasisi ya Uchunguzi wa Kiswahili.
- Van Dijk, Teun A. (1998). *Discourse and Ideology, a multidisciplinary approach*. London Sage.
- Van Dijk, Teun A. (2009). Critical discourse studies: a sociocognitive approach. In Ruth Wodak & Michael Meyer, eds., *Methods of Critical Discourse Analysis*. London: Sage publications, pp. 62-87.
- Van Dijk, Teun A. (2015). Critical Discourse Analysis. In Deborah Tannen, H. Hamilton, D. Schiffrin, eds., *The Handbook of Discourse Analysis*. Wiley Online Library, pp, 466-485.
- Van Erven, Eugene (2002). *Community Theatre: global perspectives*. London: Routledge.
- Van Vossolle, Anke (2011). Het overerven van weduwen. Van bescherming tot beschadiging? *Tijdschrift voor Genderstudies*, 14(3).
- Vassanji, M.G. (1989). *The Gunny Sack*. London: Pearson Education

- Vierke, Clarissa (2012). Mafumbo: Considering the functions of metaphorical speech in Swahili contexts. *Selected Proceedings of the 42nd Annual Conference on African Linguistics*, 278-290.
- Wamitila, K.W. (2001). *Kamusi ya Methali*. Nairobi: Longhorn Publishers.
- Wamitila, K.W. (2006) *Kamusi ya misemo na nahau*. Nairobi: Longhorn
- Weiss, B. (1993). 'Buying her grave': money, movement and AIDS in north-west Tanzania. *Africa*, 63(1), 19-35.
- Whitney, Paul, Budd, D. & Mio, J.S. (1996). Individual Differences in Metaphoric Facilitation of Comprehension. In Jefferey Scott Mio & Albert Katz, eds., *Metaphor, Implications and Applications*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, pp. 203-215.
- Wodak, Ruth (2006). Mediation between discourse and society: assessing cognitive approaches in CDA. *Discourse Studies* 8(1), 179-190.
- Wodak, Ruth & Meyer, M. (2009). *Methods of Critical Discourse Analysis*, 2nd edition. London: Sage Publications.
- Wodak, Ruth & Sedlak, M. (2000). "We demand that the foreigners adapt to our life-style..." Political discourse on immigration laws in Austria and the United Kingdom. In E. Appelt & M. Jarosch (Eds), *Combating racial discrimination. Affirmative action as a model for Europe*. Oxford, UK: Berg, pp. 217-237
- Whiteley, W. H. (1969). *Swahili: The rise of a national language*. London: Methuan.
- Yamba, C. Bawa (2004). Some Dilemmas of HIV/AIDS Prevention and Coping in a Zambian Village. *African Sociological Review*, 8(1), 31-46.

Documentaires

- Meulenberg, Martin & Gesthuizen, Thomas (1999). "*Hali Halisi: Rap as an alternative medium in Tanzania*". Madunia Foundation/ Scherpenzeel Media Foundation.
- <https://stemmenvanafrika.nl/hali-halisi-rap-in-tanzania>
- Sauper, Hubert (2004). *Darwin's Nightmare*.
<https://watchdocumentaries.com>

Muziek

- Ferouz Feat Professor Jay (2005). *Starehe*.
<https://www.youtube.com>
- Sykes Dully (2001). *Nyambizi*. <https://www.youtube.com>

Websites

Aidsfonds: <https://aidsfonds.org>

[https:// database.earth](https://database.earth)

UNAIDS DATA 2017: <https://www.unaids.org>

UNAIDS DATA 2022. <https://www.unaids.org>

Appendices

Appendix 1: Overzicht gebruikte teksten tijdens de performance

A. Lieder (nymbo)

1. <i>Mgeni</i>	Vreemdeling
2. <i>Ukimwi-Timiza ahadi Yako</i>	Aids- hou je aan je belofte
3. <i>Uzazi wa mpango</i>	Geboorteregeling
4. <i>Magonjwa ya zinaa</i>	Geslachtsziekten
5. <i>Watoto Yatima</i>	Weeskinderen
6. <i>Athari za mapenzi</i>	Gevolgen van de liefde bedrijven
7. <i>Tulinde wasichana</i>	Laten we jonge meiden beschermen
8. <i>Tumtoroke adui</i>	Laten we de vijand ontsnappen
9. <i>Adui wa afya ni msomi</i>	De vijand van de gezondheid
10. <i>Tishio la ulimwengu</i>	Bedreiging van de wereld
11. <i>Usia kwa wanafunzi</i>	Advies voor jongeren
12. <i>Watoto wa mazingira magumu</i>	Kinderen in moeilijke omstandigheden
13. <i>Kampeni ya upimaji afya</i>	Campagne testen gezondheid
14. <i>Kumbukumbi ya mwaka 1983</i>	Herinnering aan het jaar 1983
15. <i>Malezi kwa watoto</i>	Opvoeding van kinderen
16. <i>Vijana</i>	Jongeren
17. <i>Usawa wa wanawake</i>	Gelijkwaardigheid van vrouwen

B. Utenzi

1. <i>Nyumba ikishika moto, je</i>	Als het huis vlam vat
2. <i>Hakika</i>	Zeker
3. <i>Wanafunzi</i>	Leerlingen
4. <i>Ukimwi</i>	Aids

C. Shairi

1. <i>Ukimwi sasa tishio</i>	Aids is nu een bedreiging
2. <i>Wasia tubadilike</i>	Een waarschuwing, zodat we veranderen
3. <i>Ukimwi, madawa ya kulevya</i>	Aids, drugs
4. <i>Utoaji mimba</i>	Zwanger worden
5. <i>Aids kikomo cha wazinzi</i>	Aids het einde van overspel

D. Ngonjera

1. <i>Janga la Ukimwi</i>	Aids een ramp
2. <i>Saa nane</i>	14.00 uur
3. <i>Mama na familia</i>	Moeder en de familie
4. <i>Kwa heshima</i>	Met respect

E. Rap

1. <i>Kinga</i>	Bescherm
2. <i>Ukimwi unatisha</i>	Aids is een bedreiging
3. <i>Mapenzi Pipi</i>	Liefde als snoepgoed
4. <i>Sikitiko la damu</i>	Het verdriet van bloed
5. <i>Dunia taabani</i>	De wereld in een crisis
6. <i>Nashangaa</i>	Ik ben verbaasd
7. <i>Naogopa</i>	Ik ben bang
8. <i>Wavuvi</i>	issers
9. <i>Zigizaga</i>	Zigzag-en
10. <i>Masera</i>	Vrienden
11. <i>Sha, sha</i>	Vlug, vlug
12. <i>Fikiria</i>	Denk
13. <i>Lagetto</i>	Hangplek

Appendix 2: Nyimbo, liederen

Lied 1

Ukimwi-Mgeni

1. Mgeni keshwa ingia majumbani

De gast –let op– komt ons huis binnen

huyu mgeni anatushangaza

Deze gast verbaast ons

Umbo la huyu mgeni linatushangaza

Het uiterlijk van deze gast roept bij ons verbazing op

Halina sura kamili tena linatisha

Hij¹⁷⁹ heeft geen duidelijk uiterlijk en jaagt ons schrik aan

Tabia yake mgeni haina mwingine

Niemand heeft een karakter zoals deze gast

¹⁷⁹ De derde persoon enkelvoud in Swahili maakt geen onderscheid tussen de mannelijke en vrouwelijke persoonsvorm. De gast kan in principe man of vrouw zijn. Ik zal vanwege de leesbaarheid hij gebruiken bij de verwijzing naar de gast.

Matendo yake mgeni yanatuchanganya

De handelingen van deze gast brengen ons in verwarring

2.Mgeni kwetu kafika kafika ndani.

De gast komt bij ons binnen

Kaenda hadi kuketi chumbani kwa baba

Hij neemt plaats in de kamer van de man

Kazi anayoifanya chumbani kwa baba

Hij gaat te werk in de kamer van het echtpaar

Baba na mama chumbani hawaeleواني

Ze begrijpen niet wat er gebeurt

Ameumwaga upupu hadi kwa jirani

De gast strooit prikkelende planten¹⁸⁰ in het rond tot bij de burens

Baba na mama chumbani hujikuna sana

De man en vrouw krabben zich de hele tijd heel erg

3.Mgeni maarufu ana sifa zote

De bekende gast heeft alle reputaties

Ameshavuta mizizi kumng'oa kazi

Hij heeft zijn werk al glans gegeven

Mgeni anadanganya watu kwa asali

De gast bedriegt de mensen met honing

Utamu watupumbaza sumu tunalamba

De zoetigheid bedwelmt ons, we likken aan het gif

Matokeo ya utamu huo ni majuto

Van deze lekkernij krijg je spijt

Kila anayeuonja ni kiyama chake

Ieder die er van proeft, tekent zijn doodsvonniss

4.Mgeni siyo mwingine ni adui yetu

De gast is als geen ander onze vijand

Anajulikana sana kwa majina mengi

Hij staat bekend onder vele namen

Mara aitwe nyambizi mara mtandao

Soms wordt hij Nyambizi genoemd, soms Mtandao

Mara aitwe umeme mara juliana

Soms wordt hij Umeme, soms Juliana genoemd

Mara aitwe silimu mara jua kali

Soms wordt hij Silimu genoemd, soms Jua Kali

¹⁸⁰ Latijnse naam is *Mucuna pruriens*, in Engels 'velvet bean'. Een groente, die voorkomt in Afrika en Azië. De peulen zijn met fijne haartjes bekleed en kunnen hevige huidirritaties geven.

Na kumbe jina halisi huitwa Ukimwi

Maar tot onze verassing is zijn officiële naam is *Ukimwi*

5.Kama kweli ni UKIMWI na tujihadhari

Als er echt aids is en wij voorzichtig willen zijn

Tuchukue tahadhari kabla ya shari

Laten we ons dan beschermen tegen het kwaad

Gonjwa hili ni hatari kwa maisha yetu

Deze ziekte is een gevaar voor ons leven

Linauwa kila n'ka na jinsia zote

Hij doodt leiders alle levende wezens

Linauwa viongozi ngazi mbalimbali

Hij doodt leiders van alle rangen en standen

Watajiri, maskini pia wanafyeka

Ook veegt hij rijke en arme mensen weg.

6.Ukimwi twaueneza wenyewe jamani

Aids verspreiden we zelf, mensen,

Kwa kuendekeza ngono zisizo salama

Door toe te geven aan onveilige seks

Twajimali wenyewe kwa kupuuzia

We verspreiden het zelf door onoplettendheid

Chomolea zatuponza twanunua kifo

Prostitutie brengt ons in gevaar; we kopen de dood

Tunajifariji sana kwa lugha potofu

Wij houden ons erg voor de gek door bedrieglijke taal

Eti wengine husema kufa ni kulala

Wel, sommigen zeggen dat doodgaan hetzelfde is als slapen.

7. Dunia imesalenda kwa gonjwa Ukimwi

De wereld is al getroffen door de ziekte aids

Kama tusipogutuka twafa tikitiki

Als we niet veranderen sterven we volledig uit

Madaktari mwbingwa na wasoni wengi

Artsen, experts en vele geleerden

Watishaweka sahihi tiba kuikosa

Hebben al beweerd dat er geen behandeling is

Kilichobaki ni mimi na wewe mwenzangu

Wat dan nog rest voor mij en voor jou, beste mensen,

Tufunge kisha funguo tuzitupe mbali

Is dat we de boel op slot doen en de sleutel ver weg werpen¹⁸¹

8. *Shida haina adabu na tujitambue*

Problemen vertonen geen goed gedrag en laten

Leo kwako, kesho kwangu itanifikia

We beseffen: vandaag ben jij aan de beurt, morgen ik¹⁸²

Kwa wale waliokwisha mezwa na nyambizi

En wat betreft zij die al opgeslokt zijn door de *nyambizi*

Tusijewanyanyapaa na kuwanyanyasa

Laten we niet vol afkeer van hen terugdeinzen en het hen niet moeilijk maken

Tuyathamini mawazo ya waathirika

Laten we denken aan degenen die besmet zijn

Tushirikiane nao kwa kila namna

Laten we op alle mogelijke wijzen met hen omgaan

Tuwape huduma bora zinazowafaa

Laten we hen de goede zorg geven die ze nodig hebben

Tuwalee kwa upendo bila kubagua

Laten we hen met liefde groot brengen zonder te discrimineren

Usipambane na Ukimwi ni hatari

Kom niet in conflict met het gevaar aids

Silaha weka chini jisalimishe

Leg de wapens neer, geef je over

Silaha za adhui zina angamiza

De wapens van de vijand zijn vernietigend

Acha kumchokoza atakuwa

Hou op om hem te prikkelen, hij zal je doden

Ogopa kukutana na adui wako

Wees bevreesd jouw vijand te ontmoeten.

Lied 2

Timiza ahadi yako 'Hou je aan je belofte'

¹⁸¹ Tijdens de performance maken de zangers bij deze zin gebaren, waarbij ze doen alsof ze hun geslachtsdeel op slot doen en de sleutel wegwerpen.

¹⁸² Een Swahili gezegde dat ons aan herinnert dat verdriet of vreugde iemand vandaag ten deel kan vallen en ons morgen zelf kan overkomen, waarbij we dan de ander nodig hebben (Wamitila, 2001).

1.

Watanzania sasa tuamketupambane nae adui wa afya

Tanzanianen we roepen jullie nu op samen te vechten tegen de vijand van
onze gezondheid

Si mwingine adui wa afya

Er is geen grotere vijand dan deze

Ni ugonjwa sugu usio na kinga

Het is een ernstige ziekte waar geen behandeling voor is

Ni ugonjwa usio kuwa na dawa

Er zijn geen medicijnen voor deze ziekte

Ni ukimwi, ukimwi balaa

Het is aids, aids is een ramp

2.

Kauli mbiu jama inasema tuzuie ukimwi kwa mbinu zote

We roepen dringend op, mensen, laten we op alle mogelijke manieren aids
voorkomen

Umeolewa au umeoa

Of je nu een echtgenote of echtgenoot bent

Hebu timiza ahadi uliyosema

Hou je aan je belofte, zoals je die gedaan hebt

Kwa vijana wa jinsia zote

Jullie, jonge mensen, jullie allen

Tuzuie ukimwi twende angaza

Vermijd aids, zeg het voort

kwa ukimwi hakuna ujanja

aids laat niet met zich spotten

Kosa moja hesabu gori ni moja

weet dat je met een fout in de prijzen kunt schieten

3.

Desturi na mila potofu tuziache tuboreshe afya zetu

Oude gebruiken zijn misleidend, laten we ze achter wegen laten om onze
gezondheid te kunnen redden

Twende wote ndugu na jamaa

laten we allemaal, vrienden en familie

Bila woga kupima afya angaza

zonder smoes onze gezondheid testen

Tukipimwa tutaondoa mashaka

als we ons laten testen verkeren we niet in onzekerheid

Ushauri nasaha utatujenga

het dringend advies zal ons helpen

Tukishapima tukajua afya zetu
als we getest zijn kennen we onze gezondheidstoestand
Na tuseme Uikmwi sasa ni basi
En laten we zeggen: aids is nu afgelopen

4.

Ndugu yangu uliyenaswa tayari na ukimwi usijekata tama
Mijn vriend als je al aids opgelopen hebt, wanhoop niet
Ondoa shaka ishi kwa matumaini
Verlaat je twijfels, leef met hoop
Omba dawa uyarefushe maisha
vraag medicijnen om je leven te rekken
Fanya kazi ungali bado na nguvu
Verricht wat werk als je nog kracht hebt
mazoezi na chakula kula sana
doe lichamelijke oefeningen en eet erg goed
Jizuie kufanya mapenzi
vermijd het bedrijven van de liefde
afya yako itazidi kustawi
je gezondheid zal er op vooruitgaan

5.

Kina mama mlio wajawazito pia nanyi nendeni mpimwe afya
Zwangere vrouwen laten jullie je ook testen
Mtaweza kudumisha afya zenu
Jullie kunnen je gezondheid behouden
Na viumbe waishio matumboni
en de vruchten die jullie in de buik dragen
Mkipimwa mtapata njia bora
als jullie je laten testen bewandelen jullie een betere weg
na watoto mtawazaa salama
en je brengt je kinderen gezond ter wereld
Madawa kulevya hatari sana
drugs zijn een groot gevaar
tuna hatarisha afya kwa gonjwa
we brengen onze gezondheid in gevaar door deze ziekte aids
ukimwi maisha kupotea
die het leven vernietigt
Kulewa pombe bila kipimo
mateloos alcohol nuttigen
kutakasa vilio hatari sana
het reinigen van lijken is erg gevaarlijk

kurithi wajane hatari sana
het erven van weduwen is erg gevaarlijk

Lied 3

Athari za kufanya mapenzi katika umri mdogo 'Gevolgen van de liefde
bedrijven op jonge leeftijd'

1.

Ndugu wana jamii sikia tuwaeleze yahusiyo maisha.
Vrienden, met familie, luister, wij geven uitleg over het leven.
Mila desturi mbovu ndani ya wanajamii
Slechte zeden en gebruiken binnen de sociale gemeenschap
Zina athiri maendeleo ya jinsia ya kike
hebben gevolgen voor meisjes
Watoto wengi wa kike wenye umri mdogo
vele jonge meisjes
Wanapata ujauzito wakiwa bado wadogo
raken zwanger als ze nog heel jong zijn

2.

Tusemapo watoto wa jinsia ya kike ni hawa tunawataja
Wij zijn hier om de meisjes aan te spreken
Ni watoto wa kike wenye umri mdogo
het zijn de jonge meisjes
Walio chini ya miaka ishirini ni watoto
zij die jonger zijn dan twintig jaar zijn kinderen
Hata wakizaa watoto wananyonyesha wenzao
zelfs als ze kinderen baren en hen voeden

3.

Wasichanawa leo wanaanza mapenzi wakiwa bado wadogo
Jonge vrouwen van tegenwoordig beginnen de liefde te bedrijven als
ze nog jong zijn
Wanayaanza mapenzi kwa kuwaiga wenzao
ze beginnen met de liefde naar voorbeeld van hun vriendinnen
Wengi wao wanashawishika na tamaa ya pesa
velen zijn al bevangen door het verlangen naar geld
Wengi wanapojaribu kwa mara yao ya kwanza
velen raken als ze de eerste keer de liefde bedrijven
Wanapata ujauzito bila kutarajia
ongewenst zwanger

4.

Kwa nini tunasema wa kike rika hili wasiyafanye mapenzi

Waarom zeggen we tegen deze groep meisjes dat ze de liefde niet moeten bedrijven?

Kwa sababu ya viungo bado havijakoma

omdat de gewrichten nog niet uitgerijpt zijn

Na mifupa yao ya nyonga wengi bado ni myembamba

en de heupen bij velen nog niet breed genoeg zijn

Umri chini ya miaka ishirini ni hatari

beneden de twintig jaar is het gevaarlijk

Wanapopata mimba kujifungua ni matatizo

als ze zwanger worden en het baren is problematisch

5.

Matatizo makubwa yanayowakabiri wa kike hebu sikia

Meisjes zullen grote problemen krijgen, luister

Wengi huzaa watoto kabla ya muda wake

Velen bevallen al voortijdig

Na watoto wazaliwao uzito huwa mdogo

en de pasgeborenen hebben een laag geboortegewicht

Damu nyingi humwagika wakati wa kuzaa

veel bloed verliezen ze tijdens het geboorteproces

Opresheni huyumika wanaposhindwa kuzaa

een operatie moet er aan te pas komen als de natuurlijke geboorte niet lukt

6.

Wazazi na walezi wapeni maadili wa kike tangu nyumbani

Ouders en opvoeders neem de verantwoordelijkheid voor de meisjes als ze nog thuis zijn

Twawaomba msichoke kuwaeleza wa kike

wij vragen jullie, word het niet beu de meisjes uitleg te geven

Wasikalie ukahaba wasijepata Ukimwi

als zij geen prostitutie bedrijven zullen ze geen aids krijgen

Ukimwi wateketeza Ukimwi watumaliza

aids vernietigt en doodt ons

Waepusheni wana wenu wasikumbwe na nyambizi

zorg er voor dat jullie kinderen niet ten onder gaan aan aids

7.

Madhara ya kubeba mimba umri mdogo (sikia)

het is schadelijk jong zwanger te raken

Watoto jinsia ya kike ni hatari sana

voor meisjes is er een groot gevaar

Wanatumia muda mwingi kuumwa uchungu (sikia)
 zij hebben lange tijd pijn en verdriet
Wa kike hufukuzwa shule wawapo na mimba (sikia)
 meisjes worden gewoonlijk van school gestuurd als ze zwanger zijn
Wa kike wanatelekezwa wakisha wamimba (sikia)
 meisjes worden verlaten als ze zwanger zijn

Lied 4.

Tulinde wasichana na wanawake dhidi ya Ukimwi 'Laten we meisjes en vrouwen beschermen tegen aids'

1.

Ulikuwa ni ugonjwa na sasa ni gonjwa sugu
 Het was een ziekte en nu is het een onbarmhartige ziekte
Usugu umekithiri umezidi tena sana
 De ernst ervan neemt steeds meer toe
Usugu wa gonjwa hili umeshamiri sasa ni vifo
 De wreedheid van deze ziekte is wijd verspreid en dodelijk
Ukimwi huu ukimwi jamani watumaliza
 Deze aids, mensen richt ons te gronde
Ukimwi hauna kinga hauna tiba ulimwenguni
 In heel de wereld is er geen bescherming of behandeling tegen aids
Mabingwa wamesalenda dawa imekosekana
 Experts geven aan dat er geen medicijnen zijn

2.

Ukimwi ni babu kubwa ni mtaimbo mkubwa
 Aids is een belangrijk hoofdstuk, een groot breekijzer
Mtambo wa mtandao umesimikwa kuzimu
 de essentie van aids is gericht op het hiernamaals
Hakuna cha netiweki ukipiga ukimwi ni oke
 als je getroffen wordt door aids valt er niets meer te lachen
mtandao wa ukimwi umeenea mahali kote
 aids is verspreid naar alle kanten
Mawasiliano yake ni kwenye ngono uzembe
 de verspreiding vindt plaats door casual seks

3.

Wazazi nanyi walezi nanyi wakuu wa kaya
 Ouders, opvoeders en hoofden van huishoudens
Msiwaache watoto wa kike waangamie
 sta niet toe dat jullie meisjes te gronde gaan
Wekeni vipingamizi kwa wasichana na wanawake
 plaats obstakels voor meisjes en vrouwen

wanapotoka nyumbani jueni wanakokwenda
als ze het huis verlaten en weet waar ze naar toe gaan
mkisha jua wanakokwenda jueni na kazi zao
verzeker je waar ze naar toe gaan, wees op de hoogte van hun werk
muda wa kurudi kwao nyumbani ujulikane
weet wanneer ze weer naar huis terugkeren

4.

Ukimwi twueneza kwa tabia zetu mbaya
Aids verspreiden we door onze slecht gedrag
hasa vijana wa kike na mama wenye makamo
Vooral jonge en rijpe vrouwen
Watazameni mabinti kwa sasa jinsi wanavyovaa
Let op de jonge vrouwen van tegenwoordig hoe
mipasuo matakoni eti ndiyo fani yao
ze kleding dragen met een split op de billen, wel
mabinti na mama zao kwenye mitaa wanapishana
de manier waarop meisjes en vrouwen op straat flaneren
ni kipi watafutacho jibu laka ni ukimwi
het antwoord daarop is aids

5.

Kwa nini tunatamka wanawake wajilinde
waarom verkondigen wij om de vrouwen tegen zich zelf te beschermen?
Wasichana tuwalinde dhidi ya maambukizi
om de meisjes tegen besmetting te beschermen
Mabinti na wanawake wao wana uwezo mkubwa
meisjes en vrouwen verstaan de kunst
wa kumnasa adui kwa njia ya uasherati
om de vijand te strikken door middel van overspel
asilimia sitini ya maambukizi ya ukimwi
zestig procent van de aidsbesmettingen
huletwa na wasichana na wanawake sikia
wordt door meisjes en vrouwen overgebracht

6.

Ukimwi wadhalilishe ukimwi wadhoofisha
aids is verwerpelijk, aids maakt zwak
Ukimwi watumaliza tuogope tutakwisha
aids richt ons te gronde, laten we bang zijn te gronde te gaan
Zamani tulifikiri kwamba ukimwi uko ulaya
Vroeger dachten we dat aids vanuit Europa
Ukiwa umeingia baraka la Afrika
Afrika binnenkwam

Punde si punde ukimwi tukawa tunao Tanzania
 in een mum van tijd hebben we het in Tanzania gekregen
Kufumba na kufumbua sasa yunao nyumbani
 in een oogwenk hebben we het nu thuis
Umefika mashuleni makanisani umeenee
 aids is verspreid op scholen en in kerken
Ukimwi kweli balaa tuogope tutakwisha
 aids is werkelijk een ramp, laten we vrezen te gronde gericht te worden
Koor:
Tujiepushe ukimwi jama watumaliza
 laten we aids vermijden mensen het richt ons te gronde
haubagui ukimwi sisi tunabagua
 aids maakt geen onderscheid, wij discrimineren
waua watoto ukimwi jama watumaliza
 aids doodt kinderen, mensen, aids vernietigt ons
waua vijana ukimwi jama watumaliza
 aids doodt jonge mensen, aids vernietigt ons
waua wazee ukimwi jama watumaliza
 aids doodt oudere mensen, aids vernietigt ons
waua wasomi ukimwi jama watumaliza
 aids doodt geleerden, aids vernietigt ons, mensen

Lied 5

Tumtoroke adui ‘Laten we aan de vijand ontsnappen’

1.

Tumeishapigwa ngwala, jamani tuchangamke
 Wij zijn al gevloerd, mensen, wees wakker
Muda siyo wa kulala, yatupasa twamke
 het is nu niet de tijd om te slapen, we moeten wakker worden
usingizi tutolala, hebu sasa twagutuke
 laten we niet slapen, wees nu gealarmeerd
Tumtoroke adui, Juliana ni hatari
 laten we aan de vijand ontsnappen, Juliana (aids) is een gevaar

2.

Tumtoroke adui, Juliana anatisha
 Laten we aan de vijand ontsnappen, Juliana bedreigt ons
Yeye kwake hufurahi, kila anapoondosha
 Hij verheugt zich telkens als hij iemand laat verdwijnen
Kuwa hapendelehi, wote kwake wanakwisha
 hij is niet geliefd, hij brengt allen om

Tumtoroke adui, uasherati twache.

Laten we aan de vijand ontsnappen, we moeten overspel achterwege laten

3.

Unapofanya zinaa, ndugu yangu twakwambia

Als je overspel pleegt, mijn vriend, we zeggen je,

Hakika utajikwaa, virusi vitakumea

wees er zeker van dat je struikelt, de virussen zullen voortwoekeren

Ushauri wa kufaa, sikia wewe Sofia

we geven een goed advies, luister Sofia,

Tumtotoke adui, uasherati twache.

Laten we aan de vijand ontsnappen, we moeten overspel achterweg laten

4.

Juliana wa ajabu, akimtaka mteja

Juliana is verbazingwekkend, als hij een klant wil,

Wala haoni aibu, hutimiza kila haja,

voelt hij geen schaamte, hij doet wat hij wil

Anatoa kwa adabu, uroda kila mmoja

hij leert een ieder die de liefde bedrijft een les

Tumtoroke adui, uasherati twache.

Laten we aan de vijand ontsnappen, we moeten overspel achterwege laten

5.

Tusemapo Juliana, twamaanisha virusi

Als we het hebben over Juliana, dan betekent het dat we het over virussen hebben

HIV bwana, bora upigwe risasi,

HIV vriend, je kunt nog beter neergeschoten worden,

Ni Mtandao mpana, Unapika na Ususi

het is wijd verspreid

Tumtoroke adui, uasherati twache

laten we aan de vijand ontsnappen, we moeten overspel achterwege laten

6.

Tunasema uasherati, na wala siyo kifafa

we hebben het over overspel, niet over epilepsie

Zinaa ndiyo mauti, jamani tuzibe nyufa

overspel betekent de dood, mensen, we vullen de graven

Tujiopushe kwa dhati, tuyapunguze maafa,

laten we oprecht vermijden, laten we de ellende verminderen

Tumtoroke adui, uasherati twache

laten we aan de vijand ontsnappen, we moeten overspel achterweg laten

7.

Mayatima na wajane, wamebaki hohehahe,

Wezen en weduwen, blijven straatarm achter

Huruma sasa tuone, tuepuke starehe,

laten we medelijden tonen, laten we feesten vermijden

Walokuwa sasa ni wanene, wamebakia vigahe,

zij die ooit stevig waren, blijven gebroken achter

Tumtoroke adui, uasherati twache.

Laten we aan de vijand ontsnappen, we moeten overspel achterweg laten

8.

Mengi yapo ya kunena, lakini hayo yatosha

Er is nog veel te zeggen, maar het is nu genoeg

Hayo tuliyoanena, kwa mwelevu yanatosha

Dat wat we gezegd hebben is voldoende voor wie het wil begrijpen

Hata kukisema sana, mjina tunamchosha

zijn naam vaak noemen is vervelend

Tumtoroke adui, uasherati twache.

Laten we aan de vijand ontsnappen, we moeten overspel achterweg laten

Lied 6

Adui wa afya ni msomi ‘De vijand van de gezondheid is slim’

1.

Tunae adui wa afya zetu jamani

Wij hebben een vijand van onze gezondheid, vrienden

Anatupumbaza kwa peremende na pipi

Hij verblindt ons met zoetigheid en snoep

Adui afya adui huyu jamani

De vijand van de gezondheid, deze vijand, mensen

ana mbinu zote za kumteka adui

heeft vele manieren om zijn vijand te grazen te nemen

havai magwanda wala habebi silaha

hij draagt geen uniform, noch draagt hij wapens

anashambulia kwa vita ya chini chini

hij valt aan in een oorlog die hij van anderen voert

anazo silaha zisizotoa sauti

hij heeft wapens die geen geluid maken

Upigana vita akiwa uchi wa nyama

je voert de oorlog met elkaar terwijl je spiernaakt bent

2.

Adui wa afya adui huyu jamani

De vijand van de gezondheid, deze vijand, mensen,

Ni mwerevu sana kuliko wasomi wote

is slimmer dan alle geleerden bij elkaar

adui wa afya hapendi kwenye uchafu

de vijand van de gezondheid houdt er niet van in vuiligheid te zijn

hupenda mahali palipo na starehe

hij houdt er van daar te zijn waar luxe is

Katika mabaa adui hupenda sana

de vijand vertoeft graag in bars

Katika harusi adui hucheza sana

tijdens bruiloften speelt de vijand graag zijn spel

Kwenye kumbi zote za sherehe mbalimbali

Op alle plekken van verschillende feesten

adui wa afya hapo ni mahali pake

daar is deze vijand aanwezig

3.

Adui wa afya siyo mwingine sikia

Zoals deze vijand is er geen ander, luister

ni gonjwa ukimwi tishio la ulimwengu

het is de ziekte aids, een bedreiging voor de wereld

Ukimwi ni gonjwa lisilokuwa na tiba

aids is een ziekte waar geen behandeling voor is

na maradhi yake hayana dawa sikia

voor deze ziekte zijn geen medicijnen, luister

Hakuna ujanja wa kumkwepa adui

Er is geen enkele slimme manier om de vijand te vermijden

dawa yake kubwa tuache ngono nzembe

het beste medicijn is dat we casual seks achterwege laten

Usiombe vita upambane na ukimwi

Vraag niet om oorlog, verspreid geen aids

Utakufa kifo mwili mifupa pekee

Je zult sterven, je lijf, je botten, in eenzaamheid

4.

Gonjwa la ukimwi latupunguza jamani

De ziekte aids dunt onze bevolking uit, mensen

takwimu ya watu yawa ni hati punguzo

de statistieken hierover bewijzen dat

Watoto yatima oneni walivyozi

zie hoe het aantal wezen toeneemt

hawana walezi wazazi wameshalala
 ze hebben geen opvoeders, ouders zijn al ingeslapen
Oneni wenyewe jamaa na ndugu zetu
 Zie hoe bij je familie en vrienden
Wanavyoanguishwa kwa gonjwa hili ukimwi
 door deze ziekte aids mensen al zijn omgekomen
japo tunasema eti kufa ni kulala
 en dan zeggen we nog dat sterven hetzelfde is als slapen
kufa kwa ukimwi heri ungongwe na gari
 je kunt nog beter door een auto overhoop gereden worden dan te sterven
 aan aids

5.

Mila desturi tunazozindekeza
 Zeden en gewoonten die we koesteren
katika jamii zaenda kutumaliza.
 In onze samenleving, richten ons te gronde
Kurithi wajana na kutakasa vilio
 het erven van weduwen en het reinigen van lijken
ni hatari sana wananchi tuepuke
 is heel erg gevaarlijk, laten we dat vermijden medeburgers
Kuoga ziwani mtoni ukiwa uchi
 naakt baden in meer en rivier
tuepuke sana tupunguze vishawishi
 laten we dat echt vermijden opdat we de verleidingen weerstaan
Kutoga kuchanja kutahiri kwa foleni
 Piercings, snijden, circumcisie
kuna sababisha kuenea kwa virusi
 veroorzaken verspreiding van het virus
tunawaomba, tunawaomba, tunawaomba watanzania
 wij smeken jullie, wij smeken jullie, wij smeken jullie, Tanzanianen
ndugu zetu tunawalilia, tunawalilia, tunawalilia
 we huilen, we huilen, we huilen om onze vrienden
waliokwsha mezwa na joka ukimwi
 die al door de slang aids opgeslokt zijn
kina baba tunawaomba, tunawaomba, tunawaomba kwa Mungu
 wij bidden, wij bidden, wij bidden voor iedereen tot God

Lied 7

Tishio la ulimwengum ‘Bedreiging van de wereld’

1.

Tishio la ulimwengu ni ugonjwa hatari

De bedreiging in de wereld is een gevaarlijke ziekte

Wazidi kupamba moto duniani

Deze verspreidt zich als een vuur in de wereld

Wataalamu wamekaa kujadili kinga

Experts hebben gediscussieerd over bescherming

Ya Ukimwi lakini imeshindikana

tegen aids, maar ze zijn er niet in geslaagd

Ukimwi hauna dawa wala hauna kinga

Er zijn geen medicijnen of bescherming tegen aids

Jiepushe na sindano mitaani

Vermijd het gebruik van spuiten op straat

Usherati, urawiti kuchanjana na nyembe

Vermijd overspel, vuiligheid, snijden met mesjes

Jiepushe mwananchi uokoke

vermijd dat, burger, zodat je gered wordt

2.

Adui huyu ukimwi chukizo kula wote

Deze vijand, deze huiveringwekkende aids, verslindt iedereen

Amezuwa ugomvi duniani

Hij heeft veel strijd in de wereld gebracht

Tazama katika kaya ndugu na jamaa

Kijk in ieder huishouden bij vrienden en familie

Wametengana kwa sababu ya ukimwi

ze gaan uit elkaar door aids

3.

Adui huyu ukimwi ni mchonganishi

Deze vijand, aids, zet mensen tegen elkaar op

Pia kufanya watu kutoelewana

Ook zorgt aids er voor dat mensen elkaar niet begrijpen

Akishafika nyumbani hupumbaza watu

Als aids al binnengekomen is, verblindt het mensen

Watu hushika imani za kurogwa

Mensen geloven in witchcraft

Fulani ndiye mchawi ana macho mekundu

Fulani, die tovenaars, heeft rode ogen

Twendeni sasa kwa maganga Sangagwena

Laten we naar dokter Sangawena gaan

Atupigie ramli tujue aliyeroga

Hij voert een sessie met ons uit zodat we weten wie magie op ons uitvoert

Tumkate kwa mapanga awawe

laten we hem met de hakbijl doden

4.

Ndugu yangu sikiliza unapougua ni muhimu

Mijn vriend, luister, wanneer je ziek bent, is het belangrijk,

Uende kwanza ukapime

Dat je je eerst laat testen

Ukibaini tatizo linalokusibu

zodat je weet welke problemen er zijn

Utajua ufanye nini uokoke

en je weet wat te doen om te overleven

Vipimo kitu cha kwanza twendeni

Testen is het eerste wat gedaan moet worden, laten we gaan

Tukapimwe tutambue afya zetu wananchi

laten we een test uitvoeren zodat we onze gezondheidstoestand kennen, burgers

Zuia ukimwi sasa: sema ukimwi basi

vermijd aids nu: zeg nu is het klaar met aids

Timiza ahadi yako wajibika

hou je aan de belofte zoals je die aan elkaar gegeven hebt

5.

Takwimu zinaonesha hapa Tanzania

De statistieken tonen hier aan in Tanzania

Maabukizo ya ukimwi yako juu

dat de aidsbesmettingen hoog zijn

Kumi na tatu pasenti ya maambukizo

13 % besmetting

Yako mkoani Mbeya namba one

in het Mbeya district, dat daarmee nummer een is

Namba mbili ni Mtwara ni hatari

nummer twee is Mtwara, gevaarlijk

Nambari kumi na nane ni namba ya Mara

Mara staat op de achttiende plaats

Katika maambukizi kitaifa

van de nationale besmettingen

Hivyo jama tujilinde na tuogopane

Daarom, vrienden, laten we ons beschermen en laten we bevreesd zijn

Tusiyafanye mapenzi kihohela

Laten we geen verwerpelijke liefde bedrijven

Lied 8

Usia kwa wanafunzi ‘Advies voor leerlingen’

1.

Wanafunzi wa shule za sekondari

Leerlingen van de middelbare school

Na msingi jamani mnashangaza

en van de lagere school, jullie roepen verbazing op

Wanafunzi hivi mmekuwaje

leerlingen jullie zijn nu aan het groeien

Mwashangaza tena mwasikitisha

Jullie veroorzaken verbazing en verdriet

Mwajifanya eti mmeshakua

met de nukken die jullie vertonen, wel jullie

Kumbe ninyi bado ni vifaranga

hebben al veel verbazing opgeroepen, jullie zijn nog kuikentjes

2.

Wanafunzi ninyi bado ni watoto

Leerlingen jullie zijn nog kinderen

Tena bado mwaogea kwenye dishi

jullie baden nog in een kinderbadkuip

Kubalehe siyo kwamba mmekua

Puberen betekent nog niet dat jullie volwassen zijn

Kuvunja ungo siyo mmekua

Menstrueren betekent nog niet volwassen zijn

Na kuota matiti siyo kukua

het krijgen van borsten betekent nog niet volwassen worden

Ninyi bado ni makinda ya kutishwa

jullie zijn nog kuikentjes die bedreigd worden

3.

Wanafunzi kuweni waadilifu

leerlingen handel moreel juist

Msifanye mapenzi mtaumbuka

bedrijf geen beschamende liefde

Mwajiponza kwa kauli mitaani

Jullie brengen jezelf in gevaar door jullie manier van praten op straat

Mnasema ponda mali kifo chaja

men zegt: geld verspillen is als de dood kopen

Siyo siri wanafunzi mnatisha

het is geen geheim, leerlingen, dat jullie een bedreiging vormen

Kwa mapenzi mitaani mwaongoza

door de liefde die jullie op straat bedrijven

4.

Wanafunzi jamani twawausia

Leerlingen, vrienden, wij geven jullie advies

Msiige matendo ya wakubwa

boots niet het gedrag van volwassenen na

Ya wakubwa yaachenii wayafanye

laat de gedragingen van volwassenen achterwege

Mkifanya mtapasuka misamba

als jullie dat doen breken jullie je kruis

Na mapenzi ni sumu yenu watoto

en liefde is gif voor jullie kinderen

Jichungeni msinaswe na miwaya

doe het niet verander: let op zodat jullie geen aids krijgen

5.

Mkifanya mapenzi umri wenu

Als je liefde bedrijft op jullie leeftijd

Mtakumbwa na madhara ya maisha

zullen jullie ten onder gaan en het leven verliezen

Mkimimbwa mtafukuzwa shuleni

als jullie zwanger worden, zullen jullie van school gestuurd worden

Mtamimbwa mtatengwa na jamii

als jullie zwanger worden, zullen jullie uit de familie verstoten worden

Mkifanya mapenzi umri wenu

als je de liefde bedrijft op jullie leeftijd

Ni hatari kwa maisha ya badae

is dat een gevaar voor het leven daarna

6.

Tanzania ya jana siyo ya juzi

Tanzania van gisteren is niet dat van eergisteren

Tanzania ya leo siyo ya jana

Tanzania van vandaag is niet dat van gisteren

Wanafunzi someni muelimike

Leerlingen leer verder zodat jullie ontwikkeld zijn

Ni kesho muendeleze taifa

Morgen moeten jullie het land leiden

Vishawishi na tamaa za kimwili
 Vermijd verleidingen en lichamelijke begeerten
Epukeni ni hatari kwa maisha
 ze zijn een gevaar voor het leven
Mkisema hapana iwe ya kweli
 het zou goed zijn als jullie nee zeggen
Pia mwili ufanane na hapana
 en ook tegen het lichaam nee zeggen

Lied 9

Kampeni ya upimaji afya ‘Campagne testen van gezondheid’

1

Limeshapigwa la mugambo nchini,
 De oproep tot vergadering heeft in het land geklonken
laashiria jambo jema nchini
 een goede zaak vraagt de aandacht in het land
ni kwa ajuza, shaibu na vijana,
 een oproep voor oude vrouwen en mannen en jonge mensen
latualika wote watanzania
 het is een uitnodiging voor alle Tanzanianen
Tujitokeze wote watanzania
 laten alle Tanzanianen verschijnen
Twende kupima afya zetu kwa hiari
 laten we onze gezondheid vrijwillig testen
Ni tendo jema kujua afya zetu
 Het is goed als je weet hoe het met je gezondheid is
Ili tuishi bila hofu na shaka
 zodat je zonder vrees en twijfel kunt leven

2

tuondokane na imani potofu,
 laten we ontrouw afzweren
watanzania tujue tuendako
 Tanzanianen, weet waar we naar op weg zijn
Tunosema kupima kwa hiari,
 wij zeggen jullie: laat je vrijwillig testen
watanzania sikiliza maneno
 Tanzanianen, luister naar deze woorden
Kwenda kupima kwa hiari sikia
 Laat je vrijwillig testen, luister
Ni kuchukua uamuzi mwenyewe
 neem zelf het besluit

Ni wewe baba mama nawe kijana
 jij meneer, mevrouw en jonge man,
Kwenda kupima bila kulazimisha
 laat je testen zonder dat je er toe verplicht wordt

3

Rais wetu Jakaya wa Kikwete,
 Onze president Jakaya Kikwete
kesha fungua njia sasa i-wazi
 heeft een duidelijk voorbeeld gegeven
Kwa hiari yake kuamua kwa dhati,
 vrijwillig heeft hij oprecht besloten
kupima afya pamoja na Mrs
 om zich samen met zijn echtgenote te laten testen
Ondoa shaka na wewe nenda sasa
 twijfel niet langer en ga nu
Rais wetu umuunge mkono
 volg het voorbeeld van onze president
Majibu yako utapewa mwenyewe
 jij alleen krijgt de uitslag van de test
Hiyo ni siri ndani ya siri kali
 de uitslag blijft strikt geheim

4

Wapi tuende tukupate huduma,
 Waar kunnen we terecht voor diensten of zorg
Ya ushauri nasaha na kupima
 voor consultatie, advies en onderzoek
Vituo vipo ni vingi twavitaja,
 er zijn vele plekken die we je hiervoor kunnen adviseren
tega sikio usikie maneno
 luister zorgvuldig
Twende angaza na DDH Bunda
 ga naar het DDH ziekenhuis in Bunda
Twende Huyamu twende CRS
 ga naar Huyamu, ga naar CRS
Twende Kisorija twende kule Ikizu
 ga naar Kisorija, ga ginds naar Ikizu
Huduma safi ya kupima ni tele
 er zijn vele goede zorgvoorzieningen waar je je kunt laten testen

5

Tuondeni hofu na wasiwasi,
 laten we ophouden bang te zijn en zorgen te maken

twendeni sasa nafasi ziko wazi
 laten we nu naar een goede plek gaan
Faida kubwa utakayoipata,
 je zult veel vertrouwen krijgen
ukisha pima afya yako sikia
 als je je gezondheid laat testen, luister
Utatambua hali ya afya yako
 je zult je gezondheidstoestand kennen
Iko salama au ina virusi
 of je gezond bent of besmet bent met het virus
Ukitambua afya yako ni salama
 als je de uitslag krijgt dat je gezond bent
Utajilinda usijiambukizwa
 bescherm dan je zelf zodat je niet besmet raakt
Ukitambua afya yako ina virusi
 als je te horen krijgt dat je besmet bent
Utaishi kwa matumaini sana
 leef dan met veel hoop verder

Lied 10

Kumbukumbu ya mwaka 1983 ‘Herinneringen aan het jaar 1983’

1

Mwaka ule themanini na tatu tuukumbuke
 Laten we het jaar 1983 herdenken
Lilipoingia joka, joka lenye sumu kali
 het jaar waarin de slang, de slang met sterk gif het land binnenkwam
Joka hilo si jingine ni gonjwa sugu Ukimwi
 deze slang is niet anders dan de ernstige ziekte aids
Uliingia nchini mara ya kwanza Kagera
 Voor het eerst kwam de ziekte het land binnen in het Kagera district
Tokea wakati huo ni miaka robo karne
 in de volgende 25 jaar
Joka hilo linazidi kumeza watanzania
 ging de slang door met het verzwelgen van Tanzanianen
Akitokea mmoja ameshanaswa ukimwi
 als je iemand ontmoet die aids heeft
Ujue wapo sitini wale wasijulikana
 weet dan dat er nog zestig meer zijn die je niet bekend zijn

2

Neno ukimwi jamani kirefu chake sikia
 het woord *ukimwi* is lang, luister

Ni upungufu wa kinga mwilini tunakwambia

het is de afkorting van: tekort aan weerstand van het lichaam

Husababishwa na HIV sikiliza

het wordt veroorzaakt door HIV, luister,

Virus vile hatari kwa kudhoofisha afya

dat virus is een gevaar voor de gezondheid

Makao yake makuu virus hivi sikia

dit virus verblijft vooral

Hupatikana mwilini damu na majini ya uke

in het bloed en vagina

Na pia kwenye maziwa ya mama vijazana

en in moedermelk

3

Zipo njia mbalimbali ambazo zasababisha

er zijn verschillende manieren waarop

Kuenea kwa virus baadhi tunatamka

het virus zich verspreidt, we noemen er een paar

Ukimwi unaenea kwa njia ya usherati

aids verspreidt zich door overspel

Pia kushirikiana vifaa vya ncha kali

en ook als we spullen delen zoals scherpe punten

Kutoga pia kuchanja pia na kutaahiriwa

door middel van piercing en snijwonden kun je besmet worden

Kwa kujipanga foleni kunaeneza ukimwi

je kunt zelf makkelijk aids oplopen

Unapongezwa damu bila kupimwa ogopa

als je bloed krijgt dat niet onderzocht is, wees dan beducht

Utavipata virus bila ya kutarajia

dat je het virus kunt oplopen zonder dat je het weet

4

Jamani tujaepuke mazingira ya hatari

Mensen laten we gevaarlijke plekken vermijden

Ambayo yanachangia kuenea kwa ukimwi

waar je makkelijk aids kunt oplopen

Kwenye nyumba za vileo na za kulala wageni

in drankgelegenheden en gasthuizen

Mazingira hatari kwa kuenea ukimwi

gevaarlijke plekken waar je aids kunt oplopen

Palipo na mikutano ya dini hasa usiku

daar waar gebedsdiensten worden gehouden vooral 's nachts

Na kule kwenye viwanda virusi vinaenea
en in industrieën verspreidt het virus zich
Kwenye visiwa na bichi na disco la usiku
op naaktstranden en in disco's 's nachts
Mazingira hayo hatari jamani tuyaepuke
dit zijn gevaarlijke plekken, laten we die vermijden

5

Zipo baadhi ya mila na desturi sikia
Er zijn zeden en gewoonten, luister,
Zinachangia kwa kasi kuenea kwa nyambizi
die de verspreiding van aids bevorderen
Kuoga wazi mitoni ziwani kunachangia
zoals naakt baden in rivier of meer
Kuenea kwa virusi wanawake jiepushe
vrouwen, vermijd
Uvaaji wa vimini na nguo za mipasuo
het dragen van korte rokjes en kleding met een split
Mazoea hayo hatari mabinti mjiushe
deze zaken zijn gevaarlijk, meisjes, vermijd ze
Unapo rithi wajane na kutakasa vilio
het erven weduwen en het reinigen van lijken
Mila hiyo ya zamani imezapitwa wakali
deze gewoonten van vroeger zijn gevaarlijk

6

Jamani tujihadhari tuchukue tahadhari
mensen, laten we voorzichtig zijn, laten we voorzorg nemen
Tuzibue masikio tusikie maarifa
open je oren en luister naar de informatie
Uwe na mwenzi mmoja yule unayemwana
blijf bij een geliefde, die
Aliyeendea kupima afya kwa majibu powa
zich heeft laten testen en een goede uitslag had
Kuweni waadilifu kwenye ndoa wana ndoa
wees trouw in het huwelijk
Msiyooa jamani nendeni kwa tahadhari
en zij die nog niet getrouwd zijn: wees voorzichtig
Atakae puuzia sisi tumeshawaambia
als je de adviezen in de wind slaat, we hebben het al gezegd:
Kila mtu atabeba mzigo wake mwenyewe
iedereen draagt zijn last zelf

Lied 11

Vijana 'Jonge mensen'

1.

Vijana enyi vijana, vijana wenzetu

Jonge mensen, o jonge mensen, onze jeugd

Tumekuwaje vijana, mbona tunachekwa

wat is er met ons gebeurd mensen, waarom wordt er om ons gelachen

Vijana enyi vijana mbona twaumbuka

jeugd, o jeugd, waarom schamen wij ons om jullie

Mbona tunaathirika bila kutambua

waarom zijn wij besmet zonder dat te erkennen

Thamani ya Utu wetu yapotea

de waarde van het leven zijn we kwijt

Pia twakosa heshima katika familia

ook hebben we geen respect meer voor familie

2.

Ujana wetu kijana sisi wa kileo

jeugd, wij jongeren van nu

Uwe wa mafanikio katika familia

laten we ons inzetten voor de familie

Vijana tunatakiwa tuwe waunguana

jeugd, we willen graag dat we samenwerken

Ujana wetu vijana uwe ni wakazi

jeugd, onze jeugd laten we samen inwoners zijn

Huko kwenye kaya sisi tuwe mbele

laten we in de familie voorwaarts gaan

Matendo yetu mazuri yavute wengine

laten onze goede daden aanzetten tot andere

3.

Yapo twaitwa vijana eti wa kisasa

wij spreken jullie aan jeugd van tegenwoordig

Mbona twakosa heshima mbele wa wengine

waarom zien we geen respect van jullie voor anderen

Kuiga kunya kwa tembo ni hatari sana

het is erg gevaarlijk om de manier van poepen van de olifant na te bootsen

Mbona fulani ni chizi wewe unaiga

waarom doe je een vreemd persoon na

Waacheni wafu wazikane wao
er zijn genoeg overledenen thuis
Hiyo siyo fani yako kijana elewa
dit is niet wat jullie moeten willen, mensen, begrijp het goed,
Kijana yetu halisi ni huyu sikia
onze echte jeugd is hij, luister
Tukweleze kijana upate mwangaza
laten we hem uitleg geven om hem te informeren
Ni yule anayelala akiwaza kazi
hij die slaapt en aan zijn werk denkt
Kazi halali kwa umma na jamii yake
echt werk voor samenleving en familie
Ni mtendaji wa kazi za maendeleo
Hij brengt met zijn werk vooruitgang
Kijana halisi wa si mgomvi
een echte vent is niet twistziek
Upenda maisha yake yenye afya njema
hij houdt van het leven in goede gezondheid

4.

Kijana kijana, kijana jilinde
jeugd, jeugd, jeugd, bescherm jezelf
Hifadhi maisha yako usiyakatishe
bescherm je leven en breng het niet in gevaar
jilinde kuvuta bangi na pombe kulewa
bescherm jezelf door geen hash te roken en je te bezatten met
alcohol
epuka uasherati utaangamia
vermijd overspel, je gaat er aan onderdoor
kuzurura bila kazi utaitwa mwizi
als je zonder werk rondhangt word je een dief genoemd
jilinde kijana kuvuta madawa
vermijd drugs te gebruiken
Ki: kijana we kijana
jeugd, jij jeugd
Wi: kijana wa kijiji
jonge mensen in het dorp
Ki: wewe ndio kiongozi
jij bent echt de leider
K: wa taifa la kesho
van de toekomstige generatie

K: Onesha tabia njema
 laat goed gedrag zien
K: kwa wakubwa na wadogo
 aan volwassenen en kinderen
K: epuka uasherati
 vermijd overspel
K: usije naswa miwaya
 zodat je geen aids krijgt

Lied 12

Usawa wa wanawake ‘Gelijkwaardigheid van vrouwen
Kweli na haki
 het is een feit en een recht
Ya wanawake
 van vrouwen
Ni kilio cha akina mama
 het is de klacht van iedere vrouw
Wanawake wananyimwa haki
 dat vrouwen rechten onthouden worden
Wanapigwa kama mba mwitu
 ze worden geslagen alsof ze wilde honden zijn
Kweli wanapuuzwa
 echt, ze worden veracht
Ha-ha
 ha,ha
Wanawake na wamechoka wamevumilia sana
 vrouwen zijn het helemaal beu om
unyama wanatendwa na wanaume—wanalaani
 de beestachtigheid van mannen te verdragen- ze vervloeken het
Akina mama
 iedere vrouw
Wanawake walio wengi wanapigwa kama wanyama.
 Vele vrouwen worden geslagen alsof het beesten zijn

Wanatukanwa ovyo jamani, wananyanyaswa,
 ze worden erg beledigd, mensen, ze worden lastig gevallen
wanapuuzwa, wadhalilisha na kunyimwa haki na
 ze worden veracht, ze worden miserabel behandeld, er worden hen
 rechten onthouden, en
wanakatishwa hata tamaa.
 vooral de moed ontnomen

Hivi ni kweli

dit is echt waar

Kama unabisha nenda kwa fulani uone mateso anayopata

als je hier niet mee eens bent, ga dan naar iemand in de buurt en zie hoe de echtgenote en kinderen te lijden hebben,

mke na watoto wa jiraniyo ni sikitiko.

Het is diep triest

Mwanaumme ni waajabu akishapata pesa kidogo

mannen, het is verbazingwekkend, als ze een beetje geld krijgen

Utanona anavinjari na nyumba ndogo

nemen ze een buitenvrouw

Kula kwenyewe

wat betreft het eten daar

Chakula alacho mama mdogo chipsi mayai, nyama ya

de buitenvrouw krijgt frietjes, eieren, kip,

kuku, ugali wa sembe, chai ni soda, utashangaa kwa

puree van mais, frisdrank als ontbijt, je staat er versteld van hoe hij in die tijd de baas speelt

muda huo eti ni bosi tena kibosile aso na shida

maar dit levert ook problemen

Nyumbani kwake

thuis

Nyumbani kwake mama na watoto huambulia dagaa

thuis krijgen moeder en de kinderen alleen maar kleine visjes

peke bila viungu, wakati mwingine wanashindia uji wa udaga ni matatizo

zonder kruiden, op andere momenten is het moeilijk om pap met visjes te krijgen

Mwanamke aseme nini kwa mwanamme

wat moet de vrouw tegen de man zeggen

Akisema ni matatizo makubwa sana

als ze er iets over zegt dan levert dat grote problemen op

Bwana kalewa

de man, dronken

Kurudi kwake ndiyo usiku mwanamke anafokewa

komt 's nachts thuis en de vrouw wordt uitgescholden

fungua mlango awe nyamela akichelewa ndio

als ze te laat de deur opent wordt ze uitgescholden

mateke mwanamke atapigwa sana na kuvunjawa meno

de vrouw krijgt flinke klappen en haar tanden worden gebroken

pia na taraka yapatikana usiku huo.

En deze nacht slapen ze niet bij elkaar

Maulana kaumba dunia jamani
 de Heer schiep de wereld, mensen
kaumba dunia twishi kwa Amani na tupendane
 hij schiep de wereld en laten we in vrede leven en van elkaar houden
enyi, wanaume acheni manyanyaso kwa wanawake.
 O mensen, mannen stop het brute gedrag jegens vrouwen
Dumisheni ndoa mwishi kwa upendo heshima mbele
 Houdt het huwelijk met liefde en respect tot het einde toe in stand
mmeukumbuke mkeo ni Mgomba upalilie
 en denk er aan: je vrouw is de bananenplantage die je moet
 onderhouden

Appendix 3 Utenzi

Utenzi 1

Nyumba ikishika moto, je, tuokoe mali kwanza
 ‘Als het huis vlam vat, laten we dan eerst de bezittingen redden.’

1.

Twasmama mbele yenu, enyi wetu waungwane,
 Wij staan hier voor jullie, die naar ons gekomen zijn
Ujumbe kwa kwenu, wazee pia vijana,
 De boodschap aan jullie, oud en jong is,
Acheni kelele zenu, tuwapeni ya kufanya
 Hou op met jullie lawaai, we zeggen wat jullie moeten doen.

Nyumba imeshika moto, twakoe mali kwanza
 Als het huis vlam vat, laten we eerst de bezittingen redden

2

Nyumba imeshika moto, twakoe mali kwanza,
 Als het huis vlam vat, laten we dan eerst de bezittingen redden

Kina baba na watoto, wa Musoma pia Mwanza
 Alle volwassenen en kinderen van Musoma tot Mwanza

Ukimwi sasa ni moto, kwa kuwa? Ni wa kwanza
 Aids is nu vuur, waarom?

Kujua ulikotoka hiyo siyo dawa yake
 Allereerst, weten waar het vandaan komt levert geen oplossing op

3.

Kujua uliko toka, hiyo iwe ni ziada,
 Weten waar het vandaan komt, heeft geen meerwaarde

Muhimu ni kuepuka, mapenzi kwenye minada
 Het is belangrijk commerciële seks te vermijden

Bara letu Afrika, Ukimwi ni kadakada,
Ons continent Afrika is er zeker aids
Tuepukeni Ukimwi, kwa kubadili tabia
Laten we aids vermijden door ons gedrag te veranderen

4.

Ukimwi yunao sasa, upo hadi kwenye chumba,
We hebben nu aids tot in onze kamer
Wenye mali na mapesa, Ukimwi unawalamba,
Aids likt aan hen die rijkdom en geld hebben
Ukiwaona madensa, hao wako kwenye kamba,
Als je die gekken ziet, ze zitten aan het touw
Tuepukeni Ukimwi, kwa kubadili tabia
Laten we aids vermijden door ons gedrag te veranderen

5.

Ukimwi twaueneza, kwa tabia zetu mbaya,
Aids verspreidt zich bij ons door ons slechte gedrag
Maisha twayapoteza, kwa kununua malaya,
We verliezen het leven door prostituees te bezoeken
Ukimwona Tereza, wanaume mnapwaya,
Als je Teresa ziet, jullie mannen zijn dan verloren
Tuepukeni Ukimwi, kwa kubadili tabia
Laten we aids vermijden door ons gedrag te veranderen

6.

Wengi tunasema kwamba, eti kufa ni kulala
Vele onder ons zeggen dat sterven is als slapen
Mitaani tunatamba, Ukimwi upo Ilala,
Wij verkondigen op straat, dat aids daar slaapt
Siku utapokukumba, utaizima mikwala,
Op de dag dat hij je aanvalt, stopt hij alle regels
Tuepukeni Ukimwi, kwa kubadili tabia
Laten we aids vermijden door ons gedrag te veranderen.

7.

Kung'ang'amia mapenzi, ilikuwa huko nyuma,
Volharden in de liefde, zoals in het verleden
Ni bora uwe na mwenzi, aliyeenda kupima,
Het is beter als je een partner hebt dat hij zich laat testen
Kufanya ovyo mapenzi, mshahara ni kihama,
Als je de vrije liefde bedrijft. Is het resultaat het laatste oordeel
Tuepukeni Ukimwi, kwa kubadili tabia
Laten we aids vermijden door ons gedrag te veranderen

8.

Wanawake epukeni, msiufanye utani,

Vrouwen vermijdt het om duivelse zaken te bedrijven

Ninyi ndio namba wani, asimilia sitini,

Jullie staan echt op nummer 1, met een percentage van 60%

Viungo vyenu laini, kwa kumnasa shetani,

met jullie tedere gewrichten, lokken jullie de duivel in de val

Tuepukeni Ukimwi, kwa kubadili tabia

Laten we aids vermijden door ons gedrag te veranderen

9.

Ukimwi ni janga kwetu, sisi tulio na uhai,

Aids is een ramp bij ons, die nog in leven zijn

Umeshawaua wenzetu, tumbaki majeruhi,

Aids heeft reeds onze geliefden gedood, wij blijven gewond achter

Tuepukeni Ukimwi, kwa kubadili tabia

laten we aids vermijden door ons gedrag te veranderen

10.

Wenye asali limamu, punguani na vichaa,

Zij die lekkere honing hebben, doe niet zo stom

Na wale wendawazimu, Ukimwi wafagilia,

Zij die gek zijn, aids zal hen wegvagen

Unatuua kwa zamu, kaburini twaishia,

Hij zal ons stelselmatig doden, we zullen in het graf leven

Tuepukeni Ukimwi, kwa kubadili tabia

laten we aids vermijden door ons gedrag te veranderen

11.

*Siige kunya kwa tembo, utapasuka msamba,*Poep niet als een olifant, je zult je anus scheuren¹⁸³*Eti uone warembo, unatamani kulamba,*

als je mooie vrouwen ziet en naar hen verlangt

Utanaswa na urimbo, ushindwe kujenga nyumba,

zul je met de stok geslagen worden, het lukt je niet meer een huis te bouwen

Tuepukeni Ukimwi, kwa kubadili tabia

Laten we aids vermijden door ons gedrag te veranderen

12.

Tamati wake watama mbele yenu twaondoka,

Wij zijn aan het einde gekomen en vertrekken

¹⁸³ Swahili spreekwoord: dit spreekwoord is een waarschuwing om niet te imiteren zonder na te denken.

Yote tuliyo yasema, mhimu mkayashika,
We hebben jullie alles al gezegd, het is belangrijk dat jullie het
begrijpen
Kina baba kina mama, dada pia kina kaka
Mannen, vrouwen, zusjes en broertjes
Tuepukeni Ukimwi, kwa kubadili tabia
laten we aids vermijden door ons gedrag te veranderen

Utenzi 2

1. *Hakika imenipasa kunena yalo moyoni*
Het is zeker nodig om tot jullie hart te spreken
Umetusibu mkasa, Ukimwi ulimwenguni
Er is bij ons iets gebeurd, aids is in de wereld
Ni maradhi ya kisasa, tiba haipatikani,
Het is een ziekte van nu, behandeling er voor is er niet
Ukimwi ni pigo zito, jamani tujihadhari
Aids is een grote schok, mensen laten we oplettend zijn.
2. *Chanzo chake ni zinaa, na shindano za magendo*
De ziekte begint met geslachtsziekte en met naalden van de zwarte
markt
Kujiepusha yafaa, kubadilisha mwenendo
Het is goed om de ziekte te vermijden door je gedrag te veranderen
Ukimwi kweli waua, ni kheri kufa kwa sondo
Aids doodt jullie echt, het is als sterven door houtworm
Vijana pia watoto, Ukimwi wafagilia.
Jongeren en kinderen, aids zal hen wegvagen
3. *Tiba haipatikani, mabingwa wamesaini,*
Behandeling is er niet, geleerden bevestigen dat
Kutangaza redioni, na pia magazetini,
Op radio en in kranten wordt verkondigd
Dunia-i mashakani, kwa pigo hili haini,
Dat de wereld vertwijfeld is, door deze schok,
Hakuna njia ya mkato, dawa ni kuacha ngono.
Er bestaat geen korte route, het geneesmiddel is om onveilige seks te
vermijden.
4. *Acheni migogoro, sogea tuelezane*
Laat de conflicten achterweg, laten we elkaar uitleggen
Anzishevu kwanza kongamano, ukweli tuambizane,
We hebben de bijeenkomst georganiseerd, laten we de waarheid
spreken

Juu ya haya maono, heri tuelimishane

Wat betreft deze meningen, is het beter elkaar uit te leggen

Tuweze kuzima moto, sisi tulio hai bado

Dat we in staat zijn het vuur te doven, zolang we nog in leven zijn.

5. *Uwe na mwenzi mmoja, aliyejaa heshima,*

Houd het bij één geliefde, vol met respect

Muungane kwa pamoja, afyaze mwende kupima

Ga samen je gezondheid laten onderzoeken,

Usilamani mapaja, nyambizi utakuuma,

Verlang niet naar slechte zaken, aids zal je pijn doen

Utayapata majuto, punde utakapolazwa.

Als je er spijt over krijgt, zul je spoedig opgenomen worden

6. *Wasichana epukeni, kuvamia wapitao*

Jonge meiden, vermijd voorbijgangers aan te vallen

Uwezi ukabaini, ni yupe asiye nao

Je kunt niet zien, wie het niet heeft

Kwa pesa msitamani, msije mkwawe nao

Verlang niet naar geld dat je niet hebt

Pitieni njia fupi, kwa ndoa mkaolewe

Kies voor de korte weg, voor het huwelijk, ga trouwen.

7. *Ukishanaswa shetani, kwa kutambua dalili,*

Als je al door de duivel bent gepakt en symptomen herkent

Vema, uwe hadharani, uwahi hospitali

Goed, maak het kenbaar en ga naar het ziekenhuis

Usijabu asilani, kwa mapenzi ya kimwili

Antwoord niet met persoonlijke liefde

Dawa ya moto ni moto, jamani tujielewe

Bestrijd vuur met vuur, mensen begrijp dat.

8. *Jamani tuwe na upendo, kwa wake wagonjwa wetu*

Mensen laten we liefdevol zijn voor de zieken onder ons

Tuwalee kwa upendo, rafiki na ndugu zetu

Laten we met liefde opvoeden, onze vrienden en naasten

Tusiwafungie fundo, hao bado ni wenzetu

Laten we het contact niet met hen verbreken, het zijn nog steeds de onzen

Tusije kuwatenga, wasije kufa haraka

Laten we ze niet isoleren, zodat ze niet snel sterven.

9. *Shida haina adabu, leo kwako kesho kwangu*

Problemen vertonen geen goed gedrag, vandaag ben jij aan de beurt morgen ik

Gonjwa limeshawasibu, wenzetu kina murungu
 De epidemie heeft de onzen al getroffen, het is al een groep
Tuwapeni matibabu, chakula pia dengu
 Laten we ze behandelen met voedsel en linzen
Tuwape huduma safi, kama wagonjwa wengine.
 Laten we goed voor ze zorgen, zoals we voor andere zieken zorgen.
 10. *Hayo tuliyo yasema, bila shaka yatafaa*
 We hebben nu deze zaken besproken, zonder twijfel was dat nodig
Hapa sasa tunakwama, kwani imekisha saa
 Nu zitten we hier vast omdat de tijd voorbij is
Tusifanye kama Tome, dunia kweli acha
 Laten we niet handelen zoals Tome die al overleden is
Mwenye akili limamu, utabadili tabia.
 Als je een gezond verstand heb, verander dan je gedrag.

Utenzi 3

Wanafunzi

1
E wanafunzi sikia, mbona mnatupa tabu,
 he, leerlingen luister, waarom veroorzaken jullie ellende
Mbona sasa mwapitia, maajuza na mababu,
 waarom negeren jullie nu oude mannen en vrouwen
Hakika tunachukia, tutawaapeni adhabu,
 wij keuren dat zeker af, wij zullen jullie straffen
Acheni majaribio, mtapasuka misamba
 hou op met jullie experimenten, jullie zullen je schaambeen breken
 2
Acheni majaribio, mtapasuka misamba,
 hou op met jullie experimenten, jullie zullen je schaambeen breken
Mwisho wake ni kilio, shida kwa kina mjomba,
 het eindigt in gehuil, problemen met iedere vriend
Yaoneni matukio, kwa wanaotoa mimba,
 kijk wat er gebeurt als je zwanger wordt
Acheni majaribio, mtapasuka misamba
 hou op met jullie experimenten, jullie zullen je schaambeen breken
 3
Juzi tulishuhudia, kwa mwanafunzi mmoja,
 Onlangs hebben we wat meegemaakt met een leerling
Pale Kibara sikia, vilikuwa ni viroja,
 Daar in Kibara gebeuren vreemde zaken

Shimo tulimchimbia, mauti akayaonja
 we hebben een graf voor haar gegraven, ze is overleden
Alipoitoa mimba, mauti yakamfika
 toen ze abortus had laten plegen is ze er aan overleden
Hasa wewe Athumani, pia na wewe Nyakwesi,
 vooral jij Athumani, en ook jij Nyakwesi
Nyinyi ndio namba wani, mmeshaanza mapenzi,
 ja jullie vooral, jullie zijn al de liefde gaan bedrijven
Mwatembea na wahuni, kwa kutamani mavazi,
 jullie gaan om met lanterfanter
Alipoitoa mimba, mauti yakamfika
 toen ze abortus had laten plegen is ze er aan overleden

5
Mkichezea viungo, vya uzazi wanafunzi,
 als jullie met jullie geslachtsorganen spelen
Mtakatika maungo, mlie kama feruzi,
 krijgen jullie last van gewrichten, jullie zullen huilen als Ferouz¹⁸⁴
Mtapamika migongo, Ukimwi ni kama kazi,
 jullie zullen instorten, aids gaat te werk
Acheni majaribio, mtapasuka misamba.
 hou op met jullie experimenten, jullie zullen je schaambeen breken

6
Enyi mliobalehe, na mliyo na matiti,
 o jullie pubers en zij die al borsten hebben
Msione starehe, kutembea na mabinti,
 ga niet voor de pleziertjes, en voor seks met meisjes
Msipende starehe, msijepatwa mauti,
 als je niet voor de pleziertjes gaat, zul je niet sterven
Acheni majaribio, mtapasuka misamba.
 hou op met jullie experimenten, jullie zullen je schaambeen breken

7
Mimba wakisha watunga, jeuri hamna tena,
 als jullie zwanger zijn, er is geen grotere onbeschaamdheid
Mnaenda kwa wakunga, na madawa mwatafuna,
 dan gaan jullie naar de verloskundige en gebruiken medicijnen
Shida zikisha watinga, mnabaki kulumbana
 als er volop problemen zijn, blijven jullie beargumenteren

¹⁸⁴ Hier wordt verwezen naar de rapper Ferouz, die in zijn lied *Starehe* huilt van spijt dat hij door zijn gedrag aids opgelopen heeft.

Maji yakizidi unga,¹⁸⁵ *matokeo ni majuto*
als water het meel doet toenemen, is het resultaat dat jullie spijt
krijgen

8

Tunaomba mtulie, wadogo zetu walembo
Wij vragen jullie gedraag je netjes¹⁸⁶, zorg voor onze broertjes en
zusjes

Masomo mhudhurie, mjifunze na kimombo,
volg jullie lessen

Ushairi msikie, msome mfike ng'ambo,
luister naar advies, leer zodat je naar het buitenland kunt gaan

Acheni majaribio, mtapasuka misamba
hou op met jullie experimenten, jullie zullen je schaambeen breken

9

Mkawambie wakunga, sheria sasa iwazi,
vertel de verloskundigen, de wet is er tegenwoordig duidelijk in

Watakuja kuwafunga, kuuwa kipyaa kizazi,
dat ze opgesloten zullen worden, voor het doden van nieuw leven

Sheria itawanyonga, heri wapike andazi
de wet maakt een einde aan ze, succes met broodjes bakken

Mnawatoa mimba, wanafunzi mtafungwa
Jullie onderbreken je zwangerschap, leerlingen jullie zullen
gevangen worden gezet

10

Siyo kwamba tumechoka, twapumzisha ubongo,
het is niet omdat we nu vermoeid zijn, maar we laten jullie nu even
nadenken

Marajani Tunatoka, tulosema si uhongo,
Mensen we vertrekken, wat wij gezegd hebben is niet om jullie te
chanteren

Na kama mkiyashika, na kuishi kama konga,
en als jullie het al begrepen hebben en wijs leeft

Wanafunzi mashuleni, mtathaminiwa sana
zullen jullie leerlingen zeer geprezen worden

¹⁸⁵ De uitdrukking *maji yakizidi unga* betekent 'als zaken kapot gaan' (Wamitila 2006)

¹⁸⁶ Letterlijk: wees stil, hou je rustig

Utenzi 4

Ukimwi saizi yenu kama mkitamani pesa

Aids wordt voor jullie een groot probleem als jullie naar geld verlangen

1.

Wadogo zetu wapenzi, usia tunawapeni,

Lieve broertjes en zusjes, we geven jullie raad

Hakika siku za mwizi, ni zile arobaini,

Ongetwijfeld worden de dagen ontnomen, die veertig

Ninyi bado wanafunzi, mapenzi yaepukeni,

Jullie zijn nog leerlingen, vermijd de liefde

Someni mwelimike, mapenzi yawe baadae

Studeer, zorg voor opleiding, de liefde is iets voor later

2.

Someni mwelimike, mliokoe taifa,

Studeer, zorg voor opleiding, zodat je de natie redt

Someni muhesimike, kikata na kitarafa,

Leer, heb respect, in district en regio

Wala msibabaike, na mapenzi ya maafa,

Scharrel niet en bedrijf geen commerciële seks

Someni mwelimike, mapenzi yawe baadae

Studeer, zorg voor opleiding, de liefde is iets voor later

3.

Mapenzi yaepukeni, wanafunzi mashuleni,

Vermijd de liefde, leerlingen

Adui yupo shetani, yupo hadi ofisini,

De vijand is satan, hij komt tot in het kantoor

Mungu sio athumani, twendeni makanisani,

God wordt niet gewaardeerd, laten we naar de kerk gaan

Someni mwelimike, mapenzi yawe baadae

Studeer, zorg voor opleiding, de liefde is voor later

4

Mapenzi mkiyafanya, mngali bado wadogo,

Als jullie de liefde bedrijven terwijl jullie nog jong zijn

Magonjwa mtayasanya, ya zinaa si kidogo,

zullen jullie veel ziekten krijgen, Geslachtsziekten zijn geen kleinigheid

Hapa leo twawakanya, msije pata kisago,

We verbieden jullie het nu vandaag, zodat jullie geen problemen krijgen

Someni mwelimike, mapenzi yawe baadae

Studeer, zorg voor opleiding, de liefde is iets voor later

5

Mapenzi umri wenu, madhara yake ni mingi,

De liefde op jullie leeftijd geeft veel problemen

Utafukuzwa makwenu, kama mkipenda rangi,

Je zult weggestuurd worden uit jullie omgeving, als jullie van kleur houden

Ukimwi saizi yenu, mkitamani shilingi,

Aids is voor jullie een probleem als jullie naar geld verlangen

Someni mwelimike, mapenzi yawe baadae

Studeer, zorg voor opleiding, de liefde is voor later

6

Mtapatwa na zinaa, mkiyafanya mapenzi,

Jullie zullen geslachtsziekten krijgen als jullie de liefde bedrijven

Mtashindwa na kuzaa, kisonono kama kzi,

Jullie zullen geen kinderen op de wereld kunnen zetten, gonorroë doet zijn werk

Ushairi wa kufaa, twawapeni wanafunzi,

We zullen jullie een goed advies geven, leerlingen

Someni mwelimike, mapenzi yawe baadae

Studeer, zorg voor opleiding, de liefde is iets voor later

7

Viungo vyenu vidogo, havumili vishindo,

Jullie gewrichten zijn nog kwetsbaar, ze kunnen nog niet tegen een stootje

Njia zenu bado ndogo, zimezibwa na utando,

Jullie vagina is nog smal en afgesloten door een vliesje

Msichukue vigogo, mitaani kwa mawindo,

Neem geen sukkels, de straten zijn vol met jagers

Someni mwelimike, mapenzi yawe baadae

Studeer, zorg voor opleiding, de liefde is voor later

8

Akili yenu nyembamba, haijui methali,

Jullie verstand is nog beperkt, jullie kennen het spreekwoord niet

Mimba wakisha wamimba, mtalaumu magwali?

Zij die meer dan een keer zwanger zijn, wie geef je dan de schuld?

Yapo kuwa mwajigamba, eti nyie mashuleni,

Als je dus trots wilt zijn op jezelf, ga dan naar school

Someni mwelimike, mapenzi yawe baadae

Studeer, zorg voor opleiding, de liefde is voor later

9

Msimuige fulani, kwa kuona anafanya,

Volg niet het voorbeeld van anderen als je ziet wat ze doen

Yeye huyo ni mhuni, ni virusi mutawanya,

Ze bedrijven prostitutie, verspreiden het virus

Mlioanza acheni, Ukimwi utawanyonya,

Als je het al gedaan hebt: stop er mee, aids zal jullie verstikken

Someni mwelimike, mapenzi yawe baadae

Studeer, zorg voor opleiding, de liefde is voor later

10

Tumefika ukingoni, tulosema yashikeni

We zijn aan het einde gekomen, overdenk wat we gezegd hebben

Msifikiri utani, mkayaweka kapuni,

Denk niet dat het een grap is, neem deze woorden mee

Muhimu muwe makini, elimu iwe kichwani,

Het is belangrijk oplettend te zijn, gebruik je verstand

Someni mwelimike, mapenzi yawe baadae

Studeer, zorg voor opleiding, de liefde is voor later

Appendix 4 Shairi

Shairi 1

UKIMWI sasa tishio ‘Aids is nu een bedreiging’

1.

Nalifungua pazia, ninalo jambo moyoni,

Ik opende de gordijnen, ik heb iets op mijn hart

Ujumbe kuwafikia, utulivu naombeni,

ik breng jullie een boodschap, ik vraag om stilte

Dunia yawakalia, naeleza adhalani,

de wereld huult, ik zal jullie uitleggen waarom

Natoboa siyo siri, Ukimwi sasa tishio

ik verklap jullie geen geheim: aids is nu een bedreiging

2.

Ukimwi sasa tishio, dunia yetu vitani

Aids is nu een bedreiging, onze wereld is in oorlog

Ukimwi ni kianzio, vijana twapotezeni

Aids is een startpunt, we verliezen veel jonge mensen

Kila pande ni vilio, si Ulaya si kusini,

Overal klinken rouwliederen, niet in Europa, niet in het zuiden

Natoboa siyo siri, Ukimwi sasa tishio

Ik verklap jullie geen geheim: aids is nu een bedreiging

3.

Bwana Ukimwi hatari, akiingia nyumbani,

Meneer, Aids is een gevaar als hij je huis binnen komt

Hapokei ushauri, yeye ngumi mkononi,

hij accepteert geen advies, hij geeft een vuistslag

Njia yake ni ya siri, makao yake mwilini

zijn route is geheim, hij woont in het lichaam

Natoboa siyo siri, Ukimwi sasa tishio

ik verklap jullie geen geheim: aids is nu een bedreiging

4.

Penzi lisilo salama, chanzo Ukimwi jueni,

Weet dat onveilig seks het begin van aids is

Enyi baba pia mama, penzi olela hacheni,

o, man en vrouw, laat rampzalige seks achterwege

Viziwi pia vilema, mapenzi yaogopeni,

Doven en gehandicapten, vrees de liefde

Natoboa siyo siri, Ukimwi sasa tishio

ik verklap jullie geen geheim: aids is nu een bedreiging

5.

Ulafi wenu wa chini, kasi mpya punguzeni,

Begeerte beneden, verminder jullie nieuwe vaart

Dunia iko mbioni, siyo kama ya zamani,

de wereld is snel, het is niet zoals vroeger

Na denda mlikoneni, chomolea ziacheni,

en orale seks, snelle prostitutie, laat het achterwege

Natoboa siyo siri, Ukimwi sasa tishio

ik verklap jullie geen geheim: aids is nu een bedreiging

6.

Wazee mnatisheni, kwa mapenzi namba wani,

oude mannen, jullie zijn een bedreiging nummer een met jullie liefde

Vibinti mwavipendeni, mwasema viko makini,

jullie houden van jonge meiden, jullie geven hen veel aandacht

Aibu mwaondoeni, pesa mwavimwagieni

jullie hebben geen schaamte meer, jullie strooien met geld

Natoboa siyo siri, Ukimwi sasa tishio

Ik verklap geen geheim: aids is nu een bedreiging

7.

Vikongwe akina mama, kundi moja hatarini,

oudere vrouwen, iedere vrouw, als een groep zijn jullie in gevaar

Vijana kweni, ni nyama, damu zao ni makini,
 jullie kinderen zijn voedsel en bloed heeft aandacht nodig
Umesahau kihama, umalaya kufanyeni,
 jullie vergaten te verhuizen, prostitués werden bezocht
Natoboa siyo siri, Ukimwi sasa tishio
 ik verklap geen geheim: aids is nu een bedreiging

8.

Enyi mama wenye nyumba, manakasi eleweni,
 O huisvrouw, begrijp goed,
Hamjali zenu nyumba, Uloho mwaugaweni
 jullie letten niet goed op jullie huis, begeerte brengt schade
Ndoa zetu ni kuyumba, Ukimwi mwauleteni,
 ons huwelijk is aan het wankelen, jullie hebben aids gebracht
Natoboa siyo siri, Ukimwi sasa tishio
 ik verklap geen geheim: aids is nu een bedreiging

9.

Ukeketaji hacheni, Ukimwi angamizeni,
 Laat tatoeages achterwege, aids werkt vernietigend
Sindano za mitaani, ni ukoma ogopeni,
 spuiten gevonden op straat, kun je vrezen als lepra
Ngono nzembe tuacheni, Ukimwi kuepukeni,
 laat casual seks achterwege, vermijdt aids
Natoboa siyo siri, Ukimwi sasa tishio
 ik verklap geen geheim: aids is nu een bedreiging

10.

Mabingwa madaktari, dawa zimewakoseni,
 geleerde dokters, ze hebben geen medicijnen
Wamebaki washauri, Ukimwi kujikingeni
 wat nog rest is advies, bescherm je tegen aids
Punguzeni Ujeuri, msije angamieni,
 laten we de ongemanierdheid verminderen, vorm geen bedreiging
Natoboa siyo siri, Ukimwi sasa tishio
 ik verklap geen geheim: aids is nu een bedreiging

11.

Na magonjwa ya zinaa, nayo myafahamuni,
 en geslachtsziekte, jullie kennen die al
Kaswende ikikomaa, hatari kubwa mwilini
 syfilis als het erger wordt, is een groot gevaar voor het lichaam
Kisonono chatambaa, kona zote za uhuni
 gonorroe verspreidt zich, overal waar prostitutie is

Natoboa siyo siri, Ukimwi sasa tishio

ik verklap geen geheim: aids is nu een bedreiging

12.

Utasa pia ugumba, ni zinaa sikieni

Steriliteit en infertiliteit, heeft te maken met overspel luister,

Siku zote uwakumba, ngono kuinezeeni,

jullie krijgen er mee te maken als jullie met onveilige seks doorgaan

Wenye penzi la kuyumba, ni hatari maishani,

onveilige seks vormt een gevaar voor het leven

Natoboa siyo siri, Ukimwi sasa tishio

ik verklap geen geheim: aids is nu een bedreiging

13.

Ushauri natoeni, vema kuufuateni,

ik geef nu advies, volg het goed op

Kondomu mtumeieni, Ukimwi mjikingeni,

gebruik een condoom, zo bescherm je jezelf tegen aids

Mpenzi machagueni, mmoja mwenye imani,

kies je geliefde, één trouwe geliefde

Natoboa siyo siri, Ukimwi sasa tishio

ik verklap geen geheim: aids is nu een bedreiging

14.

Nafunga langu pazia, naenda kwetu nyumbani,

ik sluit mijn gordijnen, ik ga naar huis

Mitaani naishi, neno nimelitoeni

ik woon in de buurt, ik heb gesproken

Mungu Baba kasikia, kaniweka mikononi,

God luister, ik geef me aan u over

Natoboa siyo siri, Ukimwi sasa tishio

ik verklap geen geheim, aids is nu een bedreiging

Shairi 2

Wasia Tubadilike tuepe UKIMWI 'Waarschuwing dat we moeten veranderen om aids te vermijden'

1.

Naja kwenu kuhubiri, uwanjani naingia

Ik ben naar jullie gekomen om te preken, ik betreed het podium¹⁸⁷

Nikiwa nayo mazuri, yote nitasimulia,

Als ik iets moois had, zou ik het allemaal vertellen

¹⁸⁷ *Uwanja* betekent 'open ruimte', hiermee wordt bedoeld de open ruimte in het dorp waar de performance gehouden wordt

Litakuwa jambo zuri, wote tukizingatia,

Het zou prachtig zijn als wij allemaal hierover na willen denken

Mwenendo tuubadili, tuepe gonjwa Ukimwi

Laten we ons gedrag veranderen, zodat we de ziekte aids vermijden

2.

Hakika tujihadhari, Ukimwi watumaliza

Laten we echt voorzichtig zijn, aids richt ons te gronde

Kwani ni gonjwa hatari, kwa wingi

Want het is een gevaarlijke ziekte, die velen van

linatumeza

ons opgeslokt heeft,

Tusipo kuwa hodari, maisha tutapoteza,

Als we dit niet serieus aanpakken, zullen we het leven verliezen

Mwenendo tuubadili, tuepe gonjwa Ukimwi

Laten we ons gedrag veranderen, zodat we de ziekte aids vermijden

3.

Tunda lilikuwa tamu, kwa sasa linauuozo,

De vrucht was lekker, maar is nu verrot

Yabidi tuwe timamu, kuvumilia ndo wazo,

Laten we verstandig zijn, en er aan blijven denken

Hatutaishiwa damu, akili tukiwa nazo,

Als we geen bloed meer hebben, hebben we nog verstand

Mwenendo tuubadili, tuepe gonjwa Ukimwi

Laten we ons gedrag veranderen, zodat we de ziekte aids vermijden

4.

Jambo ninalowaomba, kila mke atambue,

Wat we jullie vragen, ieder vrouw zal dat erkennen

Tuache kulambalamba, ua, zuri tuchague,

Laten we overspel achterwege laten, een bloem, laten we een mooie kiezen

Maisha tutayachimba, uzinzi tuubague,

Het leven heeft ons al veel problemen bezorgd, laten we overspel achterwege laten

Mwenendo tuubadili, tuepe gonjwa Ukimwi

Laten we ons gedrag veranderen, zodat we de ziekte aids vermijden

5.

Vijana wengi usema, Ukimwi ni radioni,

Jongeren er wordt veel gesproken Aids is op de radio

Hili siyo jambo jema, bali ni lenye huzuni,

Het gaat niet over iets moois, maar over iets verdrietigs

Ukimwi unawauma, wasio jali maoni,
Aids doodt jullie, als jullie niet goed nadenken
Mwenendo tuubadili, tuepe gonjwa Ukimwi
Laten we ons gedrag veranderen, zodat we de ziekte aids vermijden

6.

Vijana sisi ndo nguzo, yafaa tuwe imara,
Jongeren, wij zijn inderdaad de steunpilaren, het past ons sterk te zijn
Tusiwe wenye miozo, kuugua kila mara,
Als we niet oplettend zijn, bezeren we ons iedere keer
Tukiufanya mchezo, tutakumbua na madhara,
Als we blijven spelen, zullen we ziekten oplopen
Mwenendo tuubadili, tuepe gonjwa Ukimwi
Laten we ons gedrag veranderen, zodat we de ziekte aids vermijden

7.

Taifa bila vijana, na siyo taifa tena,
Een samenleving zonder jongeren, is geen samenleving meer
Kwa kazi tukiungana, matunda utayaona,
Als we ons verenigen om de klus samen te klaren, zullen we de vruchten er van plukken
IDD lilimtafuna, alipoleta ubwana,
IDD kauwt, en bracht overheersing
Mwenendo tuubadili, tuepe gonjwa Ukimwi
Laten we ons gedrag veranderen, zodat we de ziekte aids vermijden

8.

Napenda kuwaambia, nyie dada ndo sababu,
Ik wil jullie zeggen, jullie zusters, ja er is een oorzaak
Acheni mbaya tabia, kuweni wastarabu,
Laat jullie slecht gedrag achterwege, wees beschaafd
Mwashindwa kujizuia, kwa mtindo ya ajabu,
Jullie zijn er niet in geslaagd de controle over jullie zelf te hebben, op een verbazingwekkende manier
Mwenendo tuubadili, tuepe gonjwa Ukimwi
Laten we ons gedrag veranderen, zodat we de ziekte aids vermijden

9.

Ndo ninyi mnachochea, Ukimwi kuongezeka,
Het is zeker dat als jullie doorgaan met jullie spelletjes, aids zal toenemen
Mtindo mmependea, ya Ulaya Amerika,
Jullie houden van de Europese, Amerikaans stijl

Kwa mavazi na tembea, waume wanachemka,

Met jullie kleding en manier van lopen, winden jullie mannen op

Mwenendo tuubadili, tuepe gonjwa Ukimwi

Laten we ons gedrag veranderen, zodat we de ziekte aids vermijden

10.

Hata muwe vilioni, mwavaa vyenu vimini,

Jullie zijn zelfs met miljarden, en dragen korte rokjes

Pengine hata hodini, aibu hamuioni,

Soms zelfs in de ochtend, schaamte kennen jullie niet

Hatari sasa njiani, mwayafanya ya kiuni,

Jullie zijn nu een gevaar op de weg, de dingen die jullie doen
zijn van essentieel belang

Mwenendo tuubadili, tuepe gonjwa Ukimwi

Laten we ons gedrag veranderen, zodat we de ziekte aids
vermijden

11.

Wazee msije moto, wenye busara kuweni,

Oudere mannen, wees niet opgewonden, wees wijs

Mambo yote ni mpito, hamtarudi tumboni,

Alles gaat voorbij, jullie zullen niet in de buik terugkeren

Ridhiken na mapato, ya wake zenu nyumbani,

wees tevreden met wat je thuis hebt

Mwenendo tuubadili, tuepe gonjwa Ukimwi

Laten we ons gedrag veranderen, zodat we de ziekte aids vermijden

12.

Watoto mwawadubuni, kwa vihela vya barafu,

Jullie maken kinderen gek met muntstukjes

Mwawafundisha uhuni, kwa matendo ya uchafu

jullie leren hen prostitutie, door vuile handelingen

Mawazo mema toeni, mbeleni tutawasifu

Uit goede gedachten, dan zullen we jullie voortaan prijzen

Mwenendo tuubadili, tuepe gonjwa Ukimwi

Laten we ons gedrag veranderen, zodat we de ziekte aids vermijden

13.

Nisije nikawachosha, hapa tamati nafika,

Laat ik jullie niet verder vermoeien, ik ga eindigen

Mwenendo tuonyeshe, hili gonjwa kuepuka,

vertoon gedrag om deze ziekte te vermijden

Uzinzi usiwe lishe, acha usije anguka,

stop overspel, stop om niet te vallen

Yule mwenye masikio, asikie neno lile
Moge hij die oren heeft, deze woorden gehoord hebben

Shairi 3

Ukimwi, madawa ya kulevya ‘Aids, drugs’

1.

Usingizi nazinduka, ninalo niloliota,
Ik ben plotseling wakker geschrokken, ik had een droom
Limenipa kuteseka, usingizi kutopata,
hij greep me aan, ik kon niet meer slapen
Ni vema kulitamka, lisije leta utata,
Het is goed dat ik hierover vertel, zodat er geen ellende komt
Nyambizi kwetu adui atumaliza jamani.
*Nyambizi*¹⁸⁸ onze vijand vernietigt ons, mensen

2.

Nyambizi atumaliza, ni vema tujielewe,
Nyambizi vernietigt ons, het is goed dat te beseffen
Hawezi hata kusaza, tusipofunga kibwewe,
Niets blijft er over, als wij niet de buikriem aanhalen
Umalaya tukikuza, tutaendeleza yowe,
Als we doorgaan met prostitutie, zullen we blijven schreeuwen om
hulp
Nyambizi kwetu adui atumaliza jamani.
Nyambizi onze vijand vernietigt ons, mensen

3

Jambo linalowatesa, mie nimeshagundua
Dat wat kwelt heb ik al ontdekt
Matako wakitikisa, wanaume mnatua,
als jullie met de billen schudden, zijn de mannen stil
Mtayamwaga mapesa, Ukimwi mkinunua,
jullie strooien met geld, jullie kopen aids
Nyambizi kwetu adui atumaliza jamani.
Nyambizi onze vijand vernietigt ons, mensen

4.

Peku peku mwatumia, bila kujali salama,
Jullie bedrijven onbeschermd seks¹⁸⁹, zonder je om veiligheid te
bekommeren

¹⁸⁸ Metaforische benaming voor aids. Zie hoofdstuk 4

¹⁸⁹ *pekupeku* betekent in SS ‘blootvoets’, maar in LyM betekent het ‘onbeschermd seks’

*Ushauri mwaachia, mwajisukuma kwa nyama*¹⁹⁰

Goede raad slaan jullie in de wind, jullie bedrijven graag seks zonder condoom

*Na denda*¹⁹¹ *mwaitikia, mwatupa mbali kiama*

en jullie stemmen in met de Franse zoen, jullie ontkennen het einde van het leven

Nyambizi kwetu adui atumaliza jamani

Nyambizi onze vijand vernietigt ons, mensen

5.

Wazee nyie hatari, mwashindana na vijana,

Oudere mannen, jullie zijn een gevaar, jullie wedijveren met jonge kerels

Mwazipepeta habari, mwaibueni vimwana,

Er gaan vele verhalen over jullie, jullie stelen de jonge meiden

Vimwana wa Sekondari, hakika mwavitafuna

de meisjes van de middelbare school, jazeke jullie verslinden ze

Nyambizi kwetu adui atumaliza jamani.

Nyambizi onze vijand vernietigt ons, mensen

6.

Vijana mwapumbanika, pigo moja halifai,

Jonge mannen jullie roepen verbazing op, een klap is niet genoeg

Mkono ukishafike, mitaani mwajidai,

masturbatie, opscheppen op straat

Mwekuwa ni vibake, wasio jali uhai,

wat resteert is dat jullie geen zorg dragen voor het leven

Nyambizi kwetu adui atumaliza jamani.

Nyambizi onze vijand vernietigt ons, mensen

7.

Watu wengi mwabweteka, mwashindwa afya kujua

jullie doen vele mensen naar adem snakken van verbazing, Jullie slagen er niet in jullie gezondheidstoestand te kennen

Mwabaki kunyanyasika, virus kutotambua

Hij die het virus niet erkent zal getergd worden

Mabega yakiinuka, ni vilio mwaangua,

de schouders steken uit, jullie barsten in gejammer uit

Nyambizi kwetu adui atumaliza jamani.

Nyambizi onze vijand vernietigt ons, mensen

8.

¹⁹⁰ De volledige uitdrukking is *nyama kwa nyama* en betekent 'vlees op vlees'

¹⁹¹ LyM (Reuster-Jahn & Kiessling, 2006)

Upimaji wa hiari, tayari umetolewa,
 laat je vrijwillig testen, die boodschap is al gebracht
Rais na mawaziri, ni wa kwanza kutangazwa,
 de president en zijn ministers, dat is als eerste vermeldingswaard
Nasi sote tuhiari, twendeni wote kupimwa,
 en laten wij allen ons vrijwillig testen
Nyambizi kwetu adui atumaliza jamani.
Nyambizi onze vijand vernietigt ons, mensen

9.

Aibu pia uwoga, naomba tuondoeni,
 Schaamte en angst, ik vraag jullie laten we dat achter ons laten
Nambizi ukishagonga, CRS fiken,
 als je al aids hebt opgelopen, ga naar CRS¹⁹²
Mtapata kujipanga, maisha yalefukeni
 maak met hen een plan om je leven te verlengen
Nyambizi kwetu adui atumaliza jamani.
Nyambizi onze vijand vernietigt ons, mensen

10.

Wanawake wasichana, tamaa ipunguzeni,
 Vrouwen en meisjes, wees minder wanhopig
Wazee pia vijana, zipu zenu zifungeni,
 Oudere en jonge mannen, sluit jullie gulp
Pamoja tukiungana, nyambizi tutang'oeni,
 en als we ons ook nog verenigen, kunnen we aids beëindigen
Nyambizi kwetu adui atumaliza jamani
Nyambizi onze vijand vernietigt ons, mensen

11.

Iwe siraha kondomu, tendo ngono mkifanya,
 laat het wapen het condoom zijn, als jullie seks bedrijven
Demu mmoja muhimu, hasiye kuwa malaya,
 dan is het belangrijk om één geliefde te hebben, en niet een prostitué
Penzi liwe la kudumu, na mpeane kwa mwanja,
 laat de liefde permanent zijn, en blijf lange tijd bij elkaar
Nyambizi kwetu adui atumaliza jamani.
Nyambizi onze vijand vernietigt ons, mensen

12.

Si kosa kutamatika, ninakwenda kanisani,
 Mijn verhaal is nog niet ten einde, ik ga naar de kerk

¹⁹² CRS is een NGO die steun geeft aan aidspatiënten

Maombi kwake Rabuka (Mungu), kwa pamoja tuombeni,
 daar bid ik tot God, en laten we allen bidden
Ajaze zake baraka, tuweze neemeken,
 dat hij ons geluk geeft, zodat we gezegend zijn
Nyambizi kwetu adui atumaliza jamani.
 Nyambizi onze vijand vernietigt ons, mensen

Shairi 4

Utoaji mimba ‘Zwangerschapsonderbreking’

1.

Ukimiya naondoa, aibu kando naweka
 Ik verbreek het stilzwijgen, de schaamte voorbij
Macho mnayokodoa, nyuma siwezi geuka,
 jullie zetten grote ogen op, ik kan niet terug
Sikuja paka madoa, nanuia kutamka,
 ik kom niet om met modder te gooien, ik kom verkondigen
Wanafunzi namba one, kwa utoaji wa mimba
 leerlingen, jullie staan nummer een wat betreft
 zwangerschapsonderbreking

2.

Kwa utoaji wa mimba, wanafunzi namba wani,
 wat betreft zwangerschapsonderbreking, zijn jullie nummer één
Wanaume mwawabeba, umri bila jalini,
 jullie gaan om met mannen, zonder op hun leeftijd te letten
Mwajifanya mnaiba, tokeo mwaibikeni,
 jullie bestellen je zelf, met als resultaat dat jullie berooid achter
 blijven
Wanafunzi namba one, kwa utoaji wa mimba
 leerlingen jullie staan nummer een wat betreft
 zwangerschapsonderbreking

3.

Enyi mnatutisheni, kona zote za dunia,
 O, jullie jagen ons schrik aan, overal ter wereld,
Kwa ngono mkomakini, kitabu mnaachia,
 door je zo op seks te richten, de boeken hebben jullie verlaten
Hesima mnaondoeni, babu kaka mwapitia,
 respect is er niet meer, opa, broers, laten jullie links liggen
Wanafunzi namba one, kwa utoaji wa mimba
 leerlingen jullie staan nummer een wat betreft
 zwangerschapsonderbreking

4.

Hakika ninyi mabinti, uhuni mwaukalia,
 Zeker, jullie meiden, houden je bezig met prostitutie
Hamkai kwenye kiti, dunia mwapalamia,
 jullie zitten niet stil, jullie struinen de wereld rond
Muotapo viona titi, mapenzi mwakimbilia,
 zodra jullie borsten krijgen, zoeken jullie toevlucht bij de liefde
Wanafunzi namba one, kwa utoaju wa mimba
 leerlingen jullie staan nummer een wat betreft
 zwangerschapsonderbreking

5.

Mimba wakishawapiga, hamnao uthamani,
 Als jullie al zwanger zijn kennen jullie geen normen
Mayowe mtayabwaya, bwana zenu vizingani,
 jullie hebben de pleidooien genegeerd, jullie draaien om de mannen
 heen
Na mtindo mlo iga, kwa mimba ni mfukoni
 jullie bootsen de moderne mode na, zwanger en wel
Wanafunzi namba one, kwa utoaju wa mimba
 leerlingen jullie staan nummer een wat betreft zwangerschaps-
 onderbreking

6.

Dawa mgundueni, ni mimba kuzitoeni,
 jullie hebben medicijnen ontdekt om de zwangerschap te
 onderbreken
Viumbe mwavivueni, mauti mwatafuteni,
 jullie doden de embryo's, jullie hebben de lijfjes verstopt
Jera miaka therathini, sheria yetu nchini
 dertig jaar gevangenisstraf staat er op volgens de wetten in ons land
Wanafunzi namba one, kwa utoaju wa mimba
 leerlingen jullie staan nummer een wat betreft zwangerschaps-
 onderbreking

7.

Chooni mwawatupeni, kentozi ni masanduku,
 Jullie gooien ze in het toilet, in plastic zakken
Jalala vichuguuni, ni makaburi lukuku,
 jullie dumpen ze in termietennesten, graven in overvloed
Mazishi mwiko jioni, yenu mwafanya usiku,
 jullie begraven 's avonds, als het donker is
Wanafunzi namba one, kwa utoaju wa mimba
 leerlingen jullie staan nummer een wat betreft zwangerschaps-
 onderbreking

8.

Wavuvi mwakimbilia, eti wanyo mapesa,
 jullie draaien om de vissers heen, want zij hebben geld
Magonjwa wawaachia, mwakalibisha utasa,
 jullie veronachtzamen ziekten, jullie verwelkomen onvruchtbaarheid
Ukimwi wawajaria, mwajitwika kwa anasa,
 jullie bezorgen anderen aids, jullie zoeken pleziertjes in jullie leven
Wanafunzi namba one, kwa utoaju wa mimba
 leerlingen jullie staan nummer een wat betreft zwangerschaps-
 onderbreking

9.

Na wakiume vijana, mwatisheni kwa mahaba,
 en jullie jonge mannen, jullie vormen een bedreiging met jullie
 liefde
Mwawasaka wasichana, kwa pia umimba
 jullie jagen op jonge meiden en maken ze zwanger
Mwawatafuna, vimwana, pia yale makahaba,
 jullie verorberen jonge meiden, ook de prostitués
Wanafunzi namba one, kwa utoaju wa mimba
 leerlingen jullie staan nummer een wat betreft zwangerschaps-
 onderbreking

10.

Mdawa yanayoleveya, nayo mnaendeleza,
 jullie gaan door met drugs gebruiken
Matendo ovyo mwafanya, kimasomo mwajikwaza,
 jullie vertonen slecht gedrag, jullie struikelen in jullie problemen
Mnauchezea mwanya, mimba mnazo wajara,
 je speelt met de mazen in het net, je bent zwanger
Wanafunzi namba one, kwa utoaju wa mimba
 leerlingen jullie staan nummer een wat betreft zwangerschaps-
 onderbreking

11.

Moja ninalo waomba, mlipokee kwa haki,
 ik heb terecht een verzoek aan jullie
Acheni yenu mahaba, mapenzi yasiwe keki
 hou op met prostitutie, liefde is geen cake
Hakuna mnachoshiba, ni magonjwa na dhiaki,
 laat het klaar zijn met ridicule ziekten
Wanafunzi namba one, kwa utoaju wa mimba
 leerlingen jullie staan nummer een wat betreft zwangerschaps-
 onderbreking

12.

Nimetoboa tobo, naenda zangu nyumbani,

Ik ben uitgesproken en ga naar huis

Yote nimeshachomoa, nimeweka adharani,

ik heb alle al duidelijk gezegd, ik heb gewaarschuwd

Tambia Hiyo ondoa, masomo zingatieni,

Volg de lessen die jullie gehoord hebben

Wanafunzi namba one, kwa utoaju wa mimba

Leerlingen jullie staan nummer een wat betreft zwangerschaps-
onderbreking

Shairi 5

Aids kikomo cha wazinzi ‘Aids het einde van overspelplegers’

1.

Aids mahabusi, Ugonjwa kama ajali,

Aids gearresteerde, een ziekte als een ongeluk

Unawaua waasi, wazinzi wasio jali,

doodt rebellen, overspelplegers die niet opletten

Kama wewe ni mkasi, Ukimwi wembe mkali,

Als je seks¹⁹³ hebt, is aids als een scherp mesje

Aids mahabusi ni kikomo cha wazinzi.

Aids, gearresteerde, is het einde van overspelplegers

2.

Gonjwa lisilo na tiba, dawa kinga wa la chanjo,

de ziekte kent geen behandeling, medicijnen of een beschermend
vaccin

Ikumbukeni Bukoba, miji mingi ni magonjo,

denk aan Bukoba, veel steden zijn ziek

Vijana akina baba, walinaswa kwa muonjo

Jonge mannen, iedere man, kreeg aids

Aids mahabusi ni kikomo cha wazinzi.

Aids, gearresteerde, is het einde van overspelplegers

3.

Aids ni adhabu, kwenye dunia ya sasa,

Aids is een straf in de huidige wereld

Umekuja kuadhibu, wale wapenda anasa

hij komt diegenen straffen die van pleziertjes houden

Hauna rika la babu, akijidai kutesa,

er blijven geen mensen meer over als hij komt martelen

¹⁹³ *mkasi* betekent in SS ‘schaar’ en in LyM ‘seks’

Aids mahabusi ni kikomo cha wazinzi.

Aids, gearresteerde, is het einde van overspelplegers

4.

Wanaovunja amri, isemayo usizini,

Zij die de geboden overtreden waarin staat: pleeg geen overspel

Wengi wamepata shari, wamezikiwa kaburini,

Velen kregen met het kwaad te maken, ze liggen nu in graven

Tayari wanasubiri, hukumu yao motoni,

zij hoeven niet te wachten, ze zijn veroordeeld tot het vuur

Aids mahabusi ni kikomo cha wazinzi.

Aids, gearresteerde, is het einde van overspelplegers

5.

Na, wapo wanaosema, hawaogopi ugonjwa,

En zij die zeggen niet bang te zijn voor de ziekte

Kuzini hawatatema, watachinjwa watachinjwa,

en overspel plegen, zij zullen in mootjes gehakt worden, gesneden, gesneden

Hao watu ni vilema, kiakiri wamepunjwa

Die mensen zijn gehandicapt, ze komen bedrogen uit

Aids mahabusi ni kikomo cha wazinzi.

Aids, gearresteerde, is het einde van overspelplegers

6.

Ole wenu matajiri, na wakwasi wenye mali,

Och jullie rijken, en zij die vele bezittingen hebben

Mnao tamba dhahiri, bila hata kujijali,

Jullie die trots voortstappen, zonder je zorgen te maken

Mnawawanya vigori, pamoja na wanawali,

Jullie hebben onrijpe meisjes en jonge huwbare vrouwen

Aids mahabusi ni kikomo cha wazinzi.

Aids, gearresteerde, is het einde van overspelplegers

7.

Mwawakatia vitita, vingi visivyo idadi,

Jullie veroveren ontelbaar velen

Mtoto bila kusita, kwako anabisha hodi,

het kind klopt zonder aarzelen bij je thuis aan

Gonjwa likisha mpata, kueleza hana budi,

het hoeft niet uitgelegd te worden, welke ziekte jullie oplopen

Aids mahabusi ni kikomo cha wazinzi.

Aids, gearresteerde, is het einde van overspelplegers

8.

Mtoto ataeleza, ugonjwa kapata wapi,
 Het kind zal uitleggen hoe je de ziekte opgelopen hebt
“Boss” kanibembeleza, akanipa ngapi ngapi,
 “Meneer” heeft mij verleid, hij betaalde me heel veel
Kumbe Boss ameoza, kumsema siogopi,
 meneer nam me tot vrouw, ik schroom er niet voor dat over hem te
 zeggen

Aids mahabusi ni kikomo cha wazinzi
 Aids, gearresteerde, is het einde van overspelplegers

9.

Gonjwa likisha kushika, matokeo utaona,
 Als je de ziekte hebt opgelopen, kun je de resultaten zien
Kuharisha kutapika, na vidonda kutoona,
 diarree, overgeven, en wonden die niet genezen
Homa hazitakatika, na mwisho kukondeana,
 koorts die niet weggaat, en uiteindelijk afvallen

Aids mahabusi ni kikomo cha wazinzi
 Aids, gearresteerde, is het einde van overspelplegers

10.

E nenda hospital, watu walivyo nyauka,
 Ga naar het ziekenhuis, mensen zijn er uitgedroogd
Miili yao kwa kweli, imekwisha kongoroka,
 hun lichaam, werkelijk waar, is helemaal op
Wengine hawana hali, vitandani wanabweka,
 weer anderen hebben geen conditie, ze liggen in bed

Aids mahabusi ni kikomo cha wazinzi
 Aids, gearresteerde, is het einde van overspelplegers

11.

Acheni yenu masafa, msiende ovyo ovyo,
 hou op met jullie gedrag, gedraag je niet risicovol
Umalaya siyo sifa, mimi nawaasa hivyo
 prostitutie is niets prijzenswaardigs, ik adviseer jullie dit
Kama unataka kufa, jifanye wewe Cossovo,
 als je dood wilt gaan, gedraag je rampzalig¹⁹⁴

Aids mahabusi ni kikomo cha wazinzi
 Aids, gearresteerde, is het einde van overspelplegers

12.

Tama hapa kituoni, shairi nafupishia,
 ik beëindig deze voorlichting, het gedicht kort ik in

¹⁹⁴ Cossovo (LyM) verwijst naar de Kosovo oorlog 1996-1999.

Wa juu mngoje chini, wa zama walitwambie
 iedereen heeft het voortdurend gezegd
Hili ni jambo yakini, hata tukilipimia
 een ding is zeker, zelfs als je je laat testen
Aids mahabusi ni kikomo cha wazinzi
 Aids, gearresteerde, is het einde van overspelplegers

Appendix 5 Ngonjera

Ik vat in vertaling ieder vers in een zin samen en daarna vat ik het hele toneelstuk samen, waar B ‘burgers’ zijn en V ‘voorlichters’

Ngonjera 1 Saa Nane

1. *Saa nane mkutano, wananchi eleweni,*
 B: kondigt bijeenkomst aan.
Mwembeni makutano, kwa pamoja mfikeni,
Wageni wa mkutano, wanatoka taifani,
Mahudhurio ni muhimu, usifika jela atoe (gelach)
2. *Muda utakapofika, wageni tuwapokeeni,*
 B: vraagt aandachtig te luisteren
Utulivu twautaka, usalama nayo amani,
Vifijo vikisikika, ni mapokezi kwa wageni,
Wageni na ndio hao, tayari wamewasiri.
3. *Muda bila kupoteza, utambulisho natuweni, (mwenyeji)*
 V: stellen zich voor
Kushoto ni mama Roza, kulia ndiye Amani,
Wa tatu ndiye Muhoza, anatoka taifani,
Karibu wageni wetu, mwongee na wananchi.
4. *Wageni samahani, nasi tujitambulisheni, (mpinzani)*
 B: stellen zich voor
Tex namba wani, wa pili ndiye Fauni,
Mwingine ndiye Tauni, na mimi ndiye Amuduni,
Nafasi nawadihieni, utambulisho nimemaliza.
5. *Ndugu zangu sikieni, habari njema pokeeni, (mgeni no 1)*
 V: hiv-virus is dodelijk
Dunia i taabani, wananchi eleweni,
Atakae pona nani, swali nawaulizeni,
Vijidudu vya HIV, hakika vitatimaliza.
6. *HIV vinatisha, ni vema mkaelewa, (mgeni no 2)*
 V: onveilige seks leidt tot dood
Maisha vinakatisha, wauni wanauwawa,

- Mapenzi mkidumisha, kaburini mtafukiwa,
Vijidudu hivyo hatari, ukigusa utanata.*
7. *Vijidudu hiviyo hatari, wananchi epukeni, (mgeni no 3)*
V:virus is dodelijk
*Heri ufe kwa kisukari, ndugu watakutamani,
Ni bora uwe baina, ngono bila utani,
Ukitaka ubaki ufito, fanya ngono nzembe uone*
 8. *Inzi kufa kwenye kidonda, hakika siyo haramu, (mpinzani 2)*
B:iedereen gaat dood
*Virusi vikutuponda, hatuwezi kulaumu,
Utavuna ulichopanda, hilo wewe ufahamu,
Kumbukeni klia mtu, kubarikiwa kifo chake.*
 9. *Ni wengi wametambua na leo hatuwaoni, (mgeni 1)*
V:virus is dodelijk
*Walifanya mahaba, dunia kuipondeni,
Virusi vilipowakala, wali kandamizwa kaburini,
Raha itapogeuka, na nyinyi mtaomba sala.*
 10. *Tex nasimama, kauli kuitoweni, (mpinzani 3)*
B: liefde is van alle tijden
*Hakuna cha lelemama, dunia twaipondeni,
Fauni wangu daima, napitia ubavuni,
Hata wale wa zamani, walikuwa mtu na wake*
 11. *Hata iwe kwa mtutu, kamwe hatutateleza, (mpinzani 4)*
B:ieder gaat dood
*Ni shuguli na mtu, ubaya kuendeleza,
Asikie kila mtu, wanakijiwe twaeleza
Mbona yesu alikufa, sembuse mimi na wewe?*
 12. *Mpende na msipende, Juliana anatisha, (mgeni 2)*
V: aids is dodelijk
*Mapenzi siyo makande. Mseme mtayashiba,
Hata wale wamekonda, si mchezo wanakwisha
Epukeni usherati, gonjwa hili ni balaa.*
 13. *Yote mnayoyanena, hayafai hata kidogo, (mpinzani 1)*
B: we geloven geen woord
*Washori ni danadana, kwa mapenzi tu vigogo,
Na fedha tutazichana, mademu tunao usongo?
Hatuna kazi mbadala, acheni dogo watuuwe*
 14. *Ngono mnazoeneza, ipo siku mtajuta (mgeni 3)*
V: vermijd overspel
Na dogo mnaotukuza, kamwe hamtawapata

- Mitaani watawabeza, gonjwa likishawakita,
Epukeni usherati, msije mkwuwa nao.*
15. *Kamwe haturudi nyuma, ni mbele tutanasonga, (mpinzani 2)*
B: prima om heldhaftig te sterven
*Wenye kuona na kusema, hao watajigonga,
Dogo na akina mama, hapa watjipanga,
Bora ufe kishujaa, uzitimize amuni? Of ahadi*
16. *Mapenzi ni kama pipi, hilo twafahamisha, (mpinzani 3)*
B: Liefde is snoep, vriendin troost
*Na kukonda kama pipi, siyo jambo la kutisha,
Fauni wangu fupi, ni tulizo la maisha,
Au vipi mtu wangu, wasemayo ni Ulawiti*
17. *Mauti yakiwafikia, jeuri utawaisheni, (mgeni 1)*
V: toegeven aan begeerte leidt tot dood
*Mfupa mtabakia, inchi kumi kiunoni,
Dunia mtaichukia, sijui mtalaumu nani,
Tamaa ongeza ulafi, jibu lake ni mauti.*
18. *Ugonjwa hilu ni tata, ni vema mkiepuka, (mgeni 2)*
V: vermijd deze rampzalige ziekte
*Hakika ukikupata, jihesabu umeondoka,
Mwilini ukijikita, utabaki kudhoofika,
Juliana mwisho wa yote, kwa kutibua namba one.*
19. *Ni gonjwa la kawaida, sisi shida hatuoni (mpinzani 4)*
B: aan deze ziekte is niets bijzonders
*Roho haziwezi kudunda, gonjwa mkilitamkeni,
Tex ni langu tunda, ametulia rohoni,
Dunia hii ni watu, na watu ndio sisi*
20. *Hatuchoki kuwambia, enyi wetu waungwana, (mgeni 3)*
V: ziekte richt ten gronde
*Mapenzi mkikalia, virusi vitawabana,
Mwilini vikitulia, polepole vijatafuna,
Asiye sikia la Mkuu, huvunjika guu lake.*
21. *Wadogo zangu nyanyuka, baba dada pia mama (mpinzani 1)*
B: erkent gelijk voorlichters
*Janga hili kuepuka, ni jambo la heshima,
Msije mkapofika, mautini mkazama,
Hakika mkita pema, pabaya panamuita.*
22. *Tunarudi siyo utani, tusije tukaangamia, (wapinzani wote)*
Alle burgers: ze hebben gelijk
*Ukweli tumbaini, msemayo ni usia,
Virusi viko mbioni, vinapiga makasia*

*Tunaomba tushikamane, janga tulitokomeze
 (watapiga makofi kuashiria mapokezi) wote
 Ni kilele tumefika, nyote mmesikia,
 Burgers en voorlichters: verander gedrag
 Mengi tuliyotamka, muhimu kuzingatia,
 Mapenzi yakifanyika, gonjwa litatokomea,
 Gonjwa hili kinga yake, ni wewe kubadili tabia*

Samenvatting: Een vertegenwoordiger van de burgers roept burgers op om naar de bijeenkomst te komen waarin gasten (voorlichters) info over aids komen geven. In dit toneelstuk komen beurtelings beide partijen aan het woord, waarbij de voorlichters telkens weer aankondigen dat ‘casual’ seks tot de dood leidt en de burgers benadrukken dat ze er niets van geloven, dat seks van alle tijde is, en dat de geliefde rust geeft. Op het einde erkent een burger dat de voorlichters gelijk hebben en maant zijn vrienden de boodschap aan te nemen. Dit doen ze en allen zeggen dat ze de boodschap geloven. Het toneelstuk eindigt met de oproep – door ‘voorlichters en burgers’ uitgesproken- om de ziekte te vermijden en gedrag te veranderen.

Ngonjera 2 Mama na Familia

1. *Mkutano, mkutano, wajumbe msichelewe,*
 Burger roept jongeren op voor bijeenkomst
*Saa ndizo hizi, vijana, watoto jamaa,
 Huu ndio wakati wa kujikangonja*
2. *Ninasikia makelele, na mambo yasomaana,*
 Burger kondigt aan dat daar te leren valt
*Si hapa wala kule, watu wasemezane,
 Wacha chake kieleele?, la sivyo tutakosana,
 Mikutano ya klia siku, maana yake ni nini?*
3. *Wewe kaka yangu Toma, naomba uache matusi*
 Burger herhaalt oproep
*Anayeturla ni mama, ataka kuongea nasi,
 Na mimi amenituma, anaoujumbe makususi,
 Twende katika baraza, tukae na tubasizi,*
4. *Wana chukueni viti, mbarizi kukalia,*
 Burger kondigt aan dat het over aids gaat
*Yametufika mauti, kaeni niwape wosia,
 Kuna gonjwa la utiti, la ukimwi mwaambia,
 Wanangu mnisikilize, mjitunze mtaishi*
5. *Ujana ni Moshi vile, na katu hautarudi,*
 Burger vraagt aandacht

- Nyanya alikuwa kule, na yu wapi hajarudi*
Wana ondokeni kule, kwenye raha na ufigadi,
Dunia Tambua? bovu, wanangu muwe makini
6. *Wewe yako yamepita, tuache wakati wetu,*
 Oproep te luisteren om geen aids te krijgen
Ukimwi si utapita, kama mengine mametu,
Wakati umepita, huu sasa ndiyo wetu,
*Mla ni mla leo, mla jana kala nini.*¹⁹⁵
 7. *Ni wengi walisema hivyo, ujana ukiwasukuma,*
 Bij onveilige seks is virus dodelijk
Mapenzi wakifanya ovyo, tamaa nyuma,
Walifanya watakavyo, virusi vikawauma,
Majuto yakaja nyuma, baada ya kuharisha
 8. *(mama) Doli komu ni mimi, maisha raha na huni?*
 Vrouw: ik zie geen mooie dingen
Wataka nambia mimi, niache kuona nini?
Sema wengine si mimi, mimi sioni uzuri,
Mla ni mla leo, mla jana kala nini?
 9. *Nawanangu mapinduzi, dunia sasa i taabani,*
 Vrouw: de wereld heeft een ernstig probleem
Maisha ya siku hizi, si kama ya zamani,
Inabidi ukaye uzi, akiliziwe masomoni,
Vinginevyo mwanangu, nazi haishindani na jiwe
 10. *(mama) Maisha ya siku hizi, ni ya raha na unono*
 We hebben tegenwoordig een goed leven
Tungi kwangu ndiyo kazi, na wangu muitakano?
Sisi hatuvaa ngozi, mama wacha maneno,
Mla ni mla leo, mla jana kala nini?
 11. *Enyi watoto wa kakangu?, msiwe kama wenda wazimu*
 Aids is vergif
Dunia sasa ni chungu, Ukimwi sasa ni sumu,
Mkifunikwa ukungu, mtabaki kujikumu,
Heri nusu ya shari, kuliko shari kamili
 12. *Ushauri sasa ni bure, gharama ni matibabu,*
 Gedraag jullie netjes
Enendeni makelele, mkasomee matibu,
Heshima wekeni mbele, mjifunze kwa adabu,
Mnenayo yamepita, leo mbwembwe za nini?

¹⁹⁵ Het spreekwoord *Mla ni mla leo, mla jana kala nini?* Vertaling: hij die vandaag eet, eet vandaag, hij die gisteren at wat betekent dat? Betekenis: hij die vandaag iets bezit wordt gerespecteerd, niet degene die gisteren iets bezat (Wamitila, 2001).

13. *Shangazi watuambia nini, eti tuenzi ya mababu,*
 Jongere: moeten we ons als onze voorouders gedragen?
Tutapaje wana ndani, tukiwa kama mabubu,
Tuacheni tufue fani, tuutimize wajibu,
Maji ni mla leo, mla jana kala nini?
14. *Zama zile za kale, tulikuwa tukione,*
 Vrouw: jeugd kent geen respect meer
Watoto heshima tele, nyumbani kuelewana,
Leo hii kiburi mbele, watoto heshima hawana,
Mkiiga munya kwa tembo, mtapasuka msamba
15. *Sikilizeni watoto, akili ziwe timamu,*
 Vrouw: vermijd drugs en overspel
Epukeni misokoto ya bangi kwenu simu,
Bora mponde kokoto, maisha yawe matamu,
Uasherati na Ukimwi, ni mbaya ilyokaangwa
16. *Epukeni vishawishi, vya marafiki wabaya*
 Vrouw: vermijd slechte vrienden en verleiding
Kuweni na utashi, wa kuvunja ukimya,
Uacheni ubishi, mkasome kama kapyo,
Msiposikia la mkuu, mtavunjika guu
17. *Hakika si uzandiki, hayo mliyoyesema,*
 Jongere; ik ben het met mevrouw eens
Nimeacha unafiki, na ukweli unauma,
Na yule asiyesadiki, aendeleze tuhuma,
Binafsi nimekubali, sijui vipi wenzangu
18. *Hakika mkita pema, pabaya panamuita,*
 Jongere: ik stap uit problemen en laat me onderwijzen
Hata mimi nimepima, nikaondoa utata,
Aliyoyasema mama, akilini yamekita,
Asiyefunzwa na mama, hufunzwa na ulimwengu
19. *Hata mimi siko mbali, nimejifunza kitu,*
 Andere jongere: ik ben het er ook mee eens
Ushauri nimekubali, nimeacha utukutu,
Nitaanza na kusali, mapenzi sitathubutu,
Ukimwi sasa ni basi, sibipu wala sipigi
20. *Ukimwi kweli ni janga, hata mimi nimeamini,*
 allen: aids is een ramp, we hebben religie nodig
Linaua hata wajinga, waasi na waumini,
Nimeamua kujiunga na wenzangu kanisani,
Bila msingi wa dini, Ukimwi utatimalize

Samenvatting: een vrouw spreekt jongeren toe. Ze maant hen zich beter te gedragen: geen drugs gebruiken, slechte vrienden te vermijden. Na aanvankelijke bezwaren van de jongeren, geven allen toe dat de vrouw gelijk heeft.

Ngonjera 3 Janga hili la Ukimwi De ramp die aids is

Janga hili la Ukimwi watu tujihadhari

In dit vers discussiëren een aantal mannen of aids echt wel een ramp is. Uiteindelijk gaat men akkoord naar de vergadering te komen

1.

Umaskini jamani, ni kitu kibaya sana, (Majuto)

Kitu hiki umaskini, mfano wake hakina,

Na tena umaskini, katu heshima hauna,

Ni wapi tutakapokwenda, ni wapi tukimbile?

Mie mwana wa tikiti, niendepi nifarijike? (Majuto)

Nitasagika tikiti akile ziparangane

Mzee mwenzangu vipi, waenda wajisemea, (Bwana Kiboya)

Nambie tusaidiane, leo kwako kesho kwangu

Ndugu, shida taab na balaa zanitia kero kubwa (Majuto)

Umaskini mwanzangu ni taabu yaniumbua

Sikiza nikwambie, utulie kwa makini, (Bwana Kiboya)

Ukweli ungundue, uyaingize moyoni,

Ndipo nawe utambue, mpate aheni,

Umaskini si tatizo, tatizo ni hili gonjwa

Ukimwi bwana Majuto, ni janga lijadiriwe (Bwana Kiboya)

Vijana wetu wa sasa, muhimu wasaidiwe,

Wazazi inatupasa, wziwazi waambiewe,

Tukisha kufanya hili, vijana tutawaponya

Tusiandikie mate, na wakati kuna wino, (Bwana Kiboya)

Nakuomba usisite, usiji kosa unono,

Na pale kwa ndugu Makote, kipo kikaa saa tano,

Cha husu gonjwa hatari, mbinu gani zitumike

Ahsante bwana Kiboya, Ahsante ndugu Udumu, (Majuto)

Macho umenifumbua, kuniambia ya muhimu,

Leo sasa nimejua, tatizo kubwa muhimu,

Tuwahi mkutanoni, janga hili liamba

2.

Voorzitter roept oude en jong, alle mensen op vergadering bij te wonen

Jamani ndugu zangu, wazee wenzangu, (M/kiti)

Wazazi wenzangu, watanzania wenzangu,
 Napenda niwaweke sawa, ili twende sote sawia, (M/Kiti)
 Ndiyo-taarifa mliyopewa, wito mkaitikia
 Lakini-akili jama ni nywele, kila mtu ana zake
 Enyi wazee wenzangu, naomba tusikilizane, (M/Kiti)
 Kwa kawaida wenzangu, wazee, ndio wenye nchi,
 Bila waze nchini, nchi itayumba sana,
 Lengo la hiki kikao, twataka tujadiliane
 Tujadiliane hasa, kuhusu gonjwa Ukimwi, (M/Kiti)
 Oneni vijana sasa, maisha wapukutika,
 Jukumu letu kwa sasa, ni dawa kuitafuta,
 La sivyo ndugu zangu, nchi itabakia wazee
 Mie naketi kitini, nizikaribishe hoja, (M/Kiti)

Voorzitter roept om meningen te uiten
 Toeni yenu maoni, fursa kila mmoja
 Tena tuvumilianewala pasipo ghadhabu,
 Nafasi sasa i-wzi, tuanze kuchangia.
 Mwenyekiti shukrani, kwa mwanya kunipata, (Koroso)

Koroso (toehoorder):
 Raakt de ziekte alleen jongeren?
 Mie ninayo maoni, naomba kusaidia
 Swala la huu ugonjwa umma kusaidia
 Hivi ni kwa vijana tu, au na hata wazee?
 Kwa utazamo upana, wazee nao hawalali, (Koroso)
 Fumbo fumbia mjinga, mwerevu huling'amua,
 Wakeni mambo bayana, hatuitaki mizungu,
 Miye mwana wakopoka, tusitake kufumbafumba.
 Koroso wa kupoka, sikiliza nikweleze, (Katibu)

Secretaris:

Ziekte raakt ook ouderen, maar jongeren zijn steunpilaar van de
 maatschappij en ze hebben nog vele jaren voor zich
 Mwenyekiti kutamka, vijana wasaidiwe
 Siyo kwa maana kwamba, hawahusiki wazee,
 Ila vijana nguzo ya nchi, nchini wategemewa.
 (Isitoshe), Vijana ni rasilmali, ya hili letu taifa, (Katibu)
 Na tena vijana bado wangali, na miaka mingi mbele,
 Wana visawishi vingi, wepesi wa kudanganyika,
 Twaomba tuendelee, kutafuta ufumbuzi

Wazee tukumbuke, Ukimwi si lelemama, (Karani)

Klerk:

Aids is geen spel laten we luisteren

Chonde Chonde twamke, tusijitwishe lahama,

Tumekuwa na makeke, ya nyuma tumeyahama,

maendeleo haya yanatumiza vichwa

Zama zile za kule, tulikuwa tukiona, (Karani)

Mwane na mzazi wake, wakikaa kukomeni,

Walipewa maadili, kwa vitendo na mifano,

Leo eti maadili, wayapata kwa vuninga

(Jamani) tuchekeche kwa undani, kisha dawa tuitoe, (mama Sara)

Voorlichter:

Voorlichters benadrukken dat meisjes te veel vrijheid hebben om lang op straat te flaneren

Aliyoyasema kalani, ni ukweli tugundue,

Wazazi hatuna muda, wa kukaa na wanaliletu (?)

Ushauri hatuwapi, tumeiachia dunia

Jingine baya zaidi, ni hili lisikieni,

Mabinti zetu wa kike, wana uhuru mkubwa,

Kutwa kucha mitaani, wafanyachio ukioni,

Mchana hadi jioni, hivi hupika saa ngapi

Mambi haya ni mazito, jama tuyape uzito, (Mzee wa Busara)

Toehoorder

Vraagt uitleg over ziekte en benadrukt belang van godsdienst

Yatatujia majuto, tubakie kama fito,

Tusiya fanye kwa mkato, tushindwe kuvuka mto

Imefikia wakati, dini tuiangalie

Watoto watizameni, kwa jinsi wanavyovaa, (mzee wa Busara)

Mimi niwaulizeni, ni wapi kule wakaa?

Mipasuo matakoni, eti hii ni Tanzania,

Tuachie wayiroba wakatulelee wana

Kwa zinaa kushamini, kuna vishawishi vyake (Mzee Busara)

Uhuru umekithiri, serikali istuke,

Picha zaleta dosari, serikali izimlike,

Janga hili la Ukimwi, watu tujihadharini

Tangu mwanzo mmenene, kuhusu vijana wetu, (Mzee Haruni)

Toehoorder

Als man en vrouw niet samen zouden slapen dan zou alles voor niets zijn

Mawazo mloyanena, yote jama madhubuti,

Lakini nami ninayo, nadhari yatatujenga,

Jukumu hili ni kubwa, mpaka tufunge kibwebwe
 Mmeeleza chanzo, cha tatizo la Ukimwi, (Mzee Haruni)
 Ila ufumbuzi wake, hakuna aliyeutoa,
 Hivyo miye ninasema, tuwajengeni vijana,
 Tuwape mwanga wa dini, wawe na Mungu moyoni,
 Bila msingi wa dini, twatwanga maji kinuni, (Mzee Haruni)
 Dini ndiyo yetu kinga, ikianzia shuleni,
 Mungu tumtafuteni, hili tuzingatieni,
 Hakuna kinga nyingine, Mungu kinga peke yake
 Wanetu tuwa ketishe, tuwaelezeeni bayana, (Mzee Haruni)
 Mbinu zote tufundishe, wazi bila kufichana,
 Zaidi tuhakikishe, baba mama kuungana
 Tusipokuwa wamoja, itakuwa kazi bure
 Acheni mie ninene, niondoe dukuduku, (Mawazo)
 We sterven door een ramp
 Inasononesha sana, inasikitisha sana,
 Ni nini hasa maana, nchi kuwa konakona?
 Hivi watanzania ni wapi tunakokwenda?
 Zinaa nyakati hizi, kweli ina mwanya kweli,
 Chekecha utafakari, kama unazo akili,
 Ni nani hufurahia, anapobugia sumu?
 Anyeshe mkono wake ikibidi apongezwe
 Nataka kusema kitu, imefika mahali, watu tukaelimika, (Mawazo)
 Imefika mahali, kuzingatia kanuni,
 Imefika mahali, kujali maelekezo
 Kama jama hivi ndivyo tutakufa kipumbavu.
 Tabia za kizamani, mbali tuzifutilie (Mawazo)
 Voorlichter
 Injectienaalden, delen van borden en ontrouw zijn gevaarlijk;
 Sindano za mitaani, ni hatari tusikie,
 Vyombo vya kutahiria, daima tusichangie,
 Na kisha katika ndoa, tuweni waaminifu
 Epuka kulandalanda, penye sehemu hatari, (Mawazo)
 Vermijd gevaarlijke, verleidelijke plaatsen
 Mitaani vitabuni, ni maeneo hatari,
 Penyemiziki dansini, ni vishawishi hatari,
 Ndiyo yangu mwenyekiti, yapeni kipaumbele
 Kwa vijana tumenena, kinga yake tumepata, (Baruti)
 Voorlichter
 Man en vrouw leven er op los. Dit is een groot gevaar
 Mawazo tumeungana, tukaujua utata,

*Lakini ninaungana, na wzo lake mawazo,
 Shilingi tuigeuze na kwa upande wa pili.
 Wana ndoa sikilizeni, msizibe masikio, (Baruti)
 Twaishi kama wahun, hatuna mwelekeo,
 Mume na mke ndani, hatuishi kwa upendo,
 Sasa kama hivi ndivyo twaitafuta balaa
 Kasoro ndani ya nyumba, hatari yake ni kubwa, (Baruti)
 Tutaruhusu kuyumba, shetani kucheza kubwa,
 Wana ndoa mkiyumba, na watoto watakumbwa,
 Hali ikishamiri, umeruhusu Ukimwi
 Wenzangu mmepapasa, tatizo kuligundua, (Kitimoto)*
 Toehoorder
 Ik ben geraakt door jullie woorden
*Chanzo cha yote hasa, mimi nitawaambia,
 Hakika litawagusa, moyoni litawaingia,
 Kuranda bila ya kazi kwa sababisha balaa
 (Kwa mfano)
 Kimwana huyo anapita, kijiweni mmekaa, (kitimoto)
 Mbwata mbwata mbwata mbwata, nyote jicho mwatupia,
 Ni nini kitakachofuata, kama si kuzengea?
 Ungelikuwa kazini haya yangelitoka wapi?
 Janga hili niwambie, lataka tuzingatie,
 Wazazi wafikirie, na umma ufikirie,
 Kila mbinu tutmie, mgonjwa dawa ainywe,
 Marufuku itangazwe, vijana wasizagae
 (Mwisho ni hivi)
 Serikali twaiomba, iimarishe vikundi, (Kitimoto)*
 We vragen de overheid hulp
*Mara hadi kule pemba, vikaene vikundi,
 Vilime nyanya na pamba, kwa kilimo cha kifundi,
 Hili likishamiri, utapungua Ukimwi.
 Wajumbe ninawashukuru, swala kulifanikisha, (M/kiti)*
 Voorzitter bedankt
*Bila kufanya kukuru, jambo tumekamilisha,
 Sasa tubakie huru, wanai kuwafundisha,
 Ahsanteni waungwana, heri ninawatakia.*

Samenvatting: De voorlichters benadrukken het gevaar van aids niet alleen voor jonge mensen. Ze richten zich tot hen omdat ze de steunpilaren van de maatschappij zijn. Jonge meiden zouden te veel vrijheid krijgen en man en

vrouw gaan vreemd. Publiek is van mening dat het normaal is dat man en vrouw samen leven. Uiteindelijk erkennen ze gevaar van aids.

Ngonjera 4 Kwa Heshima

1. *Kwa heshima taadhima, twaja kwenu walimwengu (ushauri)*
 Voorlichters: We komen jullie advies geven over het grote verdriet 'aids'
Ushauri twawatetea, msije kuwa wachungu
Tumevamiwa jambazi amejawa na machungu
Jambazi huyu Ukimwi tishio ulimwengu
2. *Pande zote za dunia amesha kita mizizi (ushauri)*
 Aids gaat verwoestend te werk
Saini ameitia, Gaidi huyu nyambizi,
Huyu hana lelemama kila siku kwake kazi
Jamani tujiadhari Ukimwi utamaliza
3. *Ukimwi mnasema hivi chanzo chake nini, (upinzani)*
 Publiek: Aids wordt veroorzaakt door hekserij. Ik geloof het verhaal over aids niet
Tena umetoka wapi tafadhali nielezeni,
Hayo ni mawazo potofu mnayotwambieni,
Ninyi wauwa? Ndio wachawi mnaotuuweni
4. *Machoyeme mekundu ushauri umewakoleeni, (upinzani)*
Mkisha tudhoofisha Ukimwi mwasingizieni
Kwangu hizo ni adithi sawa naza redioni
Hayo msemayo siyaelewi labda twanze mengine
5. Voorlichter: Aids richt ons ten gronde
Ndugu yangu kitania sikiliza (ushauri)
Maisha twayachezea ngono kwa kuendekeza.
Ukimwi twajizolea, maisha twayakatiza,
Yatupasa kutulia Ukimwi utatuma,
Tusipochukua taadhari Ukimwi utatuma.
6. Voorlichter: Ieder begrijpt dat thee zoet is; het achterwege laten is moeilijk. Aids richt ons ten gronde
Chai ilikuwa tamu, kila mtu aelewa (ushauri)
Kwa sasa imetiwa sumu, tukionja tuta uwawa
Kuacha isiwe ngumu, mauti tusije patwa,
Jamani tujiadhari Ukimwi utatuma.
7. *Mnayosema nayasikia, lakini sitowakubalia, (upinzani)*
 Publiek: Ik ben het er niet mee eens. Mooie meiden brengen mij rust. Ik laat seks niet achterwege. Er is niets leuker dan seks.
Vimwana nitavisaka, kwenye getho vitatulia

Mtoto Englishi figer? Miguu yake ya bia

Eti mwasema tuviache ng'o mimi siachi

8. *Kimwana kama huyu (upinzani)*

Kifuani akitua, joto asimilia tisini,

Denda akinipiga, na busus kulitoeni,

Kabati akinifungulia, raha nyingine sioni,

Hacha uniwe, dogo dogo siachi.

9. Voorlichter: Mannen richten jullie ten gronde

Jambo nililogundua, wanaume mnatisha (ushauri)

Matako wakitikisa, uume mwasimamisha

Msululu mtajipanga, hodi hodi mkibisha,

Kweni wenye mitazama, la sivyo mtakwisha

10. Voorlichter: Jullie oude mannen: droom slechts

Nanyi wazee msije moto, wenye busara kuweni, (ushauri)

Mtakuja chomwa moto, vibinti mkivipendeni,

Mwasema eti vinajoto, tena eti viko makini,

Kama mnapenda joto, kwa nini msiote moto

11. Publiek: Meiden zijn vruchten waar we van willen genieten

Neno ninalowambieni, kila nafasi itaonja mauti (upinzani)

Tie usitie kaburi utaketi

Hebu niambieni wapi tuwapeleke mabinti

Hapa ni matunda yetu lazima tuyafaidi.

12. Voorlichter: aids is dodelijk

Ukimwi mnaousema ni ugonjwa sawa na homa (upinzani)

Hata usipokufa kwa ukimwi, hakika utakufa kwa homa

Mseme msiseme, vimwana vitanikoma

13. Publiek: God heeft gezegd: vermenigvuldig u

Neno ninalofahamu ni hili (upinzani),

Mungu alisema zaeni mwongezeke,

Tena ndio kisa kaumba mme na mke,

Leo mnasema mtutenge wanawake

Je, tutaongezekaje bila--- (onyesha katia)

14. Voorlichter: God heeft gezegd trouw te zijn

Ni sawa lakini---sikiliza basi (ushauri)

Mungu alisema mke na mme wawe waaminifu

Tena hakuumba mme na mke kwa uzinifu

Hoja mnayoitelea hakika ni mufu

Tafadhari naomba tuungane ili tumshinde nyambazi

15. Voorlichter: Onveilige seks richt jullie ten gronde en niet magie

Kukulu kakala kwenye mihogo, ngono mmefanya keki (ushauri)

Chomolea vichocholoni, kwenu mukiki mikiki

*Tena mwachoma pekupeku, salama bila jalini,
Ukimwi ukiwabana, mnasingizia mmelogwa.*

16. Alle mensen uit publiek. We erkennen het gevaar van seks

Hakika tumepotea njia tumeicha (upinzani waungani)

Tutakuja kujitia ushauri tukiacha

Tuungane pamoja ngono nzembe kuziacha

Waungwana tupokeeni, tulikuwa tumepotea

17. Allen: Als we niet voorzichtig zijn richt aids ons ten gronde

Hapa mwisho tumefika, ushauri tumewapeni, (mwisho)

Watakaodharau ushauri, ukimwi utawabaneni

Na watakaojifanya ng'angali, nyambizi atuwaweni,

Tusipojiadhari Ukimwi utamaliza.

Samenvatting: De voorlichter blijft het risico van onveilige seks en aids benadrukken. Het publiek-jonge mensen- geven aan dat magie de oorzaak van de ziekte is en niet seks. Seks en jonge meiden zijn om van te genieten en dit is van oudsher zo, benadrukken de jongeren. Uiteindelijk gaan de jongeren akkoord met het standpunt van de voorlichters dat onveilige seks gevaarlijk is

Appendix 6 *Rapu*, Rap-liederen

De dikgedrukte woorden in de teksten zijn straattaalwoorden.

Rap 1.

Kinga 'Protect'

Chorus:

1. *Ahaa. Wazee wa 18 washa moto*

Ahaa. Elder men of 18 light a fire

2. *Ahaa. Wazee wa 18 Piga **ngetwa** 2 x ahaa*

Ahaa. Elder men of 18 local medicines x2 ahaa.

3. *Sijui alikotoka huyu **DEMU***

I do not know where this female lover comes from,

4. *Sijui alikotoka **MENI**, mara ya kwanza kinga¹⁹⁶*

I do not know where these men come from, the first time I used protection,

5. *Mara ya pili kinga, mara ya tatu haa, ninamwamini*

The second time I used protection, the third time haa, I trusted her,

¹⁹⁶ The rappers show a condom.

6. *Huo ni ujinga kuendekeza mapenzi ya kishenzi*¹⁹⁷, *kishenzi*
It is ignorance to give in to idle sex.

Verse 1.

7. *Vijana wakimwona DEMU yuko kwa furani*,
Young men, if you see a certain female,
8. *Watazembwera zembwera utafikiri mbwa mwitu*
You follow her, like a wild dog,
9. *Au mithiri ya fisi waliojaa mstuni, utawaulumia*¹⁹⁸,
Or like hyenas who fill the forests, you can have mercy on them,
10. *Jinsi wanavyozunguka, "hawajui waufata aliye athirika"*
As they move around they do not know that the person that they
follow is infected x2
11. *Ebu cheki cheki x2. Je wajua ni mzima-zima*,
hey look, look" x2. How do you know she is healthy healthy,
12. *Je wajua amepima-pima x2 chorus*
How do you know she has been examined-examined

Verse 2.

13. *Ukimwi watumaliza jamani tujiadhari*.
AIDS will destroy us hey you people be cautious,
14. *Mzunguko wa Ukimwi tazama umekithiri*,
Spread of AIDS, look out, AIDS increases,
15. *Tutunze ndoa zetu, tuache ngono nzembe*,
Let us take care of our marriage, stop idle sex,
16. *Tutunze familia zetu tuzipe maadili mema*.
Let us take care of our family, let us behave according to good
morals
17. *Kila ninapolala mchizi naweweseka*,
Every time I sleep with a lover, I worry,
18. *Nikimwona bibi anavyo suka mkeka*,
If I see grandmother weaving a mat,
19. *Hari siyo shwari Ukimwi watumaliza x2*,
The situation is not calm, AIDS will kill you x2.
20. *Kati ya wathirika wewe unahesabika*,
You can count yourself among the infected persons.

¹⁹⁷ De schrijver M.G. Vassanji beschrijft in zijn boek 'The Gunny Sack' de herkomst van het woord 'mshenzi'. 'Even now a 'mshenzi' is a barbarian. In those days, when the costal folk regarded themselves as the epitome of civilisation and urbanity, a Mshenzi was anyone who was not from within walking distance of the coast' (1989:14).

¹⁹⁸ *Ulumia* is here *hurumia*.

21. *Kula vizuri, fanya mazoezi, utaishi kwa matumaini x2.*
Eat good food, do your exercises, you will live with hope x2.

Verse 3.

22. *Mpenzi nakupenda, naogopa hujapima*
My dear, I love you, I am afraid that you didn't take a test
23. *Wazee wa 18 wanakupa ushauri*
The elder men of 18 give you advice
24. *KIUKAKI¹⁹⁹ inakupa ushauri x2*
KIUKAKI gives you advice x2
25. *Raba²⁰⁰ atafanya nini sasaaaa.*
Raba what will he do now
26. *Kunguru atafanya nini sasa.*
Kunguru what will he do now
27. *Roga atafanya nini sasaa....*
Roga what will he do now
28. *Kama kuelimisha wamesha elimisha x2,*
to educate, you have already been educated
29. *"Twende tukapime tujue afya zetu" x2 chorus*
Let us go for a test, so that we know our health condition x2

Verse 4.

30. *Nanyi wazee wetu ebu acheni upuuzi,*
And you elderly, hey, stop that nonsense,
31. *Mkiviona vimwana vyapita mwashusha pumzi,*
If you see pretty young girls passing, you hold your breath,
32. *Hamjui ni watoto wenu mlio wazaa,*
You do not realize that they are your children, your procreation,
33. *Mwawataka mapenzi hamjui ni ushenzi,*
You want them as lovers, you do not realize that it is barbarity
34. *Majuzi nimeenda pwani kwa mzee Machunde*
Recently, I went to the beach to see Mister Machunde,
35. *Nikamkuta huko chemba anakuna makende,*
I meet him, segregated, he scratches his testicles,
36. *Nikauriza wafanya nini mzee Machunde,*
I ask him what are you doing Mister Machunde,
37. *Hakunijibu, Aona aibu x2*
"He does not answer me, he feels ashamed

¹⁹⁹ Name of the performance group.

²⁰⁰ Raba, Kunguru, Roga are the rappers's names.

38. *Kumbe ameathirikaaa... Mzee na kipara chake* x2
 “Hoh he has been infected, Mister with his baldness”
39. *Kula vizuri, fanya mazoezi, utaishi kwa matumaini* x2
 Eat good food, do your exercises, you will live with hope
40. *Si ulitaka chai chai iweje lalamika unaanguaa*
 If you like tea tea, how can it be that you complain that you will be burnt
41. *Kuwa mwangalifu msikivu, mwelevu Ukipenda sana ngono*
 Be careful, attentive, intelligent, if you like sex very much
42. *Itakuwaa si ulitaka **chiii** iii, iweje*
 let it be, if you like tea,
43. *lalamika unaanguaa- kuwa mwangalifu msikivu mwelevu*
 How can it be that you complain that you will be burnt — be careful, attentive, intelligent
44. *Ukipenda sana ngono itakuwaa* x2 “*Itakuwaa*” x3
 If you like sex very much, let it be

Rap 2.

Ukimwi unatisha ‘AIDS frightens’

Verse 1.

1. *Jescka nilikupendaa sina shaka ila wewe waelewa-lewa*²⁰¹
 Jescka I loved you without doubt no one except you understands this
2. *Kwa penzi nilikuenzi moyo wangu ulikuwa umelewa-lewa*
 I honoured you with love my heart was drunk-drunk
3. *Hospital tulienda kwa taadhima UKIMWI tukapima-pima*
 We went to hospital with dignity to test on AIDS-
4. *Majibu yakatokea wakakuta sisi sote ni wazima-zima*
 The results were that we both were healthy

Verse 2.

5. *Yote tuliyo ongeaa; Jescka uliyaona ni ushenzi-shenzi*
 All the things we talked about; Jescka you realized that it was barbarity
6. *Kuhusu kufunga ndoa; hayo yote uliona upuuzi-uzi*
 To get married; all these things you saw them as nonsense
7. *Ulizama Kisiwani; Ukaenda kuwa pikia wavuvi-vuvi*
 You submerged on an island, you went there to prepare food for fishermen

²⁰¹ De derde persoon meervoud wordt vaak gebruikt als de neutrale derde persoon ‘men’.

8. *Leo watoa machozi- wataka mimi nije rudia nawe nawe*

Today you are crying- you want me to come back to you

Chorus

9. *Iweje leo waja kwangu mimi turudiane*

How can it be, you came to me, to ask me to start our relationship again

10. *Iweje leo waja kwangu mimi*

How can it be today you came to me

11. *Gonjwa hili jama latishaa, pande zote limeshafikaa,*

This disease, friends, destroys us, it has arrived from everywhere,

12. *Jamani tujiadhari, ama sivyo sote litatimaliza x2*

Friends let us be cautious, or the disease will finish us all x2

Verse 3.

13. *Leo hii niko **fit**-ile fit kwa mistari niko fit-fit*

Today I am fit- I am fit to give advice, I am fit

14. *Maisha sasa ni **yes mademu** wote sasa **nimewashit**-shit*

Life is now: yes, I have left all lovers now

15. *Kwangu hakuna nafasi labda ukajalibu kwa Hamis-mis Hamis-mis*

I have no place for you, perhaps you try at Hamis-mis Hamis-mis

16. *Wangu ameshatuliza²⁰² ndani wala yeye kwangu hana wasiwasi*

I am calm inside, and I have no problem at home

Chorus.

Verse 4.

17. *Hivi leo tuna miaka siyo pungufu ya miaka kumi tano na tano*

Now today we are grown-up, we are no longer children of fifteen years old,

18. *Nimeshazaa mtoto MTAKA tena mke wangu ni mjamzito-zito*

I have already got a child MTAKA, moreover my wife is pregnant

19. *Leo hii waja kwangu kisa na mkasa nimeshakuwa **kizito-zito***

Today this is my situation, because I am in a relation

20. *Labda **umeditishwa** wataka nami uje unidatishe-tishe*

Perhaps you are already infected and you want me to infect me too

21. *Labda **umekanyaga miwaya** wataka nami nije niikanyage-nyage*

Perhaps you are infected with AIDS and you want me infect me too

Chorus

²⁰² -tuliza is used for *hakuna ngono ovyo*.

Verse 5.

22. *Fununu nimezipata-yakuwa wewe umeshaathirika-rika*

I have heard the rumours that you are already infected

23. *Ndiyo kisa wanilembu-lia ili nami nije athirika-rika*

Yes they wrote me the story that I would become infected too

24. *Nakuomba samahani-afadhari nije kufa kwa **mizuka-zuka***²⁰³

Excuse me, it is better that I die because of drugs

25. *Nasema **umechemsha-katu** kwangu zipu yangu haitofunguka*

I say it is impossible for me to start a relationship with you

Chorus

Verse 6.

26. *KIKWETE (RAIS) ametangaza kila mtu achunge*

KIKWETE (president) has announced that everybody has

27 *Maisha yake –yake- gonjwa ili ni hatari Lina-*

To take care of his life, the disease is a danger It

28. *weza likatimaliza sote-sote*

Can destroy us all-all

29. *Mfano ameutoa RAIS mzima ameenda akapima-pima*

The president has set an example in a healthy condition he has gone to have an examination

30. *Kwa nini mimi na wewe tusiende kwa hiari tukapima-pima*

Why do not we go voluntarily for a test,

Rap 3

Mapenzi Pipi ‘Love, Candy’

Chorus:

1. *Tusiendekeze Mapenzi kama pipi*

Let us not give in to our desires for love like candy

2. *Tusiendekeze Mapenzi kama **Beggej***

Let us not give in to our desires for love like candy

3. *Tusiendekeze Mapenzi kama Maji. Oho*

Let us not give in to our desires for love like water, oho,

4. *Ukimwi utatumaliza x2*

AIDS, will kill us x2

Verse 1

²⁰³ *mzuka* is elders gebruikt als ‘seduction’ here ‘seduction of drugs’.

5. *Kwa heshima na taadhimu naja mbele yenu kwa Saruti,*
With respect and dignity I come to you with a salute,
6. *Naja kuelezea jambo linalo husu mauti,*
I come to explain things concerning death,
7. *Baba mama kaka dada tumekumbwa hari ngumu,*
Father, mother, brother, sister we have been attacked by difficult
circumstances,
8. *Wilaya Bunda Serengeti Musoma hadi Mugumu,*
District Bunda, Serengeti, Musoma until Mugumu,
9. *Jambazi ametufika na siraha ya maangamizi,*
A robber has come to us with a weapon to destroy us.
10. *Ameshakita mizizi kama Osama huyu **nyambizi**,*
It has wiped out like Osama, that AIDS
11. *Siraha zake ni Hatari na mabomu nyukilia*
His weapon is danger and tear gas.
12. *Ametunga kila mahari walobaki wanalia,*
He has arranged that everywhere, where people are left behind, they
are crying.
13. *Kwake kazi kazi, hakuna **mitikasi na mikasi***
That is his work, he is not walking around without doing anything
but having sex

Verse 2

14. *Vijana, tuelewe sisi ndo nguzo ya taifa,*
Young men, let us realize that we are the pillars of the nation,
15. *Taifa bila vijana elewa siyo taifa,*
A nation without youth, realize this, is not a nation,
16. *Taifa latengemea sisi vijana kama ukuta,*
A nation depends on us young men like a wall,
17. *Tusipo kuwa makini sisi twaenda kujuta,*
If we are not attentive we will regret it,
18. *Ukimwi watuzingila mithiri ya kope na lenzi,*
AIDS will enclose us like an eyelid closes lenses
19. *Maisha kwetu vijana yamekuwa kama ya wezi,*
Lives of our young men have been stolen
20. *Kilichobaki mimi na wewe tuchukue taadhari*
What you and I have to do is to take responsibility.
21. *Mambo yawe shwari oho, tusije kumbwa na dhari,*
Things are clear, oho, let us not be attacked by chaos.

Verse 3.

22. *Mapenzi ni hatari oho, ni mchezo mzuri unaitaji taadhari,*
Love is dangerous, oho, it is a nice play, you have to be cautious.
23. *Taadhari tumia kondomu usije kumba na dhari,*
Be cautious; use a condom, so that you will not be destroyed by chaos
24. *Ukimwi wanyemelea, utafikiri simba na nygmela,*
AIDS creeps upon, you think it is a lion and a deer,
25. *Tusipo kuwa makini Bukoba kwetu ina Afueni,*
If we are not careful, we will have Bukoba here and even worse
26. ***Nyambizi** ajibadili utafikiri yeye ni kinyonga*
AIDS changes shape, you think it is a chameleon,
27. *Vita yake ni ya siri watu endelea kunyonga,*
Its war is a secret, it will strangle people,
28. *Nauliza swali nyote mlio hapa mnijibu,*
I ask a question, all you who are here, answer me,
29. *Gaidi Osama Adolf Hitira na Atarias Liby,*
Terrorist Osama, Adolf Hitler and Ataries Liby
30. *Na wote walio katika mtandao wa kigaidi,*
And all who behave like terrorists.
31. *Pamoja na Gaidi huyu **nyambizi** oho,*
Together with that terrorist AIDS oho,
32. *Ni nani anaweza kuangamiza kuliko wote x2*
Who is the one, who can destroy more than anyone else x2
33. *Oho, **nyambizi**, oho umepata, a,a,a,a.*
Oho, AIDS, oho you will get it a, a, a, a.

Verse 4

34. *Kwa wale wana ndoa tunzeni ahadi zenu,*
Those who are married keep your promise,
35. *Msije **palangana** mkafikiri Dunia ni yenu*
If you are not quiet and you think the world is²⁰⁴ yours.
36. *Upuuzi mlo nao kuendelea mapenzi kama pipi,*
It is your absurdity to give in to your desires for love like candy,
37. *Umepitua na wakati utakuja kuwa we maiti,*
After a while you will be dead.
38. *Mamilioni mabilioni watu wamesha kuwa maiti,*
Millions and billions people have already died.

²⁰⁴ Bukoba in Kagera district werden de eerste AIDS patiënten herkend en waren de cijfers van AIDS prevalentie (=aantal mensen dat ziek is) en incidentie (=aantal mensen dat ziek wordt) hoog.

39. *Mapenzi mwaendekeza tena yale yasiyo salama,*
They give in to desires for love, besides unsave sex
40. *Mkimaliza **ku sexy** mwasema eti sisi ni salama,*
If you stop sex you can say: well we are healthy
41. *Vifua mwaweka mbele, mwasema eti salama. Oho x4.*
You can congratulate yourself, you can tell: well I am healthy

Verse 5

42. *Kila mtu anakiri chai kama chai tamu,*
Everybody thinks that tea is sweet tea.
43. *Lakini tuogope hivi sasa ina sumu,*
But let us be afraid that now there is poison in it,
44. *Tusipende si-**kulambalamba** si tutaibugia sumu*
Let us not thrive after oral sex we will gulp down poison.
45. *Kama huamini nenda ukanuulize Ferouz²⁰⁵*
If you don't believe it, go and ask Ferouz
46. *Aliendekeza mapenzi,*
He gave in to his desires for love
47. *Vimwana akavienzi*
He honoured pretty young girls
48. *Hatima yake amekumbwa na **nyambizi** huyu Ferouz*
At the end Ferouz is attacked by that AIDS
49. ***Amekanyaga miwaya oho,***
He has been infected with AIDS
50. ***Amenaswa na umeme oho,***
He has been infected with AIDS
51. ***Magemu ya misizi oho,oho,oho, oho.***
Jest of death oho, oho, oho, oho.

Rap 4

Sikitiko la damu 'Sadness of blood'

Chorus

1. *Ni sikitiko la damu, Tujiadharini tutakwisha*
It is sadness of blood, let us be cautious, we will be destroyed
2. *Gonjwa hili ni hatari, Tujiadharini tutakwisha*
The disease is danger, let us be cautious, we will be destroyed.

²⁰⁵ Ferouz is a famous singer with his song *Starehe* about AIDS.

3. *Limeua watu wengi duniani, Tujiadharani tutakwisha*
It has killed many people in the world, let us be cautious, we will be destroyed.
4. *Matajiri maskini wanafyekwa, Tujiadharini tutakwisha x2*
Rich and poor people are swept away, let us be cautious, we will be destroyed.

Verse 1:

5. *Baba yangu amekufa Mama yangu amekufa kwa sababu ya UKIMWI*
Father has died, mother has died because of AIDS.
6. *Kaka yangu amekufa Dada yangu amekufa kwa sababu*
Brother died, sister died because of AIDS.
7. *Nimebaki hapa duniani pamoja na wadogo zangu; twateseka*
I am left behind in the world, together with my small brothers and sisters, we suffer.
8. *Shida kweli haina adabu ndugu zangu tujiadharini tutakwisha-a*
Problems, really, don't have manners, my friends, let us be cautious, we will be destroyed.
9. *Bila kufikiri nilijua Baba mama kaka dada wote wamerogwa*
Without thinking about, I realized that father, mother, brother, sister, they were all bewitched.
10. *Nami nikaanza kupiga Mikasi nikafanya ngono kuipalilia*
And I started to have sex, I had destroying sex.
11. *Hapa nilipo nimekanya miwaya nimenaswa umeme Ninalia*
Now I have AIDS, I have AIDS, I am crying.
12. *Mganga wa kienyeji Mangwengwe amenifanyizia ninajutia*
The local healer Mangwengwe has make me feel repent.

Verse 2

13. *Ndugu zangu zote wamenitenga sijui nani anipe msaada*
All my relatives have isolated me, I don't know who could help me,
14. *Rafiki nao wamenitenga sijui nani anipe msaada*
And all friends have isolated me, I don't know who could help me,
15. *Maisha yangu yamekuwa ya wasi wasi nani anipe msaada*
My life is troublesome, who can help me,
16. *Mungu baba niko chini ya miguu yako ninakuomba msamahe a*
Father God, I kneel for you, I beg you pardon.
17. *Hapa tulipo tumekuwa watoto wa mitaani tunakula makombo*
Now, we have become street children, we are eating scraps,

18. *Chakula hadi tufukazana kwenye jalala utafikiri ni mgambo*
Scraps of food until we chase ourselves away from the rubbish heap,
you would think it is a fight
19. *Kipindi baba yupo mama yupo tulikuwa tunakula si akushiba*
When father and mother were alive, we had enough food,
20. *Shangazi ametufukuza nyumbani kwetu ili amiliki mali zetu-u*
Aunt has sent us away from our house, so that she can govern about
our property.

Verse 3

21. *Ulafti wenu wa chini ndugu zangu tujiadharini tutakwisha*
Your gluttony of your lower abdomen, my friends, let us be
cautious, we will be destroyed.
22. **Chomolea** *mitaani ndugu zangu tujiadharini tutakwisha*
Quick sex on the street, my friends, let us be cautious, we will be
destroyed.
23. *Ngono nzembe tuacheni ndugu zangu tyjiadharini tutakwisha*
Let us stop idle sex, my friends, let us be cautious, we will be
destroyed.
24. *Tutakufa kama nzi ndugu zangu tujiadharini tutakwisha.*
We will die like locusts, my friends, let us be careful, we will be
destroyed.
25. *Mapenzi fanya hadi ubiruke lakini ujue UKIMWI unaua*
Make love until you are exhausted, but realize that AIDS kills you,
26. *Ngono nzembe endekeza sana lakini ujue UKIMWI unaua*
Give in to your desires for idle sex, very much, but realize AIDS
kills you.
27. **Chomolea** *choma sana kaka lakini ujue UKIMWI unaua*
Have quick paid sex very much, brother, but realize AIDS kills you
28. **Chomolea** *choma sana dada lakini ujue UKIMWI unaua*
Have quick paid sex, sister but realize AIDS kills you.
29. *Jamani tumgeukeni Mungu atuepusheni na balaa-a x2*
Friends, let us turn to God so that he protects us from disaster x2

Rap 5.

Dunia taabani 'The world in a crisis'

Chorus

1. *Dunia iko tabani-Nyambizi ameshamiri*
The world is in a crisis- AIDS is widespread
2. *Ndugu zangu tujiadhari La sivyo sisi tutakuja*
My friends, let us be cautious otherwise we will be

3. *Kumbwa na gharika* x2
 attacked by a flood x2
 4. *Dunia imelewa na wakaao wamelewa,*
 The world understands and its citizens understand,
 5. *Imepigwa upofu hakika tunaelewa,*
 The world is beaten by blindness, certainly we understand,
 6. *Vijana kwa ngono tumeshindwa kujizuiia*
 Young men in the field of sex we have failed to protect ourselves,
 7. ***Tumemasi** Mungu kwa mambo ya kidunia*
 We denied God for things of worldly pleasures
 8. *Maisha yamekuwa ni machungu kwa mamia,*
 Life became very very bitter
 9. *Ulaya Amerika Afrika tunalia,*
 Europe, America, Africa, we are crying.
 10. *Tusipojizua tutakuja kujutia,*
 If we don't protect ourselves, we will feel sorry about that.
 11. *Ya, kama mpenzi ebu chagua alotulia,*
 Ya, as a lover choose somebody who is calm
 12. *Muishi kama bibi bwana mpate familia,*
 Live, like husband and wife, so that you will have a family.
 13. *Kitu nimegundua **Unga Kuber** mwabugia,*
 I discovered something, you gulped down cocaine
 14. *Ndizo zinawafanya ngono hizo kukalia*
 Those who will practise sex, they will cry,
 15. *Utakuja kujutia we **ukiikanyaya miwaya***
 You will feel sorry, if you will get AIDS
 16. *Husije **wayawaya** ya- ni ulimbo huo (chorus)*
 Don't worry ya - this is glue
- Verse 2.
17. *Hama, kweli ni gharika, inatisha,*
 Move away, really it is a flood that frightens,
 18. *Magonjwa duniani yamejaa ya kutisha*
 The huge amount of sick people in the world frightens,
 19. *Jamani inatisha magonjwa yanatutisha,*
 Here you people, it frightens, sick people frighten us,
 20. *Hususani huyu **nyambizi** kweli inatisha,*
 Especially, this AIDS really frightens,
 21. *Amewaua watu viongozi wanakwisha,*
 It has killed people, it destroys leaders,
 22. *Na bado anaendelea sisi kutufisha,*
 And it still continues to kill us

23. *Huzuni na ajali mikasa yenye kutisha*
Sadness and accidents with foul-ups, frighten
24. *Misiba inazidi hivi lini itakwisha,*
Bereavements increase, when will it stop
25. *Lini litatutenga mbali Mungu kuepusha,*
When will it remove us far away, separate us from God,
26. *Yuko makini hilo linakata maini*
Be cautious, this disease hurts
27. *Tusipo jiadharia hakika sisi tutakwisha.*
If we are not cautious, the disease will finish us without doubt.
- Verse 3.
28. *Ni kweli ni patamu, lakini pana sumu,*
Really, it is sweet, but it contains poison,
29. *Maisha ni matamu yaitaji ufahamu,*
Life is sweet, it needs understanding
30. *Ukiendekeza ngono, husije jilahumu,*
If you give in to your desires for sex, you must not complain
31. *Utakumbwa gharika utafungwa na lijamu,*
The flood will sweep you away, it will restrain you,
32. *Una akiri zako wala si mwenda wazimu,*
Use your brains, don't be a lunatic
33. ***Nyambizi** ukikumbwa jua waenda kuzimu,*
If AIDS will sweep you away, know that you will go to the
afterworld,
34. *Wewe kijana mtanasharti ebu jiheshimu,*
You, young man you have to respect yourself,
35. *Ngono siyo, lazima kwako wewe mwanadamu,*
Sex no, it is necessary for you human beings,
36. *Wala haina sifa kwetu sisi wanadamu,*
And for those of us, who don't have a reputation,
37. *Ni jambo la maafa hapana lililo tamu,*
It is a disaster, without anything sweet
38. *Nashangaa, wengi wafanya ngono kama chai na limamu (na limamu)*
I am astonished, many have sex like tea and cake
- Verse 4.
39. *Wazee wa 18 **BIG UP**,*
Wazee wa 18 support
40. ***KIUKAKI BIG UP***
KIUKAKI support,

41. *Mama Maria*²⁰⁶ *BIG UP*
Mama Maria supports,
42. *CRS*²⁰⁷ *BIG UP*
CRS supports
43. *Mambo yetu ni makubwa hakika yanafundisha,*
Our things are important, without doubt, these things are instructive
44. *Na bado tutaendelea sisi kung'alisha,*
And we will still continue to glitter
45. *Lakini kusudi letu Mwenyezi kamilisha,*
But our aim is, Almighty, to finalize,
46. *Tunakuomba Mungu uzidi kutuimalisha,*
We ask you, God, continue that we can finish
47. *Mashaka waliyo nayo ni zaidi ya kutosha*
We have enough difficult circumstances
48. *Na dhambi zimewanata hawawezi kuziosha,*
And sins we cannot wash away
49. *E-Mungu kamilishe*
God, please finish it
50. *Nyambizi anatisha*
AIDS frightens
51. *Twakuomba kuepusha –kuepusha*
We ask you to stop it-stop it.
52. *Mziki mnene CD 750 BIG VP Wazee wa 18*
Music CD 750 BIG UP VP wazee wa 18
53. *Mambo yetu zilo moja, mbili, tatu, tisa,*
Our things are one, two, three, nine
54. *Tunagonga tisa tisa tunapenda kumi na nane*²⁰⁸
We beat on nine nine we like eighteen
55. *Kumi na nane (Chorus)*
Eighteen

Rap 6

Nashangaa

Chorus

²⁰⁶ *Mama Maria* refers to me who was present at the performance.

²⁰⁷ Name of NGO active for HIV/AIDS: Christian Releaf Services

²⁰⁸ Meaning 'to greet each other by banging fists to show solidarity.' They make a joke: Two fists should be two times five, equaling ten, but they make twice nine, so that the outcome is eighteen, the name of the group that works together.

1. *UKIMWI watu maliza jamani tunashangaa,*
AIDS kills people, friends, we are surprised,
2. *Ngono zisizo salama kwetu zinazagaa,*
Unsafe sex to us is widespread
3. *Vichochoroni ukipita utashangaa,*
If you pass the footpaths, you will be surprised,
4. *Hao hao wanaendelea kuvaa shangaa x2*
Those people, the way they go on to dress, you will be surprised x2

Verse 1.

5. *Shangaa shangaa utashangaa mpaka lini nashangaa x2,*
Surprise, surprise, you will be surprised, until when, I surprise, x2,
6. *Pande zote za dunia UKIMWI unazagaa,*
All over the world AIDS is widespread,
7. *Mjini hata vijini, utashangaa,*
In cities and in villages, you will be surprised,
8. *Vijana wa kike na wakiume wazagaa,*
There are many young men and young women,
9. *Ngono wafanya zisizo salama nashangaa,*
They have unsafe sex, I am surprised,
10. *Wakike nguo wanazovaa, utashangaa,*
Clothes, that the girls wear, you will be surprised,
11. *Mipasuo matakoni na vimini wanavaa,*
They wear splits on their buttocks and short skirts,
12. *Na bado wanaendelea kuvaa shangaa utashangaa*
They go on to wear these clothes, you will be surprised,
13. *Mitindo wanayo iga ya Ulaya nashangaa,*
They imitate the manners of Europe, I am surprised,
14. *Lakini ni kwa nini we kwani we siyo kichaa,*
But why, because you are not crazy
15. *Ni kipi utafutacho we kama siyo UKIMWI nashangaa,*
What you are looking for, you, is that not AIDS, I am surprised,
16. *Utu umewatoka mmekuwa **makachaa** nashangaa makachaa,*
human nature, you are crazy, I am surprised, crazy
17. *Wewe!!*
You!!

Verse 2

18. *Madaktari mabigwa UKIMWI unawaua,*
Medical doctors, experts, AIDS kills them,
19. *Walimu maprofesa UKIMWI unawaua,*
Teachers, professors, AIDS kills them,

20. *Wanafunzi madreva maskari wauwawa,*
Students, drivers, guards, they are killed,
 21. *Matajiri maskini nyambizi anawaua,*
Rich people, poor people, AIDS kills them
 22. *Mapenzi mmeyafanya kama nyama ya **kiti moto***
You had sex like pigs,
 23. *Vijana tuwe makini tutakuja **chomwa moto,***
Young men, let us be careful, you will get AIDS
 24. *Wazee nanyi hacheni vibinti msije moto,*
And you old men, stop with young girls, don't desire them,
 25. *Mwasema viko makini eti vinawapa joto,*
You say that you are careful, but they excite you,
 26. *Kama mnataka joto kwa nini msiote moto,*
If you like to be excited, why don't you dream
 27. *Hacheni upuuzi hao ni wenu watoto,*
Stop the absurdity, they are your children
 28. *Mtakuja kukumbuka mtakuja koswa ndoto*
When one mourn about you, you will not have dreams anymore.
 29. *Wewe!!*
You!!
- Verse 3
30. *Ni mimi R.G. ninaamini Kungura anaamini,*
I, R.G. I believe, Kungura believes
 31. *Raba anaami na Berth anaamini,*
Raba believes and Berth believes,
 32. *Watu watekeketea kwa kushindwa kuamini,*
People will be perished, because they don't believe,
 33. ***Pekupeku** wapekua miba imejaa chini*
that when they go barefoot, needles penetrate the foot
 34. *Miba ikiwachoma mnashindwa kubaini,*
when the needles burn, you can not distinguish,
 35. *Mambo yenu ya kihuni yamejaa duniani*
Your vulgar things are all over the world,
 36. *Nyambizi naye hatari ni pigo lake shetani*
AIDS and its danger are a blow of the devil,
 37. *Hacheni huo uhuni, vimwana, viheshimuni*
Stop this vulgarity, respect your pretty young girls
 38. *Mtazikwa kabulini-kabulini*
You will be buried in a grave, grave,
 39. *Wewe!!*
You

Verse 4

40. *Ni sisi KIUKAKI tunapenda gumu gumu,*
We KIUKAKI like hard, difficult words
41. *Hatupendi tamu tamu,*
We don't like sweet, sweet words,
42. *Kwani tumebaini tamu tamu ina sumu,*
Because we realize that sweetness contains poison
43. *Tunapenda ugumu gumu hadi tufike Mugumu*
We like hard words until we arrive in Mugumu
44. ***Mchonge, msichonge*** *hadi tufike kwenye Gemu*
Say or say it not, until we reach the match
45. *Tuipata Albamu,*
we will get an Album
46. *Wazee, ninyi, vijana ninyi,*
You old men, you young men,
47. *Hacheni kuchomekea kisa mmeona **mademu***
Stop to tart up when you see lovers
48. ***Mademu*** *hao hacheni vimwana hivyo hacheni,*
Leave these lovers, stop with these pretty young girls,
49. *Mtakuja mwaga damu mwaga damu,*
You will pour out blood, pour out blood
50. *Wewe!!*
You!!

Verse 4

51. *Ndiyo!! Msinichekeshe waheshimiwa,*
Yes!! Don't laugh at me, honourable people,
52. *Mkiwaona mademu mnaanza kuchomekea chomekea*
When you see lovers you start to tart up
53. *Mala mnatoa toa mifukoni pochi kubwa!!*
Every time you throw into the pocket a large purse,
54. *Kumbe hamna pesa mmejaza karatasi za sigaa*
Hoh, there is no money, you filled it with fake papers
55. *He!! Inatisha*
He!! It terrorizes

Rap 7

Naogopa 'I am Afraid'

Chorus

1. ***Demu*** *huyu nampenda jinsi alivyo*
This beautiful girl, I love her, the way she is,

2. Tena **cheki tras trasform**a jinsi ilivyo
And look, her buttocks, how they are,
3. Ohoo Naogopa labda amesilika oho
Ohoo, I am afraid she has been infected, oh

Verse 1.

Raba

4. Ohoo, Samahani mpenzi, sijui unaitwa nani?
Ohoo, Sorry my dear, I don't know your name?
5. Mimi naitwa Jen,
My name is Jen,
6. Jeni nakupenda sana jinsi ulivyo,
Jeni I love you very much the way you are,
7. Sura yako ya upole imetulia,
Your face, your lovely face, makes me tongue-tied,
8. Nywele zako ni za singa zimetulia,
Your straight hair makes me tongue-tie
9. **Miguu** yako ni ya **BIA** imetulia,
Your legs. Like bottles of beer, make me tongue-tied,
10. Oho, Macho yako ya Groli unalembua,
Oho, you ogle with your eyes like marbles
11. Kiuno kama **trasfoma** kimetulia
Your waist like buttocks, makes me tongue-tied
12. Oho, lakini naogopa tafadhari
Oho, but, I am afraid, please let us go
13. Twende tukapime
For testing

Verse 2.

Jen

14. Kaka, samahani, mimi hapa nilipo mzima,
Brother, sorry, I am healthy,
15. Kwani ni jana tu, nimeenda kupima,
Because, just yesterday I went for testing,
16. Vipimo vikaonyesha kuwa mimi ni mzima,
I can show you the medical certificates that I am healthy,
17. Tafadhari ondoa wasi wasi mimi ni mzima,
Please, don't worry, I am healthy.

Raba

18. Ohoo Jen kama umepima ninashukuru,
Ohoo Jen, if you have been tested, I am grateful,

19. *Tena kama wewe ni mzima ninashukuru,*
Besides, if you are healthy, I am grateful,
20. *Lakini mimi hapa nilipo sijamini,*
But I don't trust myself,
21. *Nilofanya nao mapenzi wengi wahuni,*
I had affairs with many prostitutes
22. *Wasiopenda kuona pesa adharani,*
Who don't like to see money publicly
23. *Oho, walinilembulia macho kiulaini,*
O they made eyes at me, sweet ogling eyes,
24. *Nami nikasukumwa na roho ya shetani,*
And I am possessed by the soul of the devil,
25. *Ohoo, moyo unadunda, moyo unadunda*
Oho, my heart bounces, my heart bounces.
26. *Kundu kundu, oho, kwenda kupime,*
Kundu, kundu oho, let us go for examination
27. *Kuonana na daktari x2*
Let us visit a medical doctor x2

Verse 3.

Jen:

28. *Mhuu...Nakuomba usiogope*
Mhuu... I ask you don't be afraid
29. *Piga moyo konde kwa daktari tukapime*
Take courage to go for medical examination,
30. *Kwani ni vema kujua afya yako kama u-*
Because it is good to know your condition,
31. *Mzima au umeathirika. Kwa nini sasa ume*
if you are healthy or infected.
32. *Shindwa kujiamini? Au ulikesha na malaya kila siku?*
You don't trust yourself? Or did you visit a prostitute every day?

RG.

33. *Jen sikiliza Raba ni rafiki yangu,*
Jen, listen Raba is my friend,
34. *Aliyofanya mengi tena ya kumwasi Mungu,*
He did many things and he gave God cause for concern,
35. *Hakutaka kuona **mashori** wamevaa vimini,*
He liked to see girls who wear short skirts,
36. ***Aliakiki** mpaka kabati alifungue he!!*
Until he could open the cupboard he!

Raba

37. *Ohoo, Niliyofanya mengine sana tena makubwa,*
Ohoo, I did many important things,
38. *Na zaidi yaunda history ya kutisha,*
And I started a horrible history,
39. *Sikujali demu msafi au mchafu,*
I didn't care if a lover was safe or not,
40. *Nilijione fahari tena maarufuu,*
So that I had feelings of glory and reputation,
41. *Ndiyo kisa moyo unauma, ohoo*
Yes that is why my heart hurts, aha

Verse 4.

Raba

42. *Daktari tumefika kwako kupima,*
Doctor, we have come here for testing,
43. *Ili tujue kama sisi sote wazima,*
So that we know if we are healthy,
44. *Tunataka tuishi wawili,*
We want to live together, we two,
45. *Twishi wawili kama bibi bwana ndani*
To live together like wife and husband

Doctor Paschal

46. *Oho, Kumbe mmekuja kupima,*
Oho, well, you came for testing,
47. *Ni mahamuzi mazuri tena ni jambo jema,*
These are good decisions and this is a good thing,
48. *Lakini mbona wewe RABA unaonekana una*
But why RABA do you make the impression that
49. *Wasi wasi!! Umelazimishwa au umekuja kwa hiari* ²⁰⁹
You are concerned !! Are you compelled to come or do you come voluntarily?

Raba

50. *Doctor doctor samahani*
Doctor, doctor, sorry,
51. *Tunaomba tunaomba utupime*
We ask you, we ask you to test us.

Verse 5.

Doctor

²⁰⁹ Health workers ask the patients this when they come for testing.

52. *Basi naomba uanza wewe Jen,*
Enough, I ask to start with you Jen,
53. *Alafu kisha ufatie Rg, Kg, kisha ufatie Master Raba.*
Followed by RG, KG, Master Raba,
Raba
54. *Moyo unadunda, moyo unadunda kundu kundu oho*
My heart bounces, my heart bounces kundu kundu, oho,
55. *Kwenda kupima kuonana na doctor x2*
To go to the doctor for examination x2
Doctor
56. *Nashukuru kwa mahamuzi yenu ya busara*
Thanks for your wise decisions
57. *Kuja kupima kwa hiari bila mikwara,*
For coming voluntarily for examination without being forced
58. *Sasa naomba niwapatie mijibu yenu.*
Now I would like to give you the results,
59. *Nikianzia na wewe Jen, afya yako ni safi*
If I start with you Jen, you are healthy
60. *Haina VVU, hongera sana*
No HIV, congratulations
62. *RG Afya yako ni safi hongera sana,*
RG you are healthy, congratulations
63. *KG Afya yako ni safi hongera sana*
KG you are healthy, congratulation,
64. *Na wewe master Raba, afya yako ni chafu,*
And you Master Raba, you are not healthy,
65. *Kwa sababu ina mahambukizi ya UKIMWI,*
Because you are infected with AIDS,
66. *Kwa hiyo nakuomba uishi kwa matumaini*
Therefore I ask you to live with hope,
67. *Kula vizuri fanya mazoezi, pumzishe mwili*
Eat good food, do your excercises, give your body rest.
68. *Utaishi kwa matumaini Aaaaaa*
Live with hope Aaaaaa

Verse 6.

RG

69. *Raba usilie, piga moyo konde,*
Raba don't cry, take courage,

70. *Maji yakisha mwagika hakika hayazoleki,*²¹⁰

When water is poured out, it can't be gathered

71. *Kuwa mwangalifu katika maisha yako usiendekeze*

Be careful in your life, don't give again

72. *Mapenzi tena kama Keki,*

in to love like cake

73. *Kwani hakika hiyo ni ngoma wala si homa*

Because it is for sure that this is AIDS and not fever

Raba

74. *Ihoo, ni machungu, ni machungu ni machungu*

Ohoo, it is bitter, it is bitter, it is bitter,

75. *Kwani mimi kwani mimi ni mathirika*

Why me, Why me, Why me, I am infected

76. *Tazama ndugu sasa wanavyo ninyanyapaa,*

Look my friends now they recoil in disgust for me,

77. *Kisa mkasa UKIMWI sasa nimeutwaa,*

Because AIDS has captured me,

78. *Simepakwenda Mungu wangu unisamehe,*

I haven't turned to my God, forgive me,

79. *Nimekutenda dhambi ewe Munguwangu*

I have committed sins, my God.

Doctor

80. *Ndugu zangu sisi sote tukapime, ili tujue kama*

My friends, let us all go for testing, so that

81. *Sisi sote ni wazima kwani hauwezi kumta-*

We all know if we are healthy, because it is not possible

82. *Mbua mtu mwenye virus mpaka akapime*

to recognize an infected person until he is tested

Chorus

79. *Ohoo Moyo unadunda*

Ohooo, my heart bounces

80. *Moyo unadunda*

Heart bounces

81. *Kudu kudo oho, kwenda kupime*

Kudu, kudu, go for examination,

82. *Kuonane na daktari*

Let us visit a doctor

²¹⁰ The proverb is *ikiwa maji yamemwagika ni vigumu kuyazoa* 'als water uitgegoten wordt, kun je het niet meer verzamelen'.

83. *Demu huyu nampenda jinsi alivyo*
This beautiful girl, I like the way she is.
84. *Tena **cheke cheke trasifoma** jinsi ulivyo*
And look look at the buttocks, how they are
85. *Ohoo, ohoo naogopa labda ameathirika x2*
Ohoo, oho, I am afraid, perhaps she is infected x2

Rap 8

Wavuvi na pesa (mbongo) ‘Fishermen and money’

Chorus:

1. *Mzisake **mbongo** siyo mzisage mbongo,*
Pursue money, don’t wast money
2. *Wavuvi kumbukeni nyumbani familia.*
Fishermen think of your family at home
3. *Mmekuwa **mapromota** kuzisaga mbongo,*
You have encouraged to waste money
4. *Wavuvi kumbukeni nyumbani familia,*
Fishermen think of your family,
5. *Mnasaga kwenye pombe mnasaga kwa **mademu**,*
You waste your money on alcohol and girls
6. *Ndugu zangu mtakuja angamia x2*
My friends, you will be destroyed x2

Verse 1.

7. *Ukimwi hauna dawa chanjo haipatikani,*
There are no remedies and vaccinations for AIDS
8. *Wewe ukishakumbwa kuishi u-mashakani,*
If you are already attacked, you will live in poverty
9. ***Ngoma** hii ngoma nzito hakika haina mchezo,*
Aids, this Aids is heavy without doubt it is no jest
10. ***Nyambizi** anakavaa kwa kuwa ni baraa,*
AIDS is disgusting because it is a calamity
11. *Naeleza si utani, kwako na kwa furani,*
I explain it is no joke, you and other people,
12. *Ngono mmefanya keki pombe mmefanya pipi,*
Sex, you have used it like cake, alcohol and candy,
13. *Watoto mmesahau nyumbani watahabika,*
Children at home you have forgotten will be destroyed
14. *Wamepigwa na **msoto** mdomo imepauka,*
They live in poverty, their mouths are dry
15. *Pesa mnazopata, mwamaliza baa,*
Money you receive, you spend it at the bar,

16. **Changu** nao kwa pembeni wapiga **shashaa**
With prostitutes on the corner you have quick sex
17. **Mala mapaja wafunue, mala macho walembue,**
Sometimes they uncover their thighs, another time they stare at you
with big eyes
18. **Hapo ndipo ujanja utakwisha, na akiri ya maisha,**
Just then cleverness and common sense stop
19. **Ukishapiga mbili tatu, changu nae mbili tatu,**
If you have already been twice, three times with the prostitute
20. **He, utasikia anasema, (naitaji kitambaa Indi Indi) mpenzi**
He, you can hear her words: "I need Indian clothes, my lover,"
21. **Mala ukizubaa, (naitaji uninunulie simu mpenzi)**
When you are speechless, "buy a mobile for me, my lover"
22. **Ndipo utaposema mnasaka noti ili nisisage noti,**
Then you will say: you hunt for my money so that I squander my
money
23. **Watoto watafute vyakwao-ohoo- vyakwao**
The children will look for their food-ohoo- their food

Verse2

24. **Sisemi kwa ujeuri ila nataka eleza,**
I don't talk with arrogance but I want to explain,
25. **Mkae mtafakari haya ninayoeleza,**
Think about the things I explain,
26. **Gonjwa hili ni hatari hata kule Uingereza,**
This disease is a danger, even there in England,
27. **Limeua matajiri maskini wanafyekwa,**
It has killed rich people and poor people are swept away.
28. **Huku kwetu Tanzania gonjwa ililashamiri,**
Here in our country Tanzania the disease is wide-spread,
29. **Si mijini vijini hata huko visiwani,**
Not only in cities, villages even there on the islands,
30. **Nashanga kwenye dunia ya tatu watu bado wanaendelea**
I am amazed that in the Third World Countries people still go on,
31. **Kusifia ngono,**
to praise sex
32. **Kama ngono chakula, twambie uliwaje,**
As if sex were food, we tell you how you will be eaten,
33. **Uliwa kwa kutafunwa au kwa kumung'unywa,**
You will be eaten by being chewed or being sucked,
34. **Ngono si kitu cha sifa, he, ni sawa na kifafa,**
Sex is not something to praise, it is like epilepsy,
35. **Nashangaa mabrother men bado wanaendelea**
I am surprised brothers that men still go on

36. *Kusifu **mademu** na kuwaita vifaa,*
To praise prostitutes and to see them as equipment
37. *Hawatambui ya kwamba UKIMWI wameutwaa,*
They don't realize that AIDS has captured them
38. *Na tena umewajaa,*
And also has taken possession of them
39. *Jamani tumwombe Mungu atuepushe baraa-oho-baraa*
Friends, let us ask God to protect us from calamity-oho- calamity

Verse 3

40. *Ushauri twatoeni kondomu zitumieni,*
We advice you to use condoms,
41. *Hacheni na ujeuri Umalaya kufanyeni,*
Stop the insolence to visit prostitutes
42. *UKIMWI **mtauvaa**, kondomu mkipuuzi,*
You will get AIDS if you disregard condoms,
43. *Jambo la muhimu sana twendeni tukapime,*
Very important let's get tested
44. *D.D.H. wanapima, Kisorya wanapima,*
You can get tested in D.D.H. and Kisorya,
45. *Huyamu wanapima na Angaza wanapima,*
In Huyama and Angaza,
46. *Kwa wale watu kwisha athirika*
And for those, who have already been infected,
47. *Twendeni tukajiunge maisha tuyalefushe*
Let us join together and live our live

Rap 9

ZigiZaga 'Zigzag'

Chorus:

1. *Zigi **zigi zigizaga** x2*
Zigi zigi zigizaga
2. *Mapenzi mwafanya keki*
Love you use it like cake
3. *Wanafunzi zigizaga x2*
Students zigizaga x2

Verse 1.

4. ***Masela** Me, Ke²¹¹, inua mikono juu,*
Friends men, women, lift your hands,

²¹¹ *me* for *wanaume* 'men' and *ke* for *wanawake* 'women'.

5. *Inua mikono juu mninuke mpaka juu,*
Lift your hands, lift until above,
 6. *Maisha ni machungu, **Nyambizi** ana Marungu*
Life is bitter, AIDS has clubs
 7. *Hasa kwenu wanafunzi wa shule za sekondari,*
Especially, with us, students of the secondary schools,
 8. *Ngono mnatembeza ijapo mwafanya siri,*
You go around selling sex although you do this secretly
 9. *Wazazi wamewatuma ili nje mbukue*
Your parents have sent you to study for exams,
 10. *Ili kesho, kesho kutwa nje muwainue,*
So that tomorrow or the day after tomorrow you can help them
 11. *Cha ajabu mwashangaza, ngono mnatembeza,*
It is amazing, you shock them, to walk like a whore,
 12. *Ina maana mmetumwa kwenda kufanya mapenzi,*
It means that you have been sent to make love,
 13. ***Mitikasi, mikasi** iyacheni wanafunzi*
Walking around without doing anything, having sex, stop it, students
 14. ***Nyambizi** atawazoa kisomo msifaidi,*
AIDS will sweep you away, you don't profit from your education,
 15. *Zingatieni masomo kisomo mkifaidi,*
Stick to your education if you want to profit from it
 16. *Nashangaa-nashangaa*
I am surprised, surprised
 17. *Na Kikwete ashangaa-ashangaa*
And Kikwete is surprised
 18. *Ngono mwafanya zigizaga*
You make love zigzag
- Verse 2
20. *Wanafunzi mnatisha,*
Students you frighten,
 21. *Siyo siri mtakwisha,*
It is no secret that you will perish
 22. *Ngono kwa kuendekeza*
You give in to your desire for sex,
 23. *Mimba wakiwajaza,*
If you become pregnant,
 24. *Mnaanza kurahumu,*
You start to complain,
 25. *Unamrahumu nani utamu ulisikia we,*
Who are you blaming, you tasted sweetness,

26. *Hacha kurahumu, ulipenda mwenyewe,*
Stop blaming, you wanted it yourself
27. *We mwenyewe hacha kuwa na kiwewe,*
You, stop being hysterical
28. *Ulipenda kupigwa chini na kuvimba juu,*
You wanted to be hit below and to swell above
29. *Sasa imekuwaje midomo mwaweka juu,*
Now how is it possible that you pout
30. *Mithiri ya mjusi alobanwa na mlango,*
Like a lizard squeezed by a door
31. *Ama kweli mnatisha kwa mapenzi mnakesha*
Indeed you will be destroyed because of the sex you have
32. *Mnakesha*
you have
- Verse 3
33. *Gestini mwaingia milimani mwaishia,*
You enter guesthouses, you are living in the mountains
34. *Saa nne mnanyatia ngono kujifanyizia,*
Ten o'clock in the evening you sneak to have sex secretly
35. *Masomo mmesahau ngono mnatangailiza*
You have forgotten your lessons, you put sex in the first place
36. *Siyo siri mnatisha **denda** mnaendeleza*
It is no secret that you frighten, you go on with oral sex
37. *Hivi wewe ni nani mimba uje ulikwepe*
So, who are you, you avoided pregnancy,
38. *Na Ukimwi uhukwepe,*
You didn't avoid AIDS
39. *Nashangaa*
We are astonished
40. *Hata mama Tumaini²¹² ashangaa*
And even mama Tumaini is astonished
41. *Ashangaa*
Is astonished
42. *Mimba mnatoeni viumbe mwaviueni,*
You interrupt pregnancy, you kill creatures
43. *Kentozi ni masanduku chooni mwavitupeni*
Plastic bags are suitcases you throw them in the toilets
44. *Viumbe visivyokuwa na hatia-na hatia*
Creatures who have no guilt-no guilt

²¹² *Mama Tumaini* refers to me, present at the performance.

45. *Kosa la mtu ndogo kutangazwa si muhimu,*
To announce the mistake of a young human being is not important
46. *Hasara yake kama la mwendawazimu*
Its damage is like lunatic
47. *Kosa la mtu mkubwa wajibu kulitangaza*
To announce mistake of a grown up person is an obligation
48. *Kwa herufi kubwa kubwa na wino wa kuangaza,*
With block letters, big ones, and ink to scrutinize
49. *Kuangaza-kuangaza*
To scrutinize-scrutinize

Rap 10

Masera 'Friends'

Chorus:

Dar Mpaka Kigoma-Ukimwi Kizunguzungu

From Dar to Kigoma - AIDS, dizziness

Mara Mwanza hadi Dom²¹³, Ukimwi mafungufungu

Mara, Mwanza until Dom, AIDS is everywhere

Verse 1

1. *Mida imetimia kipenga nakipuliza,*

It is time, I whistle

2. *Ndani ya kumi na nane ujumbe kuueleza*

We rappers 18 explain the message

Ninajua wapo wengi watakaoniponda

I know that there are many people who will resist me

Na hata kama mkiponda

And even if you resist me

Mimi mbele nitasonga

I will go on to talk

Kusudi na malengo yangu ni kuelimisha

My purpose and aim is to teach

Masela wangu **Mamtoni Zenji** wamekwisha

My friends, in Europe, in Zanzibar they are dead

Na bado wapo wengi duniani wateseka

And there are still many people in the world who suffer

Nyambizi amewabana **wamebwetekabweteka**

AIDS has squeezed them, they have been disabled

Gonjwa hili ni baraa, tena limekaa pabaya

This disease is a disaster and it settles down on bad places

²¹³ Dom = Dodoma.

Limekaa sehemu nyeti, palipo yaa seti²¹⁴,

The disease sits on private parts, many private parts-well organised

Vilema kwa viziwi, wanapenda sehemu nyeti,

Lame and deaf persons, they all like private parts

Vipofu kwa viwete, wanapenda sehemu nyeti

Blind and cripple persons, they all like private parts

Yaani hata mento fresh, wanapenda sehemu nyeti,

I mean, even those who are clever, they like

private parts

He jamani ni baraa tena imekaa vibaya,

He, friends, it is a disaster, and besides it sits in a wrong manner

He vibaya baya

he wrong, wrong

Verse 2

Masela wangu kama kawa-kama kwawaida yetu,

My friends- as usual with us

Kuponda ponda ngono, ndiyo zetu-ndiyo zetu,

to have sex is our recreation

Wanaosifu ngono- watajishedu!!

Those who praise sex- they will be shocked

Wanaotia mikwara, sisi kwetu du!!

Those who block us, we don't care

Tumejitoea mhang'aa kuelimisha jamii,

We have offered ourselves fully to educate the community

Ni kama kipindi kile cha SODOMA na GOMORA

It is like in that time of Sodom and Gomora

Wengi walisifu ngono, wengi walisifu pombe,

Many praise sex, many praised alcohol,

Lakini mwisho wake wote waliteketea

But at the end all will be perished

Ni kama kipindi hiki 18 twaelimisha

It is like in this time, 18 teach you

Masela wanaponda

Friends suppress

Na hata kama mkiponda

And even if you suppress

Sisi mbele tutasonga, kazi kweni,

We will go ahead with our work

²¹⁴ jaa seti: vitu vya kufanana/kama boxi na mistari mbili ya nafasi 6, na mara mbili (zoals een doos waarin twee rijen van dezelfde dingen zijn, wat er mooi en overzichtelijk uitziet. Veel op een rijtje.

Verse 3

Chomolea *mwasifia mwasema mnafaidi*

Quick, paid sex you praise it, you say that you profit from it

Dunia inavyokwenda mtu akiifaidi

The way the world is if one profits

Mwisho wake ni kilio na kujifanya kichaa,

Its end is lament and madness

Unajificha girani mwisho wake utaonekana

You hide yourself from your neighbours, at the end you will be discovered

Sijui utafanya nini UKMWI ukikubana

I don't know what you will do, if AIDS will squeeze you

Mabega yakiinuka unaanza ahaa ahaa,

When your shoulders stick out, you start ahaa, ahaa, ahaa

Mwenge²¹⁵ ukikimbiza hapo ndipo shaa shaa

When the flame rushes then shaa, shaa

Utabaki kulahumu kwa kila ili na lile,

You will left over blaming this and that

Na hata kama ukilahumu si umepondwa na mshale

And even wtether you blame or not, you would have been squeezed by an arrow

Uliotiliwa sumu,

that has poison

We masela-we masela

we friends-we friends

We sister Pela-we sister Pela

we sister Pela-we sister Pela

Umedata *umekanyaga miwaya*

You have messed and contracted AIDS

Rap 11

Sha, Sha 'Quick, quick'

Chorus

1. *Kila ninakopita mimi nasikia sha,*

Every time when I pass, I hear "quick"

2. **Masela** *nao kwa pembeni wanakazia sha,*

Friends who stand together insist on a 'quicke'

3. *Kila kona nikikatiza ninasikia sha,*

Whenever I turn a corner, I hear 'quick'

²¹⁵ *Mwenge* 'flame', here 'libido'.

4. *Sha, sha, sha, sha, sha* x2
Quick, quick, quick, quick, quick x2
5. *Do,so mi mi rere, dodo, mi re do* x2
Do so mi mi rere,dodo, mi re do x2
6. *So so la la so so mi mi so fa mi* x2
so so la la so so mi mi so fa mi x2
7. *Do, si la, fa, so* x2
Do, si, la, fa, so x2

Verse 1.

8. **Masela wanachonga, masister, du, wanasonga,**
Friends chatter, sisters, oh, they speak,
9. **Nashangaa wanavyolonga, wengi wamekula konga,**
I am amazed what they are talking about, many are infected,
10. **Masela na mashori sikieni ushauri,**
Boy and girl friends listen to my advice,
11. **Mtabanwa utiri, mtakanyaga mbigiri,**
You will be squeezed by chicken lice, you will trample on briar,
12. **Ngono hizo achilia, peku peku katizia,**
Stop with this sex, stop unsafe sex,
13. **Kwenye dunia ya leo ngono yaleta maafa,**
In the present world sex brings calamity,
14. **He, kama una pepo la ngono siyo siri utakufa,**
He, if you desire sex, it is no secret that you will die,
15. **Usishobokee ngono, utanaswa na ndoano,**
Don't desire sex, you will be snared by a fish-hook,
16. **Kama wewe ni sangara, tulia acha mikwara,**
Like a Nile-perch, be quiet, stop showing your power,
17. **Siyo siri ni panono, palipo jaa mishono**
It is no secret that the places are nice where there is a lot of fashion,
18. **Lakini kwa sasa ni hatari pamejaa tindikari-**
But now it is dangerous there, full of acids

Chorus

Verse 2

19. **K'G²¹⁶ nashangaa, dunia imejaa balaa,**
K'G I am amazed, the world is full of calamity,
20. **R'B aaminia, masela wamechakaa,**
R'B believe it, friends are worn out,

²¹⁶ K'G and R'B, K'G, Raba, J.J. and Beth are rappers's names

21. *Kila kona wazagaa, **fataki**²¹⁷ wanamtwaa,*
They are on every corner, they have sex with old men,
22. *Bwa, **Masela** wangu, imekuwa ni kalaa,*
Eh, my friends, it is disgusting,
23. *Kwa risasi na marungu, wanachukiza Mungu,*
With bullets and sticks, they detest God
24. *Albino wawafyeka, hivi wamepandwa **mizuka**,*
Albinos they cut them away, thus they have been muddled
25. *Wewe, hujatulia, albino wanalia,*
You, you are not yet quiet, the albinos cry,
26. *Mungu akikushushia **Kossovo** husije lia,*
If God will bring you in troubles, don't cry
27. *Kama ni utajiri, mwombwe Mungu ajalia*
As if it is wealth, ask God to be concerned
28. ***Ninachana mistari**, kwa machungu ninalia,*
I sing rap songs, full of sadness I cry,
29. *KIUKAKI waaminia, mama Maria²¹⁸ aminia*
KIUKAKI they believe it, mama Maria believes it,
30. *K'G ahaminia, J.J. ahaminia*
K'G believes it, J.J. believes it,
31. *RABA, ahaminia sister –Beth ahaminia*
Raba believes it –sister Beth believes it
32. *Kila kona kwao sha- chorous-*
On every corner there 'quick'
- Verse 3
33. *18 Tuko **fit**, **mademu tumewashiti**,*
18 we are healthy, we left our girl friends
34. *Kila siku tutaketi, kubaini mauaji,*
Every day we sit together and recognize the killings
35. *Albino ni wenzetu, binadamu kama sisi,*
Albinos belong to us, they are human beings as we are
36. *Kwetu haina maana, Albino kuwatusi,*
We don't have a reason to insult Albinos
37. *Mungu alikuumba, na yeye akamwumba,*
God created you and he created him
38. *Jamani tuache tamba, Mungu hasije tukomba,*
Friends let us stop to swagger, so that God wil not sweep us away

²¹⁷ Rappers explain *fataki* as *mtu malaya*, but the meaning in Dar es Salaam is 'Sugar Daddy syndrome'

²¹⁸ *Mama Maria* refers to me, present at the performance.

39. *UKIMWI ukikubana, utalia kwa machungu,*
If AIDS squeezes you, you will cry with sadness,
40. *Tumemasi Mungu, tunaabudu miungu.*
We have disregarded God, we practice idolatry
41. *Fikiri unalotenda, kama jema au baya,*
Consider that what you do, good or bad,
42. *Mungu atakupenda, ukiyaponda mabaya,*
God will love you, if you will crush the bad things,
43. *Haya sasa hii kali, tena kali ya mwaka,*
To do this is difficult now, and also in the future
44. *Msijitose kwa madili, tutaishi kwa mashaka,*
If you don't behave correctly, we will live in difficult circumstances,
45. *Wewe, usije waya, ukibanwa miwaya. -*
Don't worry if you are infected with AIDS
- Chorus
- Verse 4
46. *Ngono siyo lazima, kwetu sisi wanadamu,*
Sex is not necessary for us human beings,
47. *Wala haina maana, toke Enzi ya Adamu,*
It had no sense, since the time of Adam,
48. *Hacha shobokea ngono, usije uwaga damu,*
Stop chum up with sex, don't pour out blood
49. *Lamba chumvi na sukari, kama wapenda utamu,*
Lick with your tongue salt and sugar, if you like sweetness,
50. *He,*
He,
51. *Mambo yetu moja moja, kwani sisi ni wamoja,*
Our things are equal, therefore we are a unity,
52. *Tunasema kwa pamoja, wala hatupendi vioja,*
We say together, we don't like to go on with discussions,
53. *Tunatenda moja moja, kwetu ndio umoja,*
We act together, we are a unity,
54. *Moja jumlisha moja sawa sawa kwani ne moja*²¹⁹
One and one is the same therefore it is one

²¹⁹ *Unono wa mwhisho*: laatste regel laten rijmen en verbazing opwekken met de grap dat de uitkomst één is in plaats van twee.

